

Miskolczy AMBRUS, *A szabadság ára* [‘Prețul libertății’], Budapesta, Editura ELTE Eötvös Kiadó, 2013, 217 p.

Volumul *Prețul libertății – Arhaism și modernism în spațiul cultural și politic româno-maghiar* este rezultatul ambițios al unor cercetări interdisciplinare aprofundate. Autorul cărții, Miskolczy Ambrus, își valorifică vastele cunoștințe istorice, filologice și filozofice abordând în ansamblul lui un subiect delicat. Spațiul româno-maghiar s-a prezentat dintotdeauna ca un tărâm alunecos în privința dezbaterilor istorice, însă luciditatea, curajul și oralitatea analitică ale istoricului budapestan contrabalansează orice pericol.

Prin urmare, avem de-a face cu un studiu de primă mână construit pe dialectica interculturalității. Aventura retrospectivă cu stații bine determinate se compune din opt eseuri. Acestea urmăresc teze larg dezbătute de-a lungul anilor la cele două popoare. Întâlnirea dintre arhaism și modernism naște necesitatea noilor înfruntări ale istoriei. Despre această luptă crâncenă dintre istorie și om ne vorbește *Prețul libertății*.

Întrebările specifice la care se caută răspuns gravitează, așadar, în jurul marilor mituri ale celor două culturi. Iată câteva: Cum ilustrează și parodizează (anti)eroii *Țiganiadei* lui Ioan Budai-Deleanu nonconcordanțele existenței noastre iluminate? Ce fel de om a fost Eftimie Murgu, considerat nebun după tentativele sale de împăcare ale popoarelor maghiar și român? Se pot spune lucruri noi despre *Miorița*, baladă populară românească a cărei interpretare astăzi stă amărâtă în bibliotecă? În ce context spiritual s-a născut *Cantata profana*? Care este cheia universalității comediilor lui Caragiale traduse în multe limbi și, totuși, intraductibile? Cum s-a remarcat evreul, românul și dunăreanul Mihail Sebastian, în jurnalul căruia se poate citi și astăzi în patru limbi? Ce a spus Cioran turnătorilor Securității și de ce?

Primele probleme puse în discuție sunt impregnate de elemente ce țin de patrimoniul folcloric, iar ultimele surprind probleme ale modernității. Discursul critic nu derulează doar niște umbre ale trecutului; istoricul budapestan realizează un studiu cvasi-viu, o disecție minuțioasă și necesară a miturilor coapte și răscoapte din interiorul celor două culturi. Pluriperspectivismul este orientat cu succes înspre formele actuale de receptare. Calitatea analizei este asigurată și din punct de vedere etimologic, obiectul studiului fiind examinat în funcție de necesitățile contemporaneității. Se ține cont de terminologia vremii, unde este cazul se fac speculații privind derivatele unor cuvinte pentru a aduce la suprafață noi înțelesuri contextuale. Miskolczy Ambrus speculează asocieri, leagă informații, construiește paralelisme interculturale, evocă toponimii cu încărcătură istorică, toate cu o acribie ce garantează pentru text.

Dislocând rivalitățile încremenite în trecut și purtate ca imagini în conștiința colectivă a românilor și a maghiarilor, autorul studiului identifică amprente fenomenelor ideologice din culise, ca pe urmă să le coreleze cu actul artistic „de pe scenă”. Este impresionantă modalitatea „cauză-efect” întrebuintată, cea care uneori dă senzația că se (va) închide într-un cerc vicios. Din *Prețul libertății* reies paradoxurile vremurilor, născătoare de suferință. Îndeletnicirile literare – miturile –, cum au aservit interesele societății? Judecățile de acest fel ni le relevă istoricul budapestan fără să uite punctarea consecințelor. Tonul discursului este ludic-amar, intuindu-se motivul: aspectele istorice dezbătute, nu de puține ori drastice, constituie azi fundamentul culturii române, respectiv maghiare. De aici și alegerea titlului.

Metoda critică aplicată studiului întrece barierele domeniului istoric propriu-zis. Particularitatea sa rezidă în prezentarea faptelor istorice prin prisma unui mimesis al râvnei

umane, respectiv prin conceptul de libidou promovată de Freud. În opinia domnului Miskolczy, acestea joacă roluri importante în subconștientul scriitorilor și ideologilor de odinioară. Unghiul psihanalitic vine, așadar, să împrăștieze interpretările sociologice ale capodoperelor. Tot astfel se aduc în discuție ipoteze de origine religioasă, unde religia drept credință instituționalizată vehiculează valori tradiționale. Fascismul lui Codreanu are rădăcini carismatico-religioase; comediile *moftului românesc* trădează un Caragiale care se simte bine departe de catharsis-ul oferit de artă și cel puțin tot atât de departe de creștinismul autentic; Cioran încearcă să își mascheze trecutul jucând rolul – ca neognostic – de profet al apocalipsei etc.

Portretele alese poartă valori naționale esențiale, circumstanțele și opțiunile sunt urmărite îndeaproape într-un context româno-maghiar pe de-o parte, european pe de alta. Pentru o armonizare potrivită cu epoca fiecărui document istorico-literar, se face recurs la filozofi și antropologi ce aparțin climatelor respective. Câteva exemple ar fi: Rousseau, René Girard, Hegel, Spinoza, Camus sau Eliade. Formele de organizare statală, alianțele politice și literare, prietenii (dar și dușmăniile!) – fiecareia dintre aceste teme îi sunt revendicate figurile epocii. Mulți dintre acești martori au fost și martirii propriului lor idealism. Iar istoria nu iartă – ne învață *Prețul libertății* –: dimpotrivă, își cere victimele.

Dobândind coordonate multiple de abordare, colecția de eseuri a lui Miskolczy Ambrus înregistrează personalități înrădăcinate în conștiința istorică a românilor și a maghiarilor. Totodată, ea asigură o fluentă captivantă și panoramică a evenimentelor cruciale în care aceștia au fost implicați. Astfel, citind *Prețul libertății* cititorul poate vizualiza scenarii ostentative. Acolo unde nu lămurește, cartea cel puțin resuscitează interesul cercetătorilor și al tuturor celor interesați.

Florin Cioban

Universitatea din Oradea, Romania/

Universitatea ELTE, Ungaria

Odette Arhip, Opera picturală – o lectură semiotică [‘L’œuvre peint – une lecture sémiotique’], Iași, Junimea, 2009, 212 p.

Il existe des livres qui vous incitent à des réévaluations des lectures à partir d’un moment des accumulations intellectuelles et sur un certain palier des préoccupations de ce genre. C’est bien le cas d’un ouvrage signé par Odette Arhip, intitulé *L’œuvre picturale – une lecture sémiotique* (Jassy, Éditions Junimea, 2009). Il nous a amené à revenir sur quatre noms au moins: ceux de Umberto Eco, Ferdinand de Saussure, Titu Maiorescu et Roman Jakobson. Ne croyons pas que l’universitaire de Jassy se place devant une/des synthèses sur les quatre points cardinaux énumérés. Au contraire, son livre est un modèle d’interprétation et de concrétisation de l’information théorique, dans un domaine à la fois sensible et faiblement représenté dans la littérature de spécialité. Elle est méritoire, l’initiative de la revue «Tribuna învățământului» d’insérer, presque dans chacun de ses numéros, sous la signature de Rodica Drăghicescu, un médaillon dédié à un peintre.

C’est d’une façon tout à fait favorable à l’amoureux de l’art qu’Odette Arhip charpente son discours. Vingt et quelques pages sont destinées aux préliminaires théoriques (*Signe verbal vs signe visuel; Brève présentation du courant impressionniste*). Autant de pages sont destinées au récepteur-cible. Le vrai contenu du livre, compris entre les pages de 58 à 210, est dédié à Nicolae Grigorescu – «peintre représentatif de la culture roumaine».

Tout d'abord, l'auteur fait référence à la dichotomie saussurienne *signifié – signifiant*; elle en développe la théorie du signe poétique/artistique/esthétique. On incite le lecteur à envisager l'*Esthétique* de Benedetto Croce, celui qui n'a jamais cité le linguiste genevois. Mais il lui a sûrement donné le *Cours* (le sous-titre du livre de l'érudit italien en dit tout: *L'Esthétique, vue en tant que science de l'expression et que linguistique générale*). Odette Arhip reprend du célèbre cours (de 1916) cette remarque presque paradoxale: «Le signe linguistique ne joint pas une chose à un nom, mais un concept à une image acoustique» (apud Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Editions Facla, 1977, p. 17). L'essence de l'ouvrage dont il s'agit (celui de 2009) va dans la direction énoncée par le *Cours*: le signe ne peut pas ignorer sa nature psychique.

Une constante de l'ouvrage d'Odette Arhip – «la peinture en tant qu' œuvre ouverte» – évoque la théorie d'Umberto Eco. Nous l'identifions dans des syntagmes qui particularisent: «la sémiose illimitée» («la culture traduit des signes dans d'autres signes»), «Champs sémantiques» (avec une analyse de la façon dont une civilisation européenne interprète le spectre des couleurs) ou la «compétence discursive» (avec des phénomènes d'anticipation par le destinataire du message pensé par l'émetteur). Le même Umberto Eco parle du «travail productif» (l'auteur «émet une image, un geste, un objet qui, au-delà de ses fonctions physiques, se propose de *communiquer* quelque chose» – apud Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, traduction, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 197). L'œuvre d'art fait partie de cette catégorie, à laquelle se joint une fonction intrinsèque: «le produit esthétique est une voie de connaître et surtout un moyen de communication» (Odette Arhip, *op. cit.*, p. 8). C'est ce qu'on appellerait la cognoscibilité du signe artistique: on peut l'encadrer dans les canons des fonctions de la langue, telles que nous les a laissées Roman Jakobson. Nous les avons saisies dans la façon dont l'universitaire de Jassy a interprété les sept tableaux de Nicolae Grigorescu, depuis *Rudăreasă* ('confectionneuse d'outils de ménage en bois') à *Paysanne devant le foyer*. Quand on discute, par exemple, du caractère référentiel («référence à quels objets et situations concrètes on fait référence» – p. 205), on focalise son attention sur le contexte. Quand on détaille le message («horizon d'attente rapporté à l'intention du peintre, fondée sur l'analyse et le contexte» – *ibidem*), on remet en activité la fonction la plus complexe de la langue: poétique/esthétique/artistique.

Mais d'où vient ce «désir d'en voir plus long, de traverser les limites provisoires» (*ibidem*, p. 203)? Odette Arhip nous rappelle chez les classiques. La doctrine de Titu Maiorescu est une bonne leçon de sociologie de l'art, même si elle n'est pas au gré de George Călinescu. «Le beau est la représentation de l'idée sensible; l'idée sensible est la nature absolue des choses. Et la première condition de l'art est de s'élever au-dessus de toute individualité jusqu'à l'état de sujet connaiseur pur. Par cette élévation au-dessus de l'individualité, par la contemplation de l'idée intuitive, l'art rassure l'âme (c'est-à-dire il atténue l'égoïsme, ce qui vaut le bonheur)» (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Madrid, Editions NAGARD, 1980, p. 353).

On s'avance d'un pas et on s'enthousiasme des bienfaits du syncrétisme esthétique. Odette Arhip ne se contente pas de la lecture sémiotique des tableaux de Nicolae Grigorescu, mais elle en identifie des réflexes dans d'autres arts. C'est ce qui l'incite à parcourir des textes d'écrivains: Association littéraire, George Coșbuc, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu, Ion Creangă, Otilia Cazimir, Gellu Naum, Ioan Slavici. Le fort aspect descriptif permet l'approche d'écrivains tels Nicolae Filimon, Duiliu Zamfirescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gib Mihăescu (*ibidem*, p. 203). Les recommandations ne s'arrêtent pas ici: «La littérature universelle exige le souvenir de Guy de Maupassant, H. de Balzac, L. Tolstoi, E. Zola, Th. Hardy, Goethe (Elégies)» (*ibidem*).

Et comme le dicton d'Horace *ut pictura poesis* a le droit à une extension informative, l'auteur nous propose aussi une «association musicale: Ciprian Porumbescu (note nostalgique de la *Ballade*, George Enescu, P. Ceikovski, Fr. Liszt (*Préludes*, Fr. Schubert (*Cinquième symphonie*), Eduard Lalo (*Symphonie espagnole*))» (*ibidem*).

La transgression verticale se combine avec la transgression horizontale, par «envoi intentionné substantiel à une autre peinture, à partir de toiles illustrant la femme et ses diverses préoccupations dans un décor austère»: *Intérieur à Vitré, Vieille femme à Brolle, Vieille femme rapiécant, Coin d'atelier*. C'est toujours dans le plan horizontal, mais à travers la perspective de la peinture universelle, que l'auteur nous propose «des similitudes avec des tableaux de E. Manet, F. Bazile, A. Renoir, abstraction faite du spécifique d'un autre espace et de préoccupations esthétiques différentes» (*ibidem*, p. 204). Mais l'auteur nous avertit qu'il est «difficile d'établir avec certitude des connexions de ce genre». Dans la même intention de l'association des arts, certaines oeuvres rapprochent la littérature et la peinture. Par exemple, les auteurs de l'album *Romantismul* (Aquila '93, 2008) ont associé la célèbre toile de John Martin *Le grand jour de Sa colère* (1851–1853) et un fragment du premier chapitre de *La Chartreuse de Parme* de Stendhal.

La création artistique de Nicolae Grigorescu a joui d'interprétations multiples et variées, mais, à ce que nous le sachions, uniquement dans une perspective purement esthétique. En 1984–1985, on a édité un album renfermant les œuvres du peintre présentées à l'exposition qui lui rendait hommage au Musée d'Art de la R.S.R. L'avant-propos signé par Alexandru Cebuc est, inévitablement, dominé par des généralités, telle: «Le contenu profondément national, la nouveauté et la vigueur expressive du langage plastique définissent la création de Grigorescu en tant qu'initiateur de nouveaux horizons dans la peinture roumaine» (p. 16). *La peinture roumaine en images* (Meridiane, 1976) synthétise en une phrase la création de l'artiste: «Une vraie monographie du village roumain, celui de la zone des collines, se configure dans les scènes les plus simples: un char tiré par des bœufs traverse un ruisseau, deux jeunes filles filent la laine devant la porte, un convoi de chars rentre de la foire, un berger garde son troupeau» (p. 189).

L'ouvrage d'Odette Arhip est tout à fait différent. Sept œuvres de Nicolae Grigorescu bénéficient d'analyses complexes étayées sur une grille de la large bibliographie mais aussi sur la créativité propre à un connaisseur d'art avisé: *Rudăreasă, Marguerites, Char tiré par les bœufs, Tente de bohémiens nomades, Pâté de maisons à Agapia, Berger sur le sentier de montagne* et, respectivement, *Paysanne devant le foyer*. Sans trace aucune d'exagérations des principes et méthodes didactiques, l'auteur assume un algorithme de travail valable, ultérieurement, pour toute œuvre d'art en général. De ce point de vue, nous oserions recommander l'ouvrage des Editions Junimea comme un modèle possible d'aborder un produit culturel.

Notre expérience dans ce domaine nous fait évoquer le moment où nous avons coordonné des ouvrages dédiés à la musique (*George Enescu – personnalité-symbole de la culture roumaine*) et aux arts plastiques (*Ștefan Luchian – le peintre des fleurs et de la contrée de Moinești*), où l'on inclut des éléments biographiques – sources de création musicale/plastique, ainsi que des commentaires sur les œuvres appartenant aux deux artistes renommés. Les deux ouvrages – datés en 2009 et, respectivement, en 2007 – ont illustré la collection *Textes en pré et post-textes* des Editions Egal de Bacău. De même, nous avons actualisé le moment de 2002 ou 2003, où le critique d'art Constantin Prut a initié la création d'une section de pédagogie de l'art à l'Université de Bacău. Nous avons proposé alors un cours de textologie artistique, illustré d'applications sur la transposition dans le texte-commentaire de la somme d'impressions résultées du contact avec une œuvre plastique. L'ouvrage signé par Odette Arhip y aurait été un support bibliographique indispensable.

En conclusion, *L'œuvre picturale – une lecture sémiotique* est un exercice de composition d'une œuvre d'art extrêmement utile dans l'ensemble des techniques de réception de l'acte artistique, dans les conditions où de tels ouvrages sont trop peu nombreux, alors que leur nécessité est indubitable.

Ioan Danilă
Université «Vasile Alecsandri» de Bacău
Roumanie

Michel BALLARD, **Numele proprii în traducere** [‘Le Nom propre en traduction’, Paris, Ophrys, 2001]. Traduction coordonnée par Georgiana Lungu-Badea. Préface et notes de traduction de Georgiana Lungu-Badea, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2011, 378 p.¹

Inscrite dans la lignée des recherches récentes dans les domaines de la traductologie et de l’onomastique, la parution de l’ouvrage *Le nom propre en traduction* permet d’affirmer sans aucun doute qu’il représente une des pierres angulaires de toute bibliographie traductologique sérieuse. C’est précisément pour cette raison qu’une traduction du volume en roumain est vivement saluée et elle mérite que l’on s’y attarde plus en détail.

Dès les premières lignes, il convient de remarquer la manière dont l’ouvrage prend la forme d’une véritable plaidoirie pour une traduction du nom propre, longtemps contesté en tant qu’unité de traduction et banni des études de spécialité. À travers une étude comparative des différentes démarches traductives et du « degré de sémantisme », sans oublier le cas si particulier des « référents culturels », Michel Ballard se penche sur une observation pointue du fonctionnement du nom propre en contexte et sur les mécanismes traductifs qui, une fois mis en place, concourent à des résultats plus ou moins fidèles en langue-cible. En effet, l’auteur, réputé traductologue et didacticien de la traduction, part à la chasse des référents onomastiques et s’applique à affiner les arguments en faveur de la capacité traductive des noms propres.

La traduction intégrale du français en roumain, sous la direction de Georgiana Lungu-Badea, de l’ouvrage *Le nom propre en traduction*, de Michel Ballard, ouvre ainsi au traducteur roumain, quelle que soit sa langue de travail, de nouvelles voies de recherche et des réponses très pertinentes à l’éternel questionnement concernant la traduction du nom propre.

« Première traduction d’un ouvrage de Michel Ballard en roumain », cette parution poursuit donc l’analyse du nom propre à travers une traduction des exemples en roumain, et enrichit l’ouvrage original par une partie dédiée aux explications, *Notes de traduction et commentaires*, qui revient à la coordinatrice de la traduction. Continuant la pratique réflexive de cet auteur de référence qui est Michel Ballard, la traduction en roumain fait découvrir des astuces nécessaires au bon déroulement de tout projet traductif futur.

Du point de vue formel, le volume se constitue en trois chapitres, visant les points les plus importants d’une analyse à la fois traductologique, linguistique et onomastique des trois sous-catégories du nom propre : les noms de personnes (anthroponymes, appellatifs), les toponymes et les référents culturels. Le choix du traitement des différentes natures du nom propre n’est pas laissé au hasard, car l’auteur examine les conséquences engendrées par le processus traductif sur l’équilibre sémantique entre la langue-source et la langue-cible. L’approche du théoricien se joint de manière fusionnelle à celle du praticien confronté aussi bien à des structures traditionnelles qu’à des situations onomastiques parmi les plus hétéroclites (les deux types requéraient, depuis longtemps, et même par les avertis, une mise à jour et une considération plus appropriée par rapport aux multiples capacités traductives du nom propre).

Ainsi qu’en témoigne l’interprétation des fonctions particulières du nom propre, faite par l’auteur de par sa vaste expérience de traducteur, ou bien à travers les traductions de ses étudiants, l’étude du nom propre dans un contexte littéraire permet un classement très précis

¹ Le présent compte rendu fait partie d’un vaste projet de recherche CNCS, intitulé *Unconventional Romanian Anthroponyms in European Context: Formation Patterns and Discursive Function*, contrat n°103/25.10.2011 (directeur de projet: Daiana Felecan).

de son conditionnement. À cela s'ajoute la manière rigoureuse, riche en explications, de traiter du sémantisme/de l'asémantisme des noms propres par le biais d'une typologie claire, plurivalente.

Le premier chapitre, *Le nom propre comme signifiant. Degrés de préservation*, met en avant la relation nom propre – sens et mesure l'impact de cette signification sur les techniques utilisées dans la traduction. À ce sujet, l'auteur répertorie les solutions les plus courantes: le report, la transcription et l'allitération, l'assimilation phonétique, la traduction littérale, la désignation distincte etc., en montrant les différences sémantiques intervenant au moment de la traduction et les conséquences que ces techniques peuvent avoir sur l'unité de traduction et sur le résultat dans le texte-cible. L'objectif de ce volet est de souligner à quel point les implications que l'apparent caractère immuable du nom propre réserve au moment de la traduction sont éclectiques.

Le deuxième chapitre, *Grammaire et insertion textuelle du nom propre*, observe la syntaxe du nom propre, ce qui permet à l'auteur de plonger le lecteur dans une discussion autour de la catégorie controversée du nom propre, pour présenter ensuite les possibilités grammaticales liées à la détermination, à la modalisation, à la présence d'un article, au nombre ou même à la densité onomastique. L'intérêt particulier accordé d'une part à une catégorisation soignée des structures comprenant un élément proprial, et d'autre part aux changements qu'il entraîne dans le fonctionnement de la langue-cible souligne le caractère vectoriel et mobilisateur de la recherche, et apporte une aide précieuse au traducteur.

Le troisième chapitre, *Nom propre et sens*, clôt l'ouvrage en faisant une complexe mise à jour du traitement du caractère sémantique du nom propre, en favorisant à la fois l'argumentation sur les variations de traduction constatées dans la pratique et l'initiation du lecteur à la compréhension de la dualité des pratiques littéraires-traductives. Les fonctions onomastiques, le contenu culturel, les figures de style, la relation avec le référent et le changement de catégorie grammaticale représentent tout autant d'aspects que l'auteur soumet à l'analyse pour l'ensemble des sous-catégories du nom propre : les référents culturels, les toponymes, les désignateurs de personnes et les anthroponymes, à l'aide d'un riche éventail de situations narratives. Il importe de mentionner que cette partie de l'ouvrage est réservée à l'auteur-expert et habile praticien de la traduction, qui saisit les nuances de comportement du nom propre, allant jusqu'à interpréter les stratégies traductives qu'elles entraînent.

Non seulement l'auteur respecte constamment le fil conducteur de sa démarche, à travers cette distribution tripartite de son système réflexif, mais il trouve judicieux d'étayer sa thèse concernant la traductibilité du nom propre pour chaque problématique, l'illustrant avec des exemples tirés d'un nombre important de traductions littéraires, et chaque fois qu'une production traductive fait débat, on constate qu'il tranche avec beaucoup de raffinement et d'aisance. C'est pourquoi cet ouvrage permet de déceler un travail de longue durée, qui, en plus de réussir à jeter les fondements d'une théorie rejetée auparavant, réconcilie les partisans et les contestateurs de la traduisibilité du nom propre.

En ce qui concerne le projet de traduction en roumain, il est à noter qu'il ne se limite pas à proprement parler à une traduction standard des exemples, il est le résultat d'une mure réflexion liée au comportement développé par le nom propre au passage dans la langue-cible, le roumain en l'occurrence.

Guide, manuel et véritable mode d'emploi des noms propres dans la traduction, maniant habilement techniques, codes d'interprétation et options culturelles et, de toute évidence, tout en mettant en place des règles traductives, cet ouvrage minutieusement argumenté livre, au fil des volets, des secrets sur la nature caméléonesque du nom propre aussi bien au traducteur, à l'onomasticien, au linguiste et à tout passionné en la matière.

Après avoir offert d'excellentes bases aux traducteurs roumains opérant avec le français et l'anglais, la traduction coordonnée par Georgiana Lungu-Badea vient satisfaire les besoins plus qu'évidents des spécialistes roumains, en quête de normes visant la politique

traductive qu'il est préférable d'adopter, ainsi que de fines réponses sur le fonctionnement du nom propre.

L'exploit que l'on attribue à la traduction en roumain de l'ouvrage *Le nom propre en traduction* est qu'à force de fusionner avec l'original, elle lui apporte une valeur ajoutée particulière du point de vue du croisement traductif des noms propres dans les trois langues, le français, l'anglais et le roumain, en fonction du « degré d'hospitalité » de ces langues (p. 22).

Georgeta RUS,
Université de l'Ouest, Timișoara/ Université Technique, Cluj-Napoca
Roumanie

Verginica BARBU-MITITELU, **Hiponimie, sinonimie, antonimie. Abordare din perspectiva lingvisticii teoretice și a lingvisticii computaționale**, București, Matrix Rom, 2010, 228 p.

Domeniul interdisciplinar al lingvisticii computaționale a cunoscut puține ecouri în rândurile lingviștilor români, deși în curs de „clasicizare” după cinci decenii de dezvoltare pe care le-a parcurs în străinătate, cu precădere în Statele Unite, fără a reuși să impună și la noi o disciplină academică unanim susținută și acceptată. Dacă elemente de *lingvistica corpusului*, o subdisciplină a lingvisticii computaționale, se regăsesc azi în anumite cercetări, în special în domeniul lexicografic, o serie de metode și de instrumente de cercetare (modelarea statistică, prelucrarea automată a limbajului natural, formalizarea etc.) rămân – cu mici excepții – în afara ariei de interes a lingviștilor, constituind în continuare doar apanajul specialiștilor în calculatoare. În ultimii ani, lucrurile par să se schimbe prin apariția lucrărilor de HPSG (Head-driven Phrase Structure Grammar) și a unei cărți recente: *Hiponimie, sinonimie, antonimie. Abordare din perspectiva lingvisticii teoretice și a lingvisticii computaționale*, scrisă de Verginica Barbu-Mititelu și publicată în 2010 de editura bucureșteană Matrix Rom.

După cum reiese și din titlu, cartea se concentrează pe trei relații lexico-semantice: *hiponimia*, *sinonimia* și *antonimia*, pe care autoarea le investighează interdisciplinar, într-un dublu demers: lingvistic și computațional. Pentru spațiul științific românesc lucrarea constituie o premieră și o provocare, asumate de Verginica Barbu Mititelu cu modestie, conștientă deopotrivă de originalitatea demersului și de limitările inerente rezultate din natura materialului analizat și a instrumentelor folosite (p. 178). Lucrarea este structurată în trei capitole mari dedicate relațiilor lexico-semantice, capitolul întâi - *Hiponimia*, capitolul al 2-lea - *Sinonimia* și capitolul al treilea - *Antonimia*, precedate de *Introducere* și de *Precizări preliminare* și urmate de un capitol de *Concluzii* și de șase anexe, în care au fost incluse lexemele supuse concret analizei și contextele lor. Autoarea își inițiază cititorul în domeniul lingvisticii computaționale, în *Precizările preliminare*, prin introducerea unor elemente teoretice mai importante ale domeniului: inventarierea metodelor de cercetare (*adnotarea*, *abstracția*, *analiza* – p. 9), definirea noțiunii de *corpus* și o tipologie a corpusurilor (*corpus special*, *corpus de referință*, *corpus monitor*, *corpus oportunist*, *corpus comparabil*, *corpus paralel* – p. 10), rolul relațiilor lexico-semantice în înțelegerea și (re)producerea limbajului natural (p. 12), definirea *rețelei semantice* și a rolului acesteia (p. 13).

Pledoaria autoarei pentru utilizarea instrumentelor computaționale de analiză lingvistică se face din perspectiva eliminării notei de subiectivism (prezent în demersurile lingvistice tradiționale) și din cea a posibilității de a manipula o cantitate foarte mare de date:

„utilizarea unui corpus elimină factorul întâmplător de analiză, prin pătrunderea în lexiconul numeroșilor utilizatori ai limbii, nu doar al unuia, așa cum se întâmplă în cazul introspecției lingvistului” (*ibidem*).

Primul capitol este și cel mai consistent sub aspectul numărului de pagini, poate și pentru că subiectul hiponimiei a fost atins doar tangențial în lucrările semantice românești, rămase la un stadiu introductiv pe acest subiect. Aici se discută diferitele tipuri de definiții aduse *hiponimiei* în termeni de *incluziune*, de *implicație* și în *termeni contextuali*, raporturile semantice dintre *hiponim* și *hiperonim*, *tipurile de hiponim(i)e*, *aplicații* ale relației de hiponimie în lexicografie și terminografie, noțiunea de *cohiponim*, într-un efort de sintetizare a unor repere bibliografice consistente, ce se întind de la lucrări „clasice” (Lyons 1977) la abordări cognitive foarte recente (Cruse 1986; Pustejovsky 1995). Partea a doua a primului capitol este consacrată identificării semi-automate a contextelor hiponimice, într-un corpus, și evaluării lor, atât pentru limba engleză, cât și pentru română, într-un demers intitulat de autoare *experiment*, poate din intenția de a semnală un model științific în curs de rafinare. Pentru identificarea tiparelor hiponimice englezești autoarea a lucrat cu *British National Corpus* (BNC), din care a selectat cinci fișiere însumând peste 1660 MB de text adnotat morfologic (p. 53). Despre corpusul românesc utilizat la analiza tiparelor hiponimice românești cunoaștem doar detalii cantitative: acesta însumând 25,6 MB, într-o oarecare inferioritate față de corpusul de limbă engleză. Analiza a evidențiat tendința de a actualiza contextual hiponimia într-un mod în mare parte identic pentru cele două limbi și a confirmat și rafinat aspectele paradigmatiche identificate în cercetări anterioare aparținând altor autori (p.73).

Consacrat *sinonimiei*, capitolul al doilea încearcă să identifice cele mai bune instrumente teoretice de abordare a acestei relații lexico-semantice, prin fixarea condițiilor de stabilire a sinonimiei (*substituția în același context*, *identitate de categorie gramaticală*, *identitate de caracteristici sintactice*, *identitate de referent*, *identitate stilistică* etc.). Relația este surprinsă la nivel de *cuvinte*, la nivel de *sensuri* și la nivel de *concepte* ale cuvintelor, în lucrările unor lingviști străini, pe care autoarea le punctează pe scurt. Sunt amendate definițiile date sinonimiei în termeni de *echivalență* și de *asemănare*, considerate noțiuni imprecise, în neconcordanță cu spiritul riguros științific (p. 74).

Pentru analiza propriu-zisă, corpusul a inclus 50 de milioane de cuvinte, provenite din texte jurnalistice (majoritatea), texte beletristice (2) și dintr-un text juridic (p. 96). Dintre formalizările aplicate sinonimiei autoarea a optat pentru cea care folosește *teoria mulțimilor* (Dinu 1974; Forăscu 1978, 1984), pentru că și-a dovedit eficiența în dezambiguizarea cuvintelor polisemantice. Autoarea pleacă de la seriile sinonimice identificate de Narcisa Forăscu (1978), asupra cărora a operat selecții, reținând doar sememe adjectivale (p. 95-96). Cercetarea completează rezultatele obținute de Narcisa Forăscu, stabilind cu mai mare precizie contextele în care unele sememe adjectivale intră în relație de sinonimie (p. 127).

După modelul primelor două capitole, ultimul capitol aduce precizări și sinteze teoretice, în prima parte, în partea a doua propunând un *experiment*, care pleacă tot de la seriile sinonimice identificate de Narcisa Forăscu (1978), între care se stabilesc relații de antonimie la nivel semic, fiind reținute opt astfel de cazuri supuse analizei contextuale. Scopul analizei a fost prezentarea unei metode de „identificare a contextelor pentru care antonimia stabilită la nivel semic există și la nivel contextual” (p.172). Sub aspect teoretic, sunt inventariate principalele tipuri de antonime, în funcție de tipul de opoziție exprimat (*complementare*, *gradabile*, *polare*, *echipolente*, *reversive*, *antipodice*, *conversive* etc.), și în funcție de tipul morfologic (*homolexe*, *heterolexe*), dar și proprietățile antonimiei (*ireflexivitate*, *intranzițivitate*, *simetrie*, *binarism*).

Caracterul inovator al lucrării constă în analizele propriu-zise ce însoțesc cele trei capitole, evidențiate anterior, dar și în propunerea de definiții noi, originale, pentru *sinonimie* și *antonimie*, precum și în introducerea de termeni noi, calchiați după termeni corespondenți

din limba engleză: *tipare hiponimice* (< engl. *hyponymic pattern*), *mineritul textelor* (< engl. *data mining*), acolo unde terminologia românească s-a dovedit lacunară, pe care timpul rămâne să-i valideze sau nu. Este meritoriu filtrul critic aplicat achizițiilor teoretice din domeniul semanticii românești și al celei internaționale, anglo-saxone în special, autoarea amendând cu mult curaj definiții sau elemente teoretice identificate drept vulnerabile în teorii semantice mai vechi (de semantică structuralistă) sau mai noi (de semantică cognitivă), propunând, totodată, definiții alternative cu un grad mai înalt de operabilitate.

Fără a contesta în bloc validitatea rezultatelor teoretice anterioare obținute de alți cercetători, lingviști în cea mai mare parte, pe baza unor reflecții metalingvistice sau cu instrumente de studiu limitate cantitativ (excerptare manuală a datelor, corpusuri de dimensiuni restrânse, dependența de lucrări lexicografice uzuale etc.), autoarea își construiește demersul științific plecând de la aceste rezultate, pe care le verifică minuțios și pe care își edifică – acolo unde le poate proba validitatea – propriul act de cercetare. Nu este absolutizat nici modelul lingvistic, așa cum ne-am fi așteptat, poate, prin prisma formației lingvistice a autoarei, nici modelul computațional, în numele unei infailibilități a științei sau a tehnologiei prezentului. Ambelor modele li se identifică limitele și avantajele, cu obiectivitate. Ne găsim în fața unui exemplu de onestitate și echilibru, a unui deziderat matur de cercetare demn de urmat de către orice tânăr cercetător: „Considerăm că nicio cercetare nu poate constitui un scop în sine, că fiecare studiu este un pas ce se impune a fi urmat de alții, asigurându-se astfel continuitatea, îmbunătățirea procesului de cunoaștere. Experimentele redatăe în această lucrare nu se pot opri la stadiul actual. Pentru fiecare se întrevăd perspective de lucru” (p. 178).

Gabriela Biriș
Universitatea din Craiova
România

Bianca BURȚA-CERNAT, **Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică**, București, Cartea românească, 2011, 336 p. //
Carmen DUȚU, **Masculin-feminin în romanul postpașoptist: o abordare de gen**, Timișoara, Brumar, 2011, 226 p.

La Târgul de carte din iarnă au fost lansate două cărți înrudite. Aproape două volume ale aceluiași tratat. Una (Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*), tratează despre proza autoarelor „minore” din perioada interbelică; cealaltă (Carmen Duțu, *Masculin-feminin în romanul postpașoptist: o abordare de gen*) discută feminismul și, *avant la lettre*, studiile de gen în literatura „secundară” din a doua jumătate a secolului a XIX-lea. Ambele cărți sunt la origine teze de doctorat, ceea ce explică selecția de autori periferici.

Interesant la Carmen Duțu este că, deși face abstracție de clasicizatul Nicolae Filimon pentru a se concentra asupra unor scriitori uitați azi, ea își întemeiază demonstrația pe o bibliografie critică a mainstream-ului și chiar pe cercetători postcolonialiști. Alături de fragmente din Aricescu, Bujoreanu sau Al. Pelimon, o să găsim considerații, de multe ori în originalul englez, emise de Rita Felski, Elaine Showalter ori Edward Said. Îmbinarea majorului cultural cu minorul literar le este specifică ambelor cercetătoare. Demersul lor traversează critica și istoria literară înspre antropologie culturală și teoria ideilor. Mărul discordiei este canonul! În siajul „Bătăliei canonice...”, articol publicat de Virgil Nemoianu

în *România literară*, 1990, Carmen Duțu solicită rediscutarea canonului în funcție de argumentele specifice studiilor de gen. Amintesc că genul este o categorie suprapusă sexului, deci o sublimare culturalizată. „Rolurile de gen” ni le putem alege singuri, în funcție de preferințele noastre ideologice.

Abia după aceste preliminarii teoretice politicoase, autoarea declară deschis că a pus la cale un „studiu de caz al contestării canonului masculin impus publicului feminin din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”. Cu alte cuvinte, femeile au fost forțate să citească ce le ofereau bărbații. Și uite așa se face că pentru sexul frumos „amorul este o pedeapsă și o povară”, cum remarcă Andrei Bodi. „Femeia-victimă” ajunge să se privească „pe sine așa cum este ea reflectată în ochii bărbatului”. Ea ajunge să fie spectatoare într-o ibseniană *casă a păpușilor*. Dar această tragică situațiune începe să se schimbe – mai ales după 1865, consideră autoarea – sub presiunea traducerilor care dau de rușine ișlicara mentalitate băștinoasă. Noi stereotipii se vor impune și „romantismul feminin” precumpănește asupra celui „masculin”. Incredibil, dar literatura scundă de secol XIX devine palpitantă, reazăzată într-o asemenea paradigmă mondialistă!

În *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică* (Cartea românească, 2011), Bianca Burța-Cernat a făcut două mișcări strategice, driblând specializarea anostă. Mai întâi și-a ales o temă de doctorat cuminte – scriitoarele de rafturile 2 și 3 din interbelicul românesc – și puțin cercetată, apoi a împins considerațiile feministe spre studiile de gen, relaxând perspectiva. Cercetarea doctorală a fost minuțioasă și a scos în evidență opinii și acțiuni bizare, pitorești sau de-a dreptul scandaloase. Aceste detalii succulente constituie sâmburele cronicii mele, în intenția de a încuraja lectura unei cărți care, altminteri, ar interesa doar specialiștii, veșnicii specialiști. Concluziile volumului sunt denumite „ieșirea din ghetou” și precizează că analiza s-a focalizat asupra autoarelor din secolul al XX-lea, când „femeia scriitoare nu mai e percepută ca o ființă bizară sau cel mult tolerată”. Aici ar fi de căutat diferența față de scriitoarele din secolul al XIX-lea, gen surorile Brontë, Georges Sand sau George Eliot, care au fost nevoite să debuteze sub pseudonim masculin, spune autoarea. Ei, dracul nu era așa negru! Eliot, de pildă, și-a deghizat numele real pentru a se distanța de romancierile care produceau cărți siropoase.

Lucidă și lipsită de prejudecăți (așa cum am avut ocazia să constat de câteva ori), Bianca Burța-Cernat înțelege complex eseul Virginiei Wolf, *O cameră separată* (*A Room of One's Own*). Anume că intimitatea și minimul confort sunt necesare ambelor sexe, nu doar femeilor artiste. Dezavuarea schemelor binare duce la contrazicerea afirmației Virginiei Woolf, după care organismul feminin nu face față la încordarea intelectuală îndelungată, ceea ce ar avea ca efect scrierea unor romane mai scurte și mai concentrate. Deci scrisul femeilor s-ar dilua pe întinderi mai mari. La fel, istoricul literar (misogină limbă!) nu este adept al formulării „a scrie cu propriul corp”, căci ar putea fi utilizată la invocarea unor argumente para sau chiar antiestetice. Arta este în primul rând estetică, iar categoria esteticului nu coagulează în jurul genurilor ori sexelor (genelor și sexurilor, m-ar corecta europarlamentarul Elena Băsescu!). *Ieșirea din ghetou* înseamnă, așadar, evadarea artistelor din tranșeele feministelor isterizate.

În considerațiile asupra conceptelor de „margine, marginal, marginalitate, marginalizare” cercetătoarea susține importanța studierii *zonelor liminale*, acel context care îi propulsează, prin selecție, pe scriitorii canonici. Știința peratologiei, cum mai simplu ar numi-o G. Liiceanu, a înțeles de mult că Eminescu a avut și el contextul lui, pe care l-a influențat și de care a fost influențat. Dacă sondăm straturile scriitoricești de la Junimea secolului al XIX-lea suntem șocați de similitudinile tematice și de destin dintre Eminescu și alți creatori. Deci Bianca Burța-Cernat nu este interesată de marginalitatea extremă (minoritățile sexuale) ori de cea „exotică”, rasială, ci de cea extracanonică. Abordarea strict estetică se întemeiază pe 8 studii de caz, „biografiile ale unor eșecuri exemplare”: Ticu Archip,

Sanda Movilă, Henriette Yvonne Stahl, Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, Cella Serghi, Ioana Postelnicu și Sorana Gurian.

Bunăoară, Pompiliu Constantinescu, în *Vremea* din 1938, emitea opiniile oarecum schopenhaueriene că scriitoarele sunt impermeabile la idei generale, că nu pot iniția curente și că nu le iese deloc inovația tehnică. Ceva mai încolo, Bianca Burța-Cernat, preluând sintagma feministei Mihaela Miroiu, „patriarhatul de stat” al puterii comuniste, observă oximoronul din interiorul formulei „feminism comunist”: primul termen este strict individualist, iar al doilea colectivist. Deci pentru autoarele de la noi nu a prea fost bine în general.

Pasionant este plagiatul suferit în 1906 de Constanța Marino-Moscu. Jurnalul ei scris în franceză este șterpelit, tradus în română, nițel localizat și arhaizat în limbaj, apoi publicat sub semnătura lui Mihail Sadoveanu. Cunoscând caracterul cameleonice al președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale, nu mă miră deloc gestul. Uluiitor este că victima, poreclită la bătrânețe „madame Tolstoi”, a trebuit să ceară ea însăși interzicerea publicării în foileton a romanului *Mariana Vidrașcu în Viața românească!* Sadoveanu nu a fost deloc deranjat de proximitatea adevăratei autoare!

Punctele comune ale operelor acestor scriitoare sunt minimalismul, intimismul, delicatețea și precizia detaliului, moralitatea domestică, prețuirea valorilor maternale, oscilarea între senzaționalism și sentimentalism și decență în general. Li se poate reproșa tradiționalismul și redusa detentă imaginativă, dar demersul lor ar trebuie apreciat pentru *atitudinea* luată în faavoarea unei lumi sănătoase, ce începea să dispară rapid. Tehnologia, vedetismul, violența și orice putea contribui la irealizarea lumii (Baudrillard) dădeau buzna și în literatură. Peste această atmosferă de casă de creație câmpenească se suprapune ceea ce Bianca Burța-Cernat numește „desantul feminin interbelic”. Revolta acestui contingent se manifestă într-o literatură a „minoratului”, setoasă de afirmare, dar și bântuită de nevrozele analizate de Freud.

Din nou o binaritate: refularea de la *Viața românească* și insurgența de la cenaclul *Sburătorul*. Enervat de „deriva identitară” a moderniștilor, Eugen Ionesco semnalează „generația fetelor” în *Viața literară* din 1935: „De-acum înainte, literatura și cultura vor fi treburi feminine sau ale unor bărbați impotenți și efeminați. Adevărații bărbați sunt atrași de politică”.

Reprezentativă pentru noua structură a mediilor intelectuale este apariția în 1925 a Doamnei T, eroina lui Camil Petrescu. Odată cu ea ia ființă și Societatea Scriitoarelor Române, păstorită de Adela Xenopol. Noua instituție deschide urgent conflagrația cu Societatea Scriitorilor Români. Printre ideile amuzante ale feminismului în floare este solicitarea d-nei Xenopol ca premiile literare să fie distribuite echitabil: jumătate scriitoarelor, jumătate scriitorilor.

Dar și unele titluri probează emanciparea năvălășă. Lucrezia Karr publică romanele *Demoniaca* (1922), *Sexul de peste drum* (1926) sau *Venera și porcul* (1936). Asta în timp ce noi eram șocați în 2011 de romanul Cristinei Nemerovschi *Sânge satanic*.

În judecarea misoginismelor de tot felul, Bianca Burța-Cernat manifestă o gândire post-feministă echilibrată. Astfel, ea înregistrează derapajele paraestetice comise chiar și de autoarele absolvente de Litere. Scrisul feminin ar rămâne până prin anii '30 în „anticamera” literaturii. Trecând în revistă o bibliografie bogată, cercetătoarea compară tendințele culturale europene cu cele românești și, amintind de emanciparea simultană, în modernism, a Evreului și a Femeii, evidențiază „corespondența dintre proza maladivității blecheriene și proza «corporalistă» a autoarelor interbelice”.

Toate aceste detalii și concluzii de finețe fac ca cercetarea migăloasă și întrucâtva laterală să fie delectabilă, precum și utilă altor cercetători. Câștigul nostru ca literatură este substanțial: nu se mai poate spune că marii scriitori ai epocii au fost sau apariții meteorice sau emuli ai celor din Occident. Omogenitatea și densitatea autorilor de rafturile 2 și 3

legitimează procedurile de selecție în vederea stabilirii canonului. Două cărți apărute providențial împreună. O istorie literară care se laudă cu studii aplicate pe autorii minori prezintă simptome de cultură mare, de tradiție.

Felix Nicolau
*Universitatea „Hiperion”, București
România*

Daniela Ștefania BUTNARU, *Toponimia bazinului hidrografic al Neamțului*, Iași, Editura Alfa, 2011, 208 p.

Cartea Danielei Ștefania Butnaru, *Toponimia bazinului hidrografic al Neamțului*, reprezintă publicarea tezei de doctorat a autoarei, teză susținută la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în anul 2010. Valoarea indiscutabilă a cărții rezidă în materialul toponimic oferit specialiștilor, cules prin anchete toponimice directe, pe teren, și adunat din arhivele locale și centrale, alături de cel excerptat din documente editate, rodul unor cercetări de peste șase ani. Noutatea sa este dată de modalitatea de prelucrare a materialului oferit, și anume prin aplicarea teoriei câmpurilor toponimice în interpretarea numelor de locuri și a principiilor dicționarului toponimic structural și etimologic.

Prima parte a cărții cuprinde o prezentare succintă, dar clarificatoare, a mai multor aspecte teoretice ale problemei tratate: după fixarea cadrului geografic și istoric, sunt abordate aspectele metodologice ale efectuării unei anchete toponimice științifice, ca și probleme legate de interpretarea critică a surselor documentare în vederea obținerii unui material toponimic autentic a cărui prelucrare să conducă la rezultate științifice certe. Un capitol de interes este cel care tratează câteva probleme etimologice mai dificile ridicate de toponimia zonei (toponime precum *Neamțul*, *Cacova*, *Cărăgița*, *Ozana*, *Pițigaia*), urmat de un altul care oferă explicații lexicografice necesare înțelegerii Dicționarului toponimic propriu-zis.

Prima parte este finalizată cu un mic glosar de entopice și apelative referitoare la zona cercetată, a cărui certă utilitate este susținută de faptul că unele toponime locale pot fi explicate plecând de la acest glosar. Dicționarul toponimic al bazinului hidrografic al râului Neamț reprezintă partea cea mai consistentă a cărții, cuprinzând toponimia majoră și cea minoră a zonei cercetate. Ancheta toponimică specială efectuată pe teren a permis culegerea unui material extrem de important pentru toponimia zonei, cu indicarea pronunției locale a denumirilor, ca și a utilizării acestora în vorbire (forme diverse și comportamentul sintactic al secvențelor toponimice), reprezentând o contribuție remarcabilă la cunoașterea structurilor toponimice populare, după opinia unui membru al Comisiei de doctorat care a analizat cercetarea întreprinsă de autoare și rezultatele acesteia. Prin materialul extrem de bogat adunat în această parte a Moldovei, a cărei toponimie nu a mai fost cercetată monografic, așa precum o face autoarea, aceasta oferă soluții etimologice sau incită la rezolvarea unor noi probleme sugerate de material. Cartea prezentată aici umple un gol în cercetarea de specialitate, cu sugestii chiar și pentru cercetarea istorică. pe lângă cea onomastică.

Din motivele arătate mai sus, ne raliem opiniei cu totul favorabile exprimate deja de membrii comisiei de doctorat și recomandăm cu toată convingerea lucrarea Danielei Ștefania Butnaru cititorului avizat, specialiștilor, ca și publicului larg dornic de a cunoaște prin intermediul numelor de locuri această parte a Moldovei.

Vlad Cojocaru
*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*

Laura Carmen CUȚITARU, **Naratorul la rampă. O incursiune în poetica jamesiană**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, 180 p.

Lui Henry James i s-a recunoscut unanim rolul de precursor al romanului european modern, al romanului așa-zis „fenomenologic”, mai ales datorită inovațiilor sale privind tehnica narațiunii și a „punctului de vedere”, cu accent pe impresia subiectivă și pe relativizarea perspectivei omnisciente, inovații situate în avangarda asociaționismului proustian și a ceea ce s-a numit mai târziu, în creațiile unor prozatori ca Joyce sau Virginia Woolf, „stream of consciousness”. Din păcate, ideile originalului prozator anglo-american nu au circulat în critica românească decât la a doua mână, grație traducerii unor studii de naratologie (ca *Retorica romanului* de Wayne C. Booth, spre exemplu) ce au consacrat o serie de concepte-cheie marca Henry James, precum acela de „narator necredibil” (*unreliable narrator*), vehiculat cu mare zel de Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe* și, după el, de toți cronicarii și eseștii noștri.

Numai un anglist cu pregătire serioasă precum autoarea cărții de față, profesor și cercetător apreciat în cercul specialiștilor, putea face în mod sistematic istoricul tuturor acestor concepte intrate de mult în uz. Pentru început, Laura Carmen Cuțitaru (merită menționate măcar excelențele sale studii *Distance and Deconstruction*, 2002, și *Elements of Psychology and Pathology of Language*, 2007) atrage atenția asupra faptului că „vechiul regim” se exprima printr-o „cultură a personalităților”, în vreme ce în modernitate se elaborează „un nou cult, al operei independente” și al formei autonome (sunt invocați, în sprijinul afirmației de mai sus, formalisții ruși, T.S. Eliot, Jung, Claude Levi Strauss, Roland Barthes, Jacques Derrida ș.a.). Prin urmare, inventarea personajului-reflector ar fi motivată psihologic de necesitatea dedublării auctoriale, a distanțării/ înstrăinării scriitorului de propria operă, proces depersonalizator determinat de accentuata dezumanizare a individului în epoca modernă, a industrializării.

Din aceste motive, Laura Carmen Cuțitaru afirmă cu toată convingerea că Henry James a intuit sensurile de evoluție a romanului modern la cumpăna dintre cele două veacuri, când lua sfârșit și îndelungata domnie a reginei Victoria. Romanele prozatorului anglo-american (niște metaromane, mai exact, fiindcă au interpretarea alegorică „deja încorporată” în ele) mărturisesc preocuparea obsesivă față de natura adevărului și a raporturilor dintre realitate și ficțiune, autorul lui *Roderick Hudson* situându-se pe o poziție cognitivă relativistă și sceptică („adevărul nu e niciodată complet”, spunea el), motiv pentru care va recurge la o atitudine discretă și reținută în expunerea intrigii. Așa se face că naratorul omniscient din vechiul roman (ecou al pozitivismului epistemologic de secol XIX) va fi înlocuit acum de „o întreagă echipă de reflectori” (semnalizând relativizarea perspectivei narative), clasificați de Henry James în trei mari categorii: 1. „informatorii” (*ficelles*) și 2. „observatorii” (*observers*) – personaje „cu o participare periferică în narațiune” – și, în fine 3. inteligențele centrale (*central intelligences*), personaje ce se substituie în plan fenomenologic autorului omniscient, afirmându-și independența. Prin intermediul reflectorilor, autorul se distanțează așadar de propria operă cu ajutorul unor strategii de ambiguitate, în acord cu ideea că ambiguitatea/ misterul/ enigma constituie însăși „rațiunea de a fi” a textului însuși, „elementul-cheie al poeziei jamesiene”, cum foarte just precizează anglista ieșeană – o poetică bazată pe tehnica distanțării, care ar fi tot de trei feluri: 1. obiectuală; 2. psihologică; 3. culturală (vezi capitolul al III-lea, *Poietica*, p. 95-141).

Pentru primul tip de „distanță” Laura Carmen Cuțitaru menționează ca reprezentative texte precum *Washington Square* și *The Spoils of Poynton*, dar mai ales *The Figure in the Carpet* – „desenul din covor” fiind o frumoasă metaforă ce desemnează de fapt o utopie edificată pe obsesia sterilă de „a vizualiza adevărul absolut” în literatură. Al doilea tip de

distanță („psihologică”) marchează apoi procesul de disoluție a autorului clasic, proces ilustrat și în *What Maisie Knew* („o parabolă a alienării inteligenței centrale înseși”), dar mai cu seamă în „excepționala nuvelă gotică, a straniului absolut” *The Turn of the Screw* (o „parabolă erotică și de inițiere”, în care adevărul ficțiunii „nu mai e acum doar incomplet, ci și suspendat” și în care „singura moarte subită rămâne aceea a inocenței”), pentru ca, în fine, distanța culturală să problematizeze „dialogul” dintre America (James considera societatea americană „un sistem experimental, fără clase stabile, în plină formare”, „un continent al identităților personale”) și Europa (continent „al identităților colective”, ce reprimă libertatea individului), americanul ingenuu fiind invariabil văzut ca o „victimă” a tradițiilor conservatoare europene (precum în *The Europeans*, *Roderick Hudson*, *The American*, *The Ambassadors* ș.a.).

Distribuit riguros în trei mari secțiuni (*Poetica*, *Reflectorul*, *Poietica*), comentariul critic urmărește la pas modalitățile de concretizare artistică a ideilor teoretice pe care marele prozator le-a formulat în treacăt, îndeosebi în prefețele operelor sale de ficțiune – niște „artefacte” epice, cum foarte judicios le caracterizează autoarea prezentului volum, apreciate astăzi mai mult de specialiștii interesați de problemele tehnice ale construcției narative, nu însă și de publicul larg, pentru care literatura e viața însăși. Interogând insistent enigmaticele creații jamesiene, Laura Carmen Cuțitaru ajunge la concluzia că prozatorul însuși sfârșește prin a se recunoaște învins, de vreme ce nu schițează niciun răspuns la dificilele interogații ce-i străbat opera de la un capăt la altul. „Tăcerea” prozatorului devine însă, retrospectiv privind lucrurile, cu mult mai semnificativă decât orice răspuns, ca și „desenul din covor” pe care criticul nu izbuțește să-l vadă vreodată.

După „*Ambasadorii*” sau *despre realismul psihologic*, studiul Danei Dumitriu din anii '80, *Naratorul la rampă. Incursiuni în poetica jamesiană* reprezintă cea mai solidă contribuție exegetică pe acest subiect din bibliografia critică românească. O carte ce se citește nu doar cu profit intelectual, ci și cu plăcere.

Antonio Patraș
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Gilles-Maurice DE SCHRYVER (Guest Ed.), **International Journal of Lexicography**, Special Issue: **IJL's Silver Jubilee: Key Issues, Key Scholars, and their Impact on Lexicography**, Vol. 25, No. 4 (2012), Oxford, Oxford University Press, 516 p.

Ajunsă în al 25-lea an de apariție, revista de lexicografie „International Journal of Lexicography” (IJL), își sărbătorește jubileul de argint într-o ediție specială, sub coordonarea editorului invitat Gilles-Maurice de Schryver, profesor de lingvistică africană. Cel de-al patrulea număr pe 2012 al IJL, editat de Oxford University Press, conține șapte articole (concepția volumului fiind dezvăluită în ultimul articol): R.F. Ilson, *The First Ten Years – and Beyond*; A.P. Cowie, *Dictionaries, Language Learning and Phraseology*; Paul Bogaards, *The Impact of International Journal of Lexicography*; Patrick Hanks, *The Corpus Revolution in Lexicography*; Thierry Fontenelle, *WordNet, FrameNet and Other Semantic Networks in the International Journal of Lexicography – The Net Result?*; Rufus H. Gouws, *Theoretical Lexicography and the International Journal of Lexicography*; Gilles-Maurice de Schryver, *Trends in Twenty-five Years of Academic Lexicography*.

R.F. Ilson, editor al IJL în perioada 1988-1997, prezintă în contribuția: *The First Ten Years – and Beyond* (p. 381-385), principalele tendințe ale lexicografiei internaționale din primul deceniu de apariție al revistei. Anii 1970–1980 reprezintă o epocă a inovației în materie de dicționare: noi dicționare monolingve, noi formate de dicționare, mari proiecte (ex.: TLF). Se remarcă trei categorii profesionale care contribuie la realizarea revistei: universitari, lexicografi profesioniști și informaticieni. Dintre problemele relevante privitoare la elaborarea dicționarilor se numără: clasificarea și prezentarea cologațiilor, aplicarea teoriei semantice la construcția intrărilor de dicționar, republicarea de eseuri importante (ex.: Zgusta), realizarea de numere tematice. În această perioadă, computerul joacă un rol important în standardizarea formatelor dicționarilor, iar semantica prototipului devine fundamentală pentru prezentarea semnificației în dicționare.

A.P. Cowie, al doilea editor al IJL în perioada 1998–2002, aduce în discuție trei aspecte enumerate în titlul articolului: *Dictionaries, Language Learning and Phraseology* (p. 386–392). În această perioadă revista este centrată pe activități și teme specifice: dicționarele marilor limbi europene, dicționare bilingve și specializate, numere tematice cu editori invitați. O atenție deosebită este acordată dicționarilor de limba engleză pentru străini, întrucât aceștia întâmpină dificultăți în consultarea dicționarilor monolingve, preferând dicționarele bilingve. Preocuparea pentru combinațiile de cuvinte domină învățarea și predarea limbii engleze și este reflectată într-o terminologie variată, vorbindu-se de o scară de idiomatitate.

Paul Bogaards, al treilea editor al IJL în perioada 2003–2012, în articolul: *The Impact of International Journal of Lexicography* (p. 393–397), pune problema factorului de impact în evaluarea relevanței revistelor. Factorul de impact se calculează după numărul de citări pe doi ani și este anual publicat în *Journal Citation Reports* de Thomson Reuters, IJL având în 2011 factorul de impact (1,143) provenit din cele 32 de citări pentru 28 de itemi. Un alt sistem este ERIH (European Reference Index for the Humanities) care nu se bazează pe numărul de citări, ci pe alte standarde: recenzare, bord internațional activ, deschidere spre noi autori. Principala problemă a factorului de impact constă în faptul că există articole mai vechi publicate în IJL și care au influențat modul de concepere și de compilare a dicționarilor, dar acest fapt nu este vizibil în factorul de impact. E. Garfield sesizează mai ales prin titlurile sale dubla față de acestui factor (ex.: *Citation Sanity and Insanity – the Obsession and Paranoia of Citations and Impact Factors*).

Patrick Hanks urmărește în articolul: *The Corpus Revolution in Lexicography* (p. 389–436), să evidențieze relevanța corpusului în lexicografie pe diferite secțiuni: corpus și dicționare de limba engleză pentru străini, probleme legate de crearea corpusurilor, distincția *corpus-based / corpus-driven*, potențialul corpusurilor în lexicografia viitorului și importanța corpusului pentru înțelegerea semnificației în lingvistică. Studiul ține seama de o diferență esențială în considerarea limbajului, pe de o parte, drept comportament comunicațional, și, pe de altă parte, drept instrument pentru construirea gândurilor. Pe baza a trei articole în care sunt comparate două dicționare de limba engleză pentru străini realizate cu ajutorul corpusurilor, este discutată problema inventării enunțurilor de către lingviști cu ajutorul intuiției, în condițiile în care cele două principii, autenticitatea și adecvarea pedagogică, sunt incompatibile. Există tendința creării de corpusuri din ce în ce mai largi, mai ales corpusuri electronice, și prezența cantităților incredibile de texte libere pe internet face greu de imaginat efortul cu care s-au construit anterior corpusurile. Metoda *corpus-based* vizează extragerea datelor pentru a sprijini teorii preconceptuate și intuiții, în timp ce metoda *corpus-driven* apropie evidența corpusului de o minte deschisă, lingviștii și lexicografii empirici extrăgând date din corpusuri fără pretenția ca acestea să răspundă unor așteptări. În lexicografia viitorului, se preconizează rolul crescut al corpusurilor în studiul cologațiilor, în elaborarea dicționarilor limbilor mai puțin răspândite, pentru analiza în special a verbelor și a substantivelor. Este un fapt deja cunoscut că semnificația este conținută parțial în cuvintele

individuale, parțial în frazeologie, iar lexicografia joacă un rol aparte pentru înțelegerea misterelor semnificației în limbaj.

Thierry Fontenelle își propune în contribuția: *WordNet, FrameNet and Other Semantic Networks in the International Journal of Lexicography – The Net Result?* (p. 437-449), să evidențieze rolul pe care IJL l-a jucat în apărarea și înțelegerea softurilor informatice în lexicografia modernă. Primei rețele semantice WordNet, inspirată de teoriile psihologice ale memoriei umane și care organizează informația lexicală în termeni de semnificație a cuvintelor, i-a fost dedicat un număr special IJL în 1990. Rețelei FrameNet, a cărei idee centrală constă în descrierea semnificației cuvintelor în relație cu cadrele semantice, complementară primei rețele prin aspectul combinatoric implicat, îi este dedicat un număr special în 2003. Astfel de rețele semantice se specializează din ce în ce mai mult pe colocații, constituind demersul cel mai prosper în analiza itemilor lexicali și a relațiilor lor.

Rufus H. Gouws remarcă în articolul: *Theoretical Lexicography and the International Journal of Lexicography* (p. 450–463), numărul redus de contribuții în domeniul lexicografiei teoretice în articolele IJL. Sunt discutate patru aspecte: poziția IJL între revistele lexicografice, trăsăturile lexicografiei teoretice la începuturile IJL, interpretarea conceptului de lexicografie teoretică și contribuțiile IJL în domeniul lexicografiei teoretice. În timp ce H. E. Wiegand este un metalexigraf prolific în paginile revistei *Lexicografica*, Paul Bogaards subliniază că IJL este un forum deschis la toate activitățile relevante pentru lumea lexicografiei și revista nu aderă la o anumită teorie lexicografică. Tema frecventă a IJL și a lexicografiei actuale o reprezintă perspectiva utilizatorului de dicționare.

Gilles-Maurice de Schryver, în calitate de editor invitat, coordonator al numărului jubiliar, dezvăluie în articolul: *Trends in Twenty-five Years of Academic Lexicography* (p. 464-506), concepția numărului în trei părți. În prima parte, cei trei editori ai IJL, R. Ilson, T. Cowie și P. Bogaards, sunt invitați să rememoreze momente definitorii ale parcursului revistei. În a doua parte, în urma selecției a trei topicuri-cheie: corpusuri, rețele semantice și lexicografie, sunt invitați trei colegi, P. Hanks, T. Fontenelle și R. Gouws, să reflecteze asupra tendințelor și direcțiilor viitoare. În cea de-a treia parte, constând în articolul editorului invitat, acesta își propune să realizeze o „interacțiune” cu textul fiecărui invitat folosind două corpusuri lexicografice. Cele două corpusuri: componenta engleză a întreg materialului IJL și componenta engleză a majorității publicațiilor lexicografice (alte reviste de lexicografie, monografii, volume de conferințe etc.) sunt descrise, comparate și relaționate cu materialul celor șase articole, evidențiindu-se cuvintele și problemele cheie dezvoltate în cei douăzeci și cinci de ani de apariție a revistei. Merită indicat un exemplu, anume că în epoca informatizată, în materie de lexicografie termenul *look up* este tot mai mult înlocuit de *search*.

În buna tradiție a revistei, numărul jubiliar conține o secțiune dedicată noutăților din lexicografia europeană: conferințe, proiecte, publicații. Conținutul sărbătoresc al numărului este umbrat chiar înaintea publicării de dispariția editorului său, Paul Bogaards, căruia îi este dedicat un necrolog și care își face simțită prezență prin articolul său.

Ediția specială a revistei „International Journal of Lexicography”, dincolo de sinteza activității sale realizată de cei trei editori, dincolo de prezentarea succintă a celor trei preocupări majore ale lexicografiei actuale în general și ale IJL în special (corpusuri lexicografice, rețele semantice informatizate, lexicografie și metalexigrafie), dincolo de corpusul tuturor articolelor, în special în limba engleză, apărute în paginile IJL, deși nu dezbate probleme punctuale de lexicografie, este un număr de reflecție metalexigrafică asupra unui sfert de secol de contribuții lexicografice.

Alina-Mihaela Pricop
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
România

Oliviu FELECAN (ed.), **Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives**, Cambridge Scholars Publishing, 2012, 470 p.

Lucrarea de față, *Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives*, se înscrie în preocupările autorului pentru studiul numelor (în special antroponime) și pentru actul analizării acestora din perspectivă interculturală, atât din punct de vedere diacronic, cât și sincron. Cartea, gândită ca o continuare a *Actelor Conferinței Internaționale de Onomastică „Numele și numirea”*. *Interferențe multietnice în antroponimie*, reunește studii semnate de 35 de specialiști prestigioși în domeniul onomasticii și al lingvisticii în general, din 11 țări, dintre care putem aminti pe: Maria Giovanna Arcamone, Università di Pisa, Italia; Davide Astori, Università degli Studi di Parma, Italia; Aleksandra Biela-Wolońcej, University of Warsaw, Institute of Applied Linguistics, Polonia; Pierre-Henri Billy, C.N.R.S., Université Paris-I Sorbonne, Franța; Emili Casanova, Universitat de Valencia (AVL), Spania; Gheorghe Chivu, Academia Română, Universitatea din București, România; Jérémie Delorme, FNRS & University of Liège, Belgia; Daiana Felecan, Centrul Universitar Nord Baia Mare, UTCN, România; Nicolae Felecan, Centrul Universitar Nord Baia Mare, UTCN, România; Anna Fornalczyk, University of Warsaw, Institute of Applied Linguistics, Polonia; Milan Harvallk, The Institute for the Czech Language of the Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague, Republica Cehă; Margareta Manu Magda, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti” al Academiei Române, București, România; Bertie Neethling, Xhosa Department, University of the Western Cape (UWC), Africa de Sud; Thierry Ponchon, Université de Reims & Université de Paris-Sorbonne, CNRS, Franța; Michel a. Rateau, Société Française d'Onomastique, Franța; Paula Sjöblom, University of Turku, Finlanda; Grant w. Smith, Eastern Washington University, SUA; Bernd Spillner, University of Duisburg-Essen, Germania; Domnița Tomescu, Universitatea „Petrol și Gaze” din Ploiești, România; Willy Van Langendonck, Department of Linguistics, University of Leuven, Belgia; Ioana Vintilă-Rădulescu, Institutul de Lingvistică „I. Iordan–Al. Rosetti” al Academiei Române, București, România; Aude Wirth-Jaillard, Institut Émilie du Châtelet-LAMOP (CNRS & Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne), Franța.

Volumul colectiv, apărut la o editură renumită – Cambridge Scholars Publishing –, este rezultatul celor 10 ani de muncă desfășurate de Oliviu Felecan pe tărâmul onomasticii. Am reținut câteva opinii exprimate cu prilejul lansării care a avut loc la Centrul Universitar Nord, din vara anului 2012: „Vedeți cât e de fascinantă și de obsedantă această temă”, a spus Gheorghe Glodeanu, decanul Facultății de Litere, „de câte ori ni se naștea un copil, făceam liste de nume. Înainte erau liste paralele, dar astăzi ele sunt reduse la jumătate, pentru că se cunoaște sexul copilului. Numele a fascinat întotdeauna. Nu întâmplător anticii credeau că în nume se poate citi destinul ulterior al omului”. „E o mare sărbătoare faptul că, în sfârșit, cuprindem pe orbita de colaborare și această editură prestigioasă. Cartea demonstrează faptul că și în Baia Mare se pot face cercetări valoroase și interesante în lupta pentru ridicarea *status*-ului academic al acestui centru universitar. O să fac o manevră, poate ilegală, pentru a procura această carte, pentru că, probabil, nu multă lume dispune de lirele necesare pentru a o cumpăra, iar ea este foarte bună nu doar de deținut, ci și de dăruit în cadrul relațiilor academice și al celor dintre administrațiile publice locale”, a punctat dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”.

Acest volum oferă o viziune inedită asupra numelor și a actului de numire, printr-o investigație a limbii efectuată atât din perspectivă diacronică, cât și din perspectivă sincronă. Originalitatea și noutatea subiectului constă în îmbinarea cercetării multidisciplinare cu sociolingvistica, psiholingvistica, pragmatica, istoria, literatura, stilistica, religia. Aria investigată este vastă și diversă, incluzând nu doar centrul, sudul, vestul Europei, ci și alte continente (Africa, de ex.).

Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives este organizat în patru părți mari, care, de asemenea, sunt divizate în capitole tematice și subcapitole, după cum urmează:

1. *Teoria numelor*. În acest capitol se concretizează aspecte privind apelativizarea, incluzând studii legate de diferențele denominale în interpretarea numelor proprii cu origine greco-latină, din literatura ecleziastică.

2. *Antroponomastică*. Acest capitol este divizat în patru subcapitole intitulate:

2.1 *Antroponime: o perspectivă diacronică (prenume și nume de familie)*;

2.2 *Antroponime: o perspectivă sincronică (prenume și nume de familie)*;

2.3 *Antroponime neconvenționale: porecle, hipocoristice*;

2.4 *Antroponimie literară*.

3. *Toponomastică*. Toponimele sunt divizate în categorii, în funcție de tipul și de locul pe care le denumesc, pe de o parte, și în funcție de structura și numele utilizat pentru individualizarea lor, pe de altă parte. Cele mai relevante categorii de toponime prezente în volum sunt oiconimele și hodonimele.

4. *Numele în societate*. În acest capitol sunt expuse nume de firme/ branduri, nume de parfumuri, uzul numelor proprii în societate. Numirea, ca act social, nu poate fi detașată din contextul în care evoluează.

Volumul *Name and Naming: Synchronic and Diachronic Perspectives* oferă, așadar, o viziune de ansamblu, din perspectivă multidisciplinară, asupra fenomenului numirii. Este o lucrare nu doar teoretică, ci și cu aplicații directe, cu teme diverse, un studiu complex în câmpul cercetării onomastice recente. Studiile de onomastică de la noi, dar nu numai, s-au îmbogățit astfel cu o lucrare care, prin tema abordată, prin felul în care a fost realizată de coordonatorul ei și prin avantajul publicării în engleză la o editură britanică, se impune în bibliografia internațională de specialitate, dar este, în același timp, și o lectură atractivă pentru cei dornici să aibă o viziune cuprinzătoare asupra numelor și asupra actului numirii.

Silvia Dimănescu

*Universitatea Tehnică Cluj-Napoca – Centrul Universitar Nord Baia Mare
România*

Oliviu FELECAN, Alina BUGHEȘIU (eds.), **Onomastics in Contemporary Public Space**, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2013, 621 p.

It is in the nature of every human being to assign words that serve to identify the people, places and objects found around them. Curiosity, more than anything, makes one analyse and go the extra mile to discover the meanings and reasons behind names, actions, objects, places, etc. The naming process, in its complexity, connects the most diverse of fields – linguistics, psychology, sociology, history, politics, literature, anthropology, economy and others. Therefore, in order to understand names and name-giving, one must often turn to these other fields, too. Many approaches of this kind to onomastics have led to relevant, valuable studies and books. One such book is *Onomastics in Contemporary Public Space*, edited by Oliviu Felecan and Alina Bugheșiu. Much like *Name and Naming* (Oliviu Felecan, ed.) – which dealt with the subject from an intercultural viewpoint, both diachronically and synchronically –, this book is a collective work. Although it also uses an intercultural perspective, it does so in the context of contemporary public space, seen as distinct from the private one, and controlled by means of regulations and laws.

The forty-one articles are diverse and they cover much ground, as regards language (the corpus) and geography. The forty-nine contributors for this book are researchers from eighteen countries: Australia, Belgium, Finland, France, Germany, Israel, Italy, Japan, Malta, the Netherlands, Poland, Romania, Russia, Singapore, South Africa, Spain, the United Kingdom and the USA. The book is divided into five parts. The first one, entitled *Theory of Names*, consists of four studies. Irina Kryukova, in *Functions of Advertising Names in Different Types of Russian Texts*, deals with names used in the world of advertising, both referring to organisations and the like, and to trademarks.

Ephraim Nissan follows with two articles. In *Classes of Proper Names within Misantonyms*, he deals with words created by means of false opposition or analogy. In *On a Few Categories of Personal Names Considered to Be Apt or Paradoxical*, Nissan focuses on anthroponyms used as basis for puns.

Ştefan Oltean, in *On the Semantics of Proper Names*, analyses the descriptive and nondescriptive approaches to proper names.

The second part of *Onomastics in Contemporary Public Space—Names of Public Places (Linguistic Landscapes)*—shifts towards toponyms and focuses on different geographical areas. Yuan Jiang and Kazuko Tanabe, in *A Quantitative Study of Linguistic Landscape in Some Asian Urban Neighbourhoods*, deal with the strong connection between language and society in this age of globalisation.

In *Onomastics in the Public Space of Barcelona: A Compared Study between the Old City and the Eixample District*, Joan Tort-Donada draws our attention to the toponyms encountered in the urban street system.

The third part of the book, entitled *Names of Public, Economic, Cultural, Religious and Sports Institutions*, is divided in its turn into three sections. Section number one, *Names of Business Establishments*, consists of six articles.

Location-based company names and their potential for building the identity of a business are analysed by Angelika Bergien in *From Solar Valley to Shadow Mountain: Identity Construction in Location-Based Company Names*.

Barbara Czopek-Kopciuch directs the reader's attention to polish commercial onomastics in the article *Names of Companies in Poland*.

Sergey Goryaev and Olga Olshvang deal with Russian company names that contain European (i.e. English, French and German) etiquette words, providing numerous clear examples, in *Company Names as Imitations of Personal Names: Models with a Borrowed Etiquette Word*.

The implications of assigning a name related to a foreign entity to a commercial place and the functions it performs for the business it designates are discussed by Michel A. Rateau in *The Influence of the Idea of Prestige of a Foreign Country as Regards Naming Commercial Entities and Urban Microtoponyms*.

Paula Sjöblom focuses on the commercial nomenclature as observed in Turku, Finland, in the article entitled *Commercial Names in Finnish Public Space*.

Aude Wirth-Jaillard deals with deonyms deriving from trade names in *Baxter, Gyproc and Passe-vite: Deonyms from Commercial Names in Belgian French*.

The second section of this part includes two articles on the topic of *Names of Religious Institutions (Places of Worship) and Cultural Associations*.

Oliviu Felecan and Nicolae Felecan, in *Names of Romanian Places of Worship*, discuss certain aspects pertaining to the act of attributing the name of a patron saint to a religious establishment.

Adelina Emilia Mihali, in *Identity/Alterity in Names of Romanian Associations in America and Asia*, brings into discussion the matter of cultural and linguistic identity and alterity as it concerns the Romanians living in America and Asia.

The third section of this part, *Names in Journals and Magazines*, consists of only one article, namely *The Articles and Notes in NAMES: A Journal of Onomastics as a Window into Current Research Interests in Onomastics*, written by Frank Nuessel, where nineteen issues of this publication (currently the only journal of onomastics included in the prestigious Thomson Reuters ISI Web of Knowledge) are reviewed and categorised.

The fourth part, *Names of Objects/Entities Resulting from Various Processes in Public Space*, has six distinct sections. The first one, *Names of Foods, Drinks and Food Brands*, consists of ten studies.

In *Innovation and Creativity in the Coinage of New Names for South African Wine: A Few Case Studies*, Bertie Neethling analyses various aspects of the complex situation of creating a commercial name in the field of oenology in this multilingual country.

Paola Cotticelli Kurras also focuses on brand names, but this time in Italy, in the article *Italian Commercial Names: Brand and Product Names on the Globalised Market*.

Jérémie Delorme, in *Dish Names Constructed on Non-Standard Lexemes and Obscure Proper Nouns: Semantic Opacity as a Selling Point to Satisfy Ingenuous Tourists' Appetite*, analyses names of dishes as found in the restaurant menus of a tourist resort in a specific area—Le Grand-Bornand.

Lee Cher Leng, in *Names of Chinese Hawker Stalls and Foods in Singapore*, draws attention both to the bilingual names of these open-air establishments and of the food they offer.

In *Antonomasia, Lexical Usage and Permanence of Brand Names*, Marcienne Martin focuses on the creation of brand names and how many such terms have entered everyday language, becoming the hyperonyms of a class of objects.

In the following article, *The Pizza and the Pitta: The Thing and Its Names, Antecedents and Relatives, Ushering into Globalisation*, Ephraim Nissan and Mario Alinei analyse the name variations of different kinds of pizza that have become global.

Mihaela Munteanu Siserman establishes a typology of onyms of culinary products, using different viewpoints, in the article entitled *Names in Romanian Gastronomy*.

From Acentino to Villa Gusto: Italian-Sounding Brand Names in the German Food Industry is the study where Marie Antoinette Rieger discusses the influence of Italian cuisine in Germany.

Laurel A. Sutton talks about names of beverages that try to emulate well-established brands in *Coca-Cola, Chek Cola, or Rally Cola?: A Comparison of Famous Name Brand Sodas and Their Private Label Imitators*.

Tu y yo, Prendi e vai, Saveurs d'ici: How Brand Names Mirror Socioeconomic Conditions in Romance Languages is the title of the article written by Antje Zilg, and it explores brand names viewed in communicative and socioeconomic contexts.

The second section of this part of the book discusses *Code Names (of Collaborators in Secret Service Organisations)*.

Wolfgang Dahmen and Johannes Kramer aim at giving an overview of the different types of names given to Romanian informants during communism, in *Cover Names of Securitate Collaborators*.

In *Aspects of Naming and Sociolinguistic Behaviour in Code Names*, Georgeta Rus also discusses the Romanian communist regime and analyses code name-giving, especially as regards intellectuals and informants mentioned in the records found at the Securitate archives.

The third section of this fourth part explores *Names in Literature*.

In *The Carnivalistic Aspect of Character Names in Literature*, Anna Fornalczyk draws attention to children's literature and to the fact that the theory of carnivalisation can offer insight when analysing literary proper names and the naming process.

Gheorghe Glodeanu delves into the issue of place names in *Esoteric Meanings of Toponymy in Mircea Eliade's Prose*.

In *Translation of Literary Proper Names*, Georgiana Lungu-Badea focuses mainly on the interlingual transfer of names of characters and titles of literary works.

The fourth section, regarding *Nicknames/Bynames/Pseudonyms in the World of Politics, High-Life, Art and Sport*, contains three articles.

Daniela Cacia, in *Nicknames of Football Champions in Italy*, talks about the extent of semantic transparency as regards nicknames and the most frequent types encountered.

In *Contextual Variation of Surnames and First Names of Political Figures in Romanian Public Space*, Margareta Manu Magda makes use of pragmatics and sociolinguistics, while analysing anthroponymic constructions found in the media.

In *Polish Artistic Pseudonyms*, Kinga Zawodzińska-Bukowiec explores the means of creating such names, their structure and characteristics, but also the motivation behind such pseudonyms.

The fifth section of this fourth part of *Onomastics in Contemporary Public Space*, entitled *Names in Virtual Space*, consists of two studies.

In *Italian Students' E-Mail Nicknames: When the Private Enters the Public Space*, Davide Astori defines, characterises and classifies such onymic expressions.

In *User Names as Unconventional Anthroponyms*, Daiana Felecan and Alina Bugheșiu analyse naming patterns in virtual Romanian.

The sixth section, *Zoonyms*, has only one article: *Cat-Breed Names in Contemporary Romanian*, written by Adriana Stoichițoiu Ichim and Melania Roibu. The authors identify and analyse the naming practices and patterns that are involved in this type of names.

The fifth and last part of the book, entitled *Miscellanea*, contains six studies. In *Graphemic Puns and Software Making Them Up: The Case of Hebrew vs Chinese and Japanese*, Yaakov HaCohen-Kerner, Daniel Nisim Cohen, Ephraim Nissan and Ghil'ad Zuckermann delve into computational humour.

In *Naming Your Car: Personalised Number Plates in Malta*, Joseph M. Brincat draws attention to possible readings and meanings of plates, which are used by many people in order to add a personal touch to their cars.

In *Onomastic Maltreatment as a Symptom of Discrimination*, Ricard Morant and Arantxa Martín bring into focus the act of misusing a name and its possibly discriminatory implications.

In *Charon's Semantics. Naming Weather Systems: Between Scientific Tradition and Media Lore*, Nicola Reggiani regards the matter of naming atmospheric phenomena and analyses its history, but also the semantics of the names chosen in the context provided by the media and the internet.

In *Names as Commercial Values: Names of Celebrities*, Andreas Teutsch discusses the names of famous people and the social impact they have, and also the marketing value they might have.

First and foremost, this book is a valuable resource for anyone studying names, as it discusses the most diverse of topics relating to onomastics, which mirror the complexity of contemporary public space. Moreover, it is a useful addition to the library of anyone interested in linguistics in general, onomastics in particular and any of the other fields merged in the analyses.

Mihaela-Ioana Topan
 Technical University of Cluj-Napoca – North University Centre of Baia Mare
 Romania

Patrick Colm HOGAN. **Affective Narratology. The Emotional Structure of Stories**, University of Nebraska, US, 2011, 293 p.

In the *Introduction* of the book, Hogan states the purpose of this study: “to explore the relation between emotion and recurring story structures and components” (p. 18), that is, “the ways in which emotions make stories” (p. 1). The author notices that narratology could benefit from more research done in relation to emotion. He examines existing research on emotion and narrative and finds it limited judging from the aspects he wishes to focus on and develop in his book.

Chapter 1, *Before Stories. Emotional Time and Anna Karenina*, is about “incidents and the way these are built up through causal attribution into events and episodes” (p. 18). Hogan argues for his choice to discuss the novel *Anna Karenina* due to its analysis by Keith Oatley and Vladimir Alexandrov. Alexandrov claims that “understanding is intertwined with love in *Anna Karenina*” (235) – one very striking way in which social cognition and emotion are inseparable in this novel” (p. 21). Hogan believes that “spatiality, the ‘existential’ experience of location, is fundamentally an emotional experience” (p. 29) in relation to the character Stiva, who “understands his location by contrast with where he should be, where he would like to be, where he would be if everything were right” (p. 29). Leaving home is a matter of emotional risk. Readers expect normalcy, and when such anticipations are contradicted, the “attentional focus is triggered” (p. 30) and an arousal that prepares readers for certain emotions occurs. The letter Stiva notices in Dolly’s hands causes readers to experience a shift of attentional focus, because “Almost immediately upon experiencing an emotion, we begin to attribute a cause” (p. 34). Dolly has been unfaithful to her husband, readers find out together with Stiva from the letter. The “emotion-provoking incident” is represented by “Dolly, motionless, looking at Stiva with horror, despair, and fury”; the causal attribution is represented by the letter; all these are depicted as an event, and the readers experience it as an event (p. 40). Hogan presents appraisal theory, which claims that “we do not respond emotionally to simple perceptual facts. Rather, we respond emotionally to facts with a certain meaning of significance, facts interpreted in a certain way” (p. 43). Appraisal theory applies to Stiva in terms of the way he is affected by a situation which affects the pursuit of some goals. Dolly’s affair affects his pursuit of the goal of avoiding conflict, for instance. Hogan states that “our experience of time is not uniform. We encode experience into hierarchized units, organizing temporality first of all by reference to emotional response” (p. 66).

Chapter 2, *Stories and Works. From Ancient Egypt to Postmodernism*, deals with “what constitutes a story” (p. 19). Several stories from different epochs are examined: one from Middle Kingdom Egypt, where general story structure is analysed; *King Lear* is analysed to show how a work is different from a collection; a postmodern story, from India, *Meenaxi*, a film by M.F. Husain, where the analysis focuses on the general organization of a story’s structure. According to Hogan, “stories [...] are demarcated most significantly by emotion systems. Specifically, sequences of episodes are increasingly storylike to the degree that they satisfy a growing number of preference rules.” (p. 121) According to the first set of preference rules, a small number of protagonists seek the achievement of a goal. The goal consists of “expectations of happiness” (p. 121). According to the second set of preference rules, “The pursuit of the goal should be resolved either by the achievement of the goal or by making that achievement impossible” (p. 122).

Chapter 3, *Universal Narrative Prototypes: Sacrifice, Heroism, and Romantic Love*, examines “the main cross-cultural types of stories” (p. 19), thus moving towards particular story patterns. Hogan analyses sacrificial narratives (*Dou E yuan* by Guan Hanqing), heroic tragicomedy (the West African oral narrative *Epic of Son-Jara*), the heroic plot (the African

oral narrative *The Mwundo Epic*), and the romantic plot (a work of Sanskrit dramatic literature, *Abhijanasakuntalam*). According to Hogan, “The major cross-cultural genres” are “derived from the need of storytellers to produce narratives of general interest.” (p. 181) The goals of the characters in the stories “must be instances of eliciting conditions for happiness.” (p. 181) Happiness prototypes are physical, personal, and social. In order for these goals “to be effective across people and contexts”, they “must be widely accepted as important and nonsubstitutable” (p. 181). The sacrificial narrative has to do with drought or famine coming before abundance, which is the goal. In the romantic narrative, the lovers are separated, the ir goal being romantic union. For the heroic narrative, the goal is the achievement of a high position in the group.

Chapter 4, *Cross-Cultural Minor Genres: Attachment, Lust, Revenge, and Criminal Justice*, analyses what Hogan calls “minor genres”: “stories of attachment, sexuality, and crime” (p. 10). The attachment stories Hogan analyses are stories from the Bible, stories from the *Mahabharata*, the Japanese dramas *Kagekiyo* and *Yoroboshi*, the Chinese drama *The Story of the Circle Chalk*, *King Lear*, *The Odyssey*, *Dans le Labyrinthe* by Alain Robbe-Grillet, etc. The sexual narrative includes discussions of stories from the *Mahabharata* and the *Kalevala*, the ancient Sumerian story of Enlil and Ninlil, *The Tale of Genji* by Lady Murasaki, *Mother-in-Law* by Terence, Tirso’s version of *Don Juan*, *Faust* by Goethe, etc. The revenge plot and the criminal plot are included in the same category, and here Hogan discusses *The Drum of the Waves of Horikawa* by Chikamatsu, *The Spanish Tragedy*, *Oedipus the King*, *The Trial* by Kafka, *Hamlet*, the *Oresteia*, etc. Hogan identifies two ways in which genres appear: first, “through happiness goals” (p. 233), and second, “from our spontaneous, unself-conscious categorization of works and our implicit averaging of properties of those works” (p. 233).

While the four chapters focus on “ways in which our emotion systems affect and explain our stories” (p. 23), the afterword deals with the question of whether stories can affect emotion processes “ways in which our stories affect and explain our emotions” (p. 237).

To conclude, Hogan’s study is important since he draws attention to the affective dimension of narratology, analyzing the way the emotional experience works in relation to how stories are composed.

Irina-Ana Drobot
Technical University of Civil Engineering Bucharest
Romania

« Linguistica », LIII/1, Ljubljana, 2013, 284 p.

Il s’agit d’un numéro spécial, dédié à la soixante-dixième anniversaire de Vladimir Pogačnik, linguiste, professeur, traducteur et homme de théâtre. Avec une brève introduction signée par Primož Vitez et, à la fin, une bibliographie sélective de l’œuvre de Vladimir Pogačnik, cette édition de « Linguistica » compte vingt et un articles rédigés, sauf quelques exceptions, en français et traitant des « sujets relevant des domaines de la linguistique française que Vladimir Pogačnik a ouverts ou encouragés en qualité de chercheur et enseignant au Département des langues et littératures romanes, à la Faculté des Lettres de l’Université de Ljubljana » (p. 7).

Mitja Skubic signe l’étude *Tendenza al minor sforzo dell’espressione nelle lingue romanze* où est analysée l’importance du principe du moindre effort dans diverses expressions des langues romanes, tandis que Aleksandra Derganc écrit sur l’importance des

emprunts des mots français dans les domaines de l'armée, administration, éducation etc. pour la formation de la langue russe littéraire au XVIIIe siècle (*Vloga francoščine pri izoblikovanju sodobne knjižne ruščine*).

Ayant comme point de départ une ample recherche sur des anciens emprunts d'origine romane en slovène, le texte signé par Agata Šega propose *Quelques pistes pour l'investigation des traces des premiers contacts linguistiques slavo-romans dans la toponymie slovène*. L'auteure remarque la difficulté de distinguer entre les romanismes très anciens et ceux plus récents et surtout entre les toponymes d'origine romane anciens et récents, en raison du manque d'ouvrages de référence et aussi d'un inventaire complet des toponymes. Un exemple de ce type est le toponyme *Beč* dont on ne saurait pas dire, observe Agata Šega, s'il provient de l'ancien romanisme slovène *beč* « cavité avec source d'eau dont le fond est couvert de pierre ou de bois ; Schopfenbrunnen » ou d'un emprunt ancien basé sur *buttia*, *buttis* « tonneau, barrique », employé plus tard comme toponyme (bien que, avoue l'auteure, « le mot ne peut pas confirmer l'existence d'un toponyme roman *Butt- provenant de la même base », p. 20). Mais sachant que le nom de *Vienne* utilisé par les Turcs était *Beč* (cf. DA) et qu'en roumain il existe aussi un terme *beci* « voûte souterraine, souterrain, sous-sol ; cave » (cf. DA qui, comme d'autres dictionnaires, le considère d'origine vieille turque, tandis que certaines autres sources lexicographiques – d'origine inconnue), nous nous demandons si l'étymon de ce mot est vraiment romain. L'article contient aussi une catégorisation des « toponymes qui révèlent la présence des autochtones indirectement, sans contenir d'éléments linguistiques alloglottes » (p. 24).

Sur la *Typologie des numéraux en langues slaves* écrit Jack Feuillet, en analysant les variations morphologiques, les traits sémantiques et le marquage des constituants dans les groupes nominaux ; il observe que la complexité du système des numéraux a pour conséquence la grande difficulté d'apprentissage d'une langue slave chez les non-slavophones.

Nous trouvons très intéressante l'étude *Génération automatique de lexèmes slaves à partir de leurs racines historiques : une des bases de l'enseignement multilingue des langues slaves de l'ouest (nord et sud)*, rédigée par Patrice Pognan et Jarmila Panevová, qui arrivent à obtenir « une définition extensive du système linguistique slave » (p. 59) suite à une analyse automatique de la langue tchèque (par des techniques heuristiques déterministes basées sur une reconnaissance de formes linguistiques) et à l'enseignement de la grammaire historique du tchèque. Les auteurs présentent la manière dont le programme utilisé fonctionne et les aide à vérifier la calculabilité du système diachronique slave de l'Ouest ; l'un de ses plus importants avantages est celui de faciliter la compréhension du système linguistique slave et l'appropriation d'une ou de plusieurs langues slaves.

Pour identifier l'auteur du texte *Les électeurs en survêtements*, Ana Zwitter Vitez utilise une méthode de classification automatique qui permet d'observer les similarités et les différences entre divers textes, selon les indices de lexique et de lisibilité textuelle (*Le décryptage de l'auteur anonyme : l'affaire des électeurs en survêtements*) ; le texte est comparé avec 75 autres textes produits par 21 auteurs connus et le résultat final indique de grosses ressemblances entre les textes de l'un des auteurs analysés et le texte dont l'auteur est inconnu. Ana Zwitter Vitez observe l'existence d'un important lien entre la linguistique du corpus et l'apprentissage automatique.

Le volume contient aussi plusieurs études qui abordent la problématique des traductions : Mojca Schlamberger Brezar fait une analyse grammaticale, stylistique et de la réception de deux traductions en français du poème *La couronne des sonnets*, l'une (appréciée par les locuteurs français natifs enquêtés) réalisée par Vladimir Pogačnik, et l'autre par K. Mičević (*A propos des deux traductions de la Couronne des sonnets de France Prešeren vers le français*) ; Katarina Marinčič observe les difficultés de la traduction d'un texte qui concerne un personnage de Marcel Proust (*Traduire Madame Verdurin*) ; les

problèmes rencontrés par le traducteur slovène lorsqu'il doit traduire le discours libre français polyphonique en discours narratif ou en discours semi-direct slovène monophonique sont analysés par Florence Gacoin-Marks dans sa contribution intitulée *Le traducteur aux frontières des discours. Le « monologue narrativisé » dans les deux traductions slovènes de Madame Bovary* ; Miha Pintarič réalise une étude comparative de trois traductions de la *Chanson de Roland* pour observer et interpréter les différences (*Les temps trouvable et la traduction : « Ki or ne voelt a mei venir s'en alt ! »*). L'article *Che cosa (non) è rimasto della francesità ? Addomesticamento e straniamento nelle traduzioni italiana e slovena di Les Fleurs bleues di Raymond Queneau* contient quelques réflexions de Martina Ožbot sur la traduction des aspects culturels spécifiques dans le texte littéraire, en se concentrant sur les versions italienne et slovène du roman mentionné.

Le traducteur en slovène du *Dictionnaire des idées reçues*, Ignac Fock, explique (dans son article « *Idees reçues* » de *Flaubert au sein de la conversation : point de départ pour la traduction slovène*) les choix qu'il a fait dans le processus de traduction, en fonction des « circonstances qui avaient engendré la spécificité de la notion des idées reçues exclusivement flaubertiennes » (p. 143), de la spécificité du syntagme dans l'œuvre de Flaubert et de « l'actualisation et l'intégration du terme dans la langue slovène par rapport au sens qu'il a aujourd'hui en français » (p. 145).

On remarque l'étude contrastive intitulée *La mise en relief en slovène et en français : les particules slovènes dites « emphatiques » et leurs équivalents français*, qui permet à Jacqueline Oven d'observer le caractère complexe de certaines particules qui peuvent engendrer différents types de mise en relief, en fonction du contexte. Un très intéressant article sur la mobilisation des Français (par des lois, par des actions des associations et même du grand public) pour défendre leur langue, avec ses particularités systémiques et prosodiques, mais aussi le vocabulaire, face à la menace de l'anglais, écrit Primož Vitez (« *L'exception français* » : *de l'accent final à la politique linguistique*). En observant les « procédés morphologiques qui servent à l'enrichissement du lexique non conventionnel et en particulier argotique » (p. 209), Gregor Perko analyse dans son étude (*La dimension métalinguistique de la morphologie du français non conventionnel*) les caractéristiques et les procédés de formation de l'argot contemporain des banlieues.

Le volume contient aussi les contributions *Mouvements du regard, des mains et de la mélodie : leur apport dans la construction du sens à l'oral en français*, signé par Mary-Annick Morel, *Erreurs des apprenants de Lé dans les dictées*, rédigé de Nataša Žugelj, *La lecture à haute voix en classe de langue étrangère – une activité à réhabiliter ?*, par Meta Lah, *Elementi di lingue straniere nella corrispondenza commerciale italiana*, signé par Nives Lenassi, *Maurice Maeterlinck et le dédale inextricable de l'existence*, par Boštjan Marko Turk, « *Leksikalni arzenal* » *Vladimirja Pogačnik*, rédigé par Vesna Požgaj Hadži et Tatjana Balažic Bulc.

Signés par des collègues, collaborateurs ou disciples du professeur Vladimir Pogačnik, les articles de ce numéro de « *Linguistica* » (chacun accompagné par une bibliographie et deux résumés, rédigés en différentes langues) sont captivants par la diversité et l'importance des sujets abordés.

Daniela Butnaru
Institut de Philologie Roumaine « A. Philippide » de Iași
Roumanie

Elena MÂNDRILĂ-NEGOIȚĂ, **Un călător în universul cărților – Adrian Marino**, Cluj–Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2013, 283 p.

Pentru cei interesați de opera și activitatea literară a lui Adrian Marino, poate cel mai prolific, dar și controversat teoretician și comparatist literar din a doua jumătate a secolului al XX-lea, cum îl revendică oamenii de litere, ideolog afîn cu fascinării cărturari ai secolului al XVIII-lea, cum singur se caracterizează, anii din urmă au adus câteva contribuții serioase, care depășesc interesul pur publicistic, fiind fie rodul unei munci de echipă², fie rezultatul unei activități de cercetare având drept scop redactarea unei teze de doctorat. În rândul celor din urmă contribuții se numără cartea (ba chiar cărțile) Simonei Maria Pop³, dar și volumul *Un călător în universul cărților – Adrian Marino*, semnat de Elena Mândrilă Negoită, având ca punct de plecare teza sa de doctorat, intitulată *Adrian Marino – comparatist și teoretician literar*.

Înainte de a prezenta cartea indicată încă din titlul acestei recenzii, trebuie să constatăm că, pe lângă rezultatele remarcabile care apar atunci când e vorba de eforturile unor colective de cercetători (precum membrii Centrului de Studii Culturale „Adrian Marino” de la B.C.U. Cluj–Napoca), rezultate bune au și eforturile singulare desfășurate de tinerii cercetători ai operei lui Adrian Marino. În cazul celor din urmă, am putea spune chiar că avem de a face cu tentative *curajoase* de monografiere a vieții și activității lui Adrian și mai puțin a operei sale critico–teoretice sau hermeneutice. Spunem „curajoase”, deoarece, înaintea cărților semnate de Simona–Maria Pop sau de Elena Mândrilă Negoită, puține eforturi asemănătoare ar mai putea fi amintite. Mai precis, despre cărțile, activitatea literară și culturală a lui Adrian Marino s–au scris doar articole, eventual, studii extinse pînă la dimensiunile unor broșuri sau volume care arareori au ajuns sau au depășit o sută de pagini⁴. Oricâte vulnerabilități ar prezenta, lucrările monografice ale acestor două tinere cercetătoare au meritul de a încerca să depășească situația încă precară a receptării operei lui Marino, la noi, ca și în afara țării.

O altă particularitate a studiilor monografice consacrate lui Marino în ultimii trei ani este aceea că interesul pentru viața și activitatea literară și culturală a cărturarului clujean covârșește atenția acordată operei sale de gânditor sau de teoretician literar. Tinerele cercetătoare sunt copleșite de personalitatea iluministului întârziat, de viața lui plină de întâmplări dramatice, ca și de crezurile fundamentale imanentiste pe care acesta le slujea, ca unul care, ca și glorioșii săi înaintași iluminiști (ori pașoptiști de mai târziu), credea cu convingere că, odată sensul transcendenței pierdut, salvarea prin cultură este singurul fel de mântuire pe care-l mai poate promite rațiunea desvătărită a lumii.

Volumul publicat de Elena Mândrilă Negoită, *Un călător în universul cărților – Adrian Marino*, reprezintă o încercare (reușită, după opinia noastră) de realizare a unei monografii având ca obiect personalitatea și opera lui Adrian Marino, prezentat mai întâi ca

² *Viața, opera și activitatea lui Adrian Marino. Cercetare bibliografică și de referință. Bibliografia*, coordonată de Florina Ilis, întocmită de Florina Ilis, Ana Maria Căpâlneanu. Colaboratori: Rodica Frențiu, Ionuț Costea și Angela Marcu. Studiu introductiv de Florina Ilis. Cluj–Napoca, Editura Argonaut, 2010, 392 p.; Adrian Marino, *Dintr-un dicționar de idei literare*, ediție și text îngrijit de Florina Ilis și Rodica Frențiu, Cluj–Napoca, Editura Argonaut, 2010, 304 p.

³ Cf. Simona-Maria Pop, *Adrian Marino. Vârstele devenirii*, Cluj–Napoca, Editura Dacia XXI; idem, *Adrian Marino: Obsesia trecutului*, Alba Iulia, Editura Gens Latina, 2010.

⁴ Cf. Constantin M. Popa, *Hermeneutica lui Adrian Marino*, Craiova, Editura Aius, 1993, 83 p.; idem, *Adrian Marino: monografie, antologie comentată, receptare critică*, Brașov, Editura Aula, 2001, 112 p.; Adrian Dinu Rachieru, *Alternativa Marino*, Iași, Editura Junimea, 2002, 143 p.

un singular cărturar și *homo viator* român („călător în universul cărților”), apoi, ca teoretician literar și comparatist, ideolog și memorialist de forță. Cele patru mari părți ale lucrării – *Itinerar intelectual* (p. 11–52), *Ideologia lui Adrian Marino* (p. 53–104), *Reorientarea comparatismului* (p.105–150) și *Critică și teorie literară* (p. 151–264) – tratează în mod riguros aspectele principale ale vieții și operei lui Adrian Marino, ilustrând, în maniere și din unghiuri diferite, fațetele vieții și operei unui fascinant și, deopotrivă, controversat teoretician literar român din perioada postbelică.

De fapt, cartea cuprinde două mari părți oarecum simetrice, fiecare dintre ele fiind formată din câte două capitole (conținând un număr inegal de subcapitole). Prima parte reprezintă o succintă biografie Marino, al cărei titlu ar putea fi *Adrian Marino par lui-même* (observația apare și la Vasile Spiridon, cel care semnează prefața cărții⁵), din pricina prevalenței vocii lui Marino, la care autoarea se conectează, citindu-i jurnalele de călătorie, memoriile, interviurile și utilizându-le aproape ca singurele surse de informație pentru edificarea demersului său exegetic (cf. capitolul I, *Itinerar intelectual*, format din alte patru subcapitole: *Oglinda unei biografii*, *Confesiunea unui om singur*, *Călător prin Europa*, *Cartea – marea pasiune*, dar și capitolul al doilea, *Ideologia lui Adrian Marino*, format din subcapitolele: *Ideologie culturală și politică*, *Libertate și cenzură*, *Europa și ideea europeană*, *Viața literară și lumea culturală*).

Și în cea de-a doua parte a cărții, dânsa desfășoară o investigație a operei lui Marino supunându-se aproape orbește judecăților pe care Marino însuși le formulează față de propriile sale instrumente de lucru, față de viziunile sau modelele științifice urmate. Deseori, opiniile lui Marino (despre sine sau despre alții) sunt preluate *tale quale*, fără a mai fi examinate critic, fără a fi evaluate prin confruntarea cu alte viziuni sau modalități de înțelegere a lucrurilor. De exemplu, în cazul unor chestiuni dificil de elucidat, ținând de fundamentele epistemologice ale diverselor științe ale literaturii, credem că autoarea cărții nici măcar nu și-a propus să studieze polemicile lui Marino cu diverși teoreticieni sau sisteme de gândire, mulțumindu-se doar să le înregistreze în vederea unor evaluări viitoare.

Privind din altă perspectivă, Elena Mândrilă Negoită și-a conceput monografia consacrată lui Adrian Marino după principiile și viziunea specifice istoriei literaturii de factură tradițională, mai precis, *à la manière de* G. Călinescu, manieră în care chiar cărturarul clujean și-a scris primele cărți (de critică literară), consacrate lui Macedonski. A dorit să scrie și dânsa, concomitent, două lucrări monografice: una despre viața lui Adrian Marino, alta despre opera acestuia, după modelul oferit de Marino însuși la începuturile activității sale de critic literar, începuturi de care s-a dezis cât a putut mai târziu. Așa se explică, după noi, desfășurarea pe aproape jumătate de carte a unei construcții preponderent narative, la limita genului publicistico-literar, dar și cu certe însușiri de istorie literară, a secvenței pe care am numit-o *Adrian Marino par lui-même*. Opțiunea este argumentată de la bun început, în *Itinerar intelectual*, în următorii termeni: „acest prim capitol contribuie la perceperea justă a omului Marino și asigură o precomprehensiune a operei teoretice, critice și comparatiste a acestuia” (p. 11). Dincolo de involuntara aroganță din expresia „perceperea justă”, ideea că am înțelege opera unui teoretician prin *viața* lui, indiferent *cum* ar fi fost aceasta, este, din nou involuntar, tendențioasă. Dacă așa ar fi stat lucrurile, atunci am putea crede că studiile de teoria literaturii, cercetările comparatiste sau de hermeneutică ale lui Marino nu sunt decât opera unui activist cultural. E de înțeles, însă, că un cercetător începător, precum Elena Mândrilă Negoită, a putut să-și aproprieze mai bine programul științific al lui Marino prin prisma ideologiei sale culturale, mărturisită de atâtea ori și în atâtea zeci de feluri în interviuri, scrieri memorialistice sau comunicată direct în paginile

⁵ Cf. Vasile Spiridon, *Despre viața unui om singur*, prefață la volumul Elenei Mândrilă Negoită (*ibidem*: 8).

cărților sale teoretice. Însă pentru înțelegerea adecvată a concepțiilor sale științifice și mai ales pentru o justă evaluare a pertinentei, relevanței sau originalității lor, autoarea ar fi avut nevoie de temeinică ancorare, eventual de durată, în cercetarea domeniilor (teoria comparatismului, teoria literaturii, hermeneutica etc.) ilustrate de Marino.

Evident că dificultățile conceperii și redactării unei lucrări consacrate operei lui Marino sunt în directă legătură cu problemele și mai dificile specifice domeniilor cercetate, comparatismul (literar și cultural) și teoria literaturii, acestea fiind selectate și descrise cu deosebire în cartea Elenei Mândrilă Negoită. De aceste domenii se ocupă cu preponderență în cea de-a doua parte a lucrării, respectiv în capitolele III și IV ale lucrării. Subcapitolele aferente capitolului al III-lea sunt grăitoare prin titlurile lor, indicând ce aspecte ale comparatismului lui Marino au interesat-o (cf. III. 1. *Idei congruente cu René Étiemble*; III. 2. *Comparatismul militant*; III. 3. *Teoria comparată a literaturii*).

În cazul celui de-al patrulea capitol, tratând despre *criticul și teoreticianul literar* Adrian Marino (cf. *Critică și teorie literară*), autoarea ar fi putut ajunge și la aspectele cele mai complexe, după opinia noastră, ale operei științifice a teoreticianului român.

Dânsa se mulțumește însă să descrie activitatea de critic literar (în care a debutat Marino ca tânăr discipol și asistent al lui George Călinescu), domeniu dezbătut mai târziu într-o carte de sine stătătoare (avută în vedere în subcap. *O sinteză a criticii literare*). În alte subcapitole, sunt concentrate (asta însemnând și tratate cam sumar!) temele mari ale operei de teoretician, critic și hermeneut literar. Astfel, pe parcursul a circa cincizeci de pagini, este descris drumul lui Marino de la *critica literară* la *critica de idei*, cunoscută și ca *ideocritică* (în IV.4. *O ipostază a criticii și teoriei literare* și IV. 5. *Literatura*), *hermeneutica* lui (cf. IV. 3. *Concordanțe hermeneutice cu Mircea Eliade*), dar și *biografia ideii de literatură*.

În cazul acestor două ultime părți ale cărții, reprezentate de capitolele III și IV, vorbim de dificultăți (doar în parte conștientizate de autoare) care au origini diferite. Una dintre dificultăți își are rădăcinile chiar în marile prefaceri prin care trec literatura comparată și teoria literaturii în decursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, adică exact perioada de timp în care Marino își scrie întinsa sa operă științifică. Un fapt demn de semnalat, luat în considerare, dar poate că nu îndeajuns de autoarea cărții, este că, prin opera și mai ales prin militantismul implicit și explicit al demersurilor sale științifice, Marino participă într-o măsură destul de consistentă la mutațiile survenite în dezvoltarea studiilor literare din jumătatea a doua a secolului al XX-lea. Ca să ne limităm la un singur exemplu, Marino înfruntă criza în care ajunsese literatura comparată, disciplină încă insuficient de bine consolidată în fața istoriei literaturii (aflată și aceasta în plină evoluție odată cu apariția Școlii de la Konstanz), ca și în fața concurenței noilor științe ale literaturii altoite pe trunchiul semioticii, al diferitelor tipuri de lingvistică, nemaivorbind de științele inspirate de antropologia culturală, cu toate subdomeniile sale promițătoare (arhetipologia, mitanaliza și mitocritica, științele imaginarului etc.). Soluția lui Marino în domeniul studiilor de literatură comparată a fost una radicală: refundamentarea teoretică a disciplinei. Ca să continue să existe, credea Marino, literatura comparată trebuia să se relanseze. Relansarea viza reînnoirea disciplinei pe baza unei noi teorii a comparatismului, ceea ce însemna reînnoirea poeziei comparate și/sau a teoriei literaturii, ultima redefinită ca teorie a literaturii comparate. În acest nou cadru, literatura comparată nu mai putea fi înțeleasă ca un comparatism pur literar (de va fi fost vreodată așa ceva!), nici doar ca o simplă disciplină academică. Idealul lui Marino era un „comparatism militant”, angajat în forjarea unui nou umanism, unul care să diminueze inegalitățile dintre culturi, literaturi și popoare, și care să conducă în cele din urmă la optimizarea rasei umane, nu doar a studiilor literare. După cum remarcă și autoarea cărții recenzate, Marino singur va descoperi, mai târziu, cu un neascuns orgoliu, că, în definitiv, prin al său „comparatism militant” din deceniul al optulea al secolului al XX-lea, el nu făcea decât să anticipeze fenomenul globalizării din secolul

următor: „Comparatismul militant pe care îl teoretizăm cultivă deci un început de globalizare *avant la lettre*” (p. 118).

Cu toate limitele inerente oricărei cercetări consacrate unuia dintre cei mai originali teoreticieni literari români postbelici, cercetarea monografică întreprinsă de Elena Mândrilă Negoită în volumul *Un călător în universul cărților – Adrian Marino* reprezintă un pas înainte în asimilarea operei științifice a eruditului cărturar român. Încă nu suficient de critică, dar oricum mai deschisă opiniilor *pro* și *contra*, mult mai extinsă prin investigațiile desfășurate, mai documentată și mai ambițioasă decât încercările precursorilor (ne referim în special la autorii de articole, studii sau broșuri cu caracter propedeutic), cartea de față readuce în actualitate un profil *sui generis* de savant român postbelic, asociat cu o operă științifică de anvergură națională și europeană.

Lucia CIFOR

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Iulia MILITARU, **Metaforic și metonimic: o tipologie a poeziei**, Iași, Editura Timpul, 2011, 120 p.

To write a typology of poetry nowadays and to do it attractively is an achievement less probable than unearthing a coloured picture of Shakespeare.

But look, Iulia Militaru succeeds in doing this, grounding her deed on the completely unopposed categories of metaphor and metonymy. By scanning the lyrical genre, she draws courageous conclusions, which every keen reader has already imagined, but that many cultural sultans prefer to ignore. The vector-question targets the relationship between poetry and prose, as different types of discourse. Effectively speaking, the theorist's method is to dwell upon famous remarks or theories. Later on she dissects them, wringing out every formerly skipped conclusion, or she simply contradicts them. This is a deconstruction of theorizing upon a genre in comparison with another genre, the epic one. When Nicolae Manolescu and Michael Riffaterre perceive a poem as an extended metaphor, free of any mimetic obligations, they come in the wake of the duality of language, as it was analysed by Roman Jakobson who, in his turn, followed in the Ferdinand de Saussure's footsteps. When Jakobson organized language along the syntagmatic and paradigmatic axes and, subsequently, traced the perturbations of similarity and contiguity, he also mapped the realms of metaphor and of metonymy. Iulia Militaru “de-maps” them by throwing the discussion into the abyss: she chooses to debate processes and phenomena, not only figures of speech as deviations from the zero degree of *écriture*. Thus, the metonymy is taken to a tridimensional level where it becomes a *metonymical process*. Jakobson only built his theory having as a point of reference the aphasic persons, the ones who do not preserve the connectors inside a sentence. In this way, a *telegraphic* style is obtained, a style which makes almost impossible the referent and constitutes a first step towards metaphor, towards poetry. The theorist refuses to accept that prose, too, can organize its discourse in function of a combinatorial, metonymic process. Or, in case she admits overlappings inside a genre, these must fall into sub-genres: for instance, the metonymic poetry and the metaphoric one. The dichotomy is inextricable.

The authoress continues her scrimmage with the classics of literary theory amending Riffaterre's considerations, as he used to analyse a poem independent of any reference in reality. Iulia Militaru remarks that a text develops its own referential system, be it an intratextual one. In this way, a lot of texts whose referential function has got altered as a side-effect of their meaning are recovered from the full of “absurdities” attic. The merit is

that we are not abandoned in a never-ending conceptual field, as the writer lures us with examples selected from the Romanian and universal poetry. An accomplished connoisseur of English, the researcher resorts to literary and theoretical texts that I have rarely seen grouped shoulder to shoulder.

The more or less fortuitous points on the syntagmatic and paradigmatic axes are contested a second before we may grow content that the masters need only some corrections, not a complete overthrowing. Roman Ingarden's rigid chart is shaken by the theory of the *indetermination areas*. As Wolfgang Iser notices, these air-pockets are surreptitiously inserted in the structure by the authors themselves, but other times they appear surprisingly, without playing a *conscious* role in the development of interpretation. As regards the metaphoric void, Iulia Militaru nimbly specifies that while in the spoken language metaphor is used to clarify abstract notions, in poetry the situation is reversed – the metaphor obliterates the referent. At a preliminary evaluation, poetry would be a discourse that is not preoccupied with making communication more fluid. At a second thought, though, poetry is split into two types of discourse, depending on the degree of communicability. The former preserves unaltered the function of communication, while the latter organizes the discourse through a metaphorical process (deregulating the combination) or through a metonymical one (deregulating the selection). But the parallelism is unstable, because while Paul Ricoeur promotes the metaphor from the level of a rhetorical trope to the one of constitutive element of the discourse, the metonymy has been kept in an inferior position. It is here that we should spot the researcher's contribution: she admits a process of building the discourse based on the law of contiguity.

The *telegraphic* style as a prompt for poetry is exemplified with fragments from Bacovia's **Bourgeois Stanzas** ['Stanțe burgheze']. The poem as a metaphor, oscillating between an update of reality and a fortification of possible worlds, is valuable – as Theodor Adorno remarked – as long as its meaning keeps being renewable, surpassing, thus, its author's intentions. Quickly enough, the theorist intervenes again with her subtle scalpel: the problem of contemporary art would not be the visibility of the meaning, but the uncontrollable proliferation of signification. Or, in Ștefan Lupașcu's terms, the work as a system extracts its vitality from a dialectics without synthesis. So, the logic of aesthetics is a contradictory one. The criteria of assessing the logical validity of a statement, its truthfulness, are completely irrelevant in the artistic field – the only one where somebody has the right to contradict herself without being condemned. It is all profitable to read this acute literary theory volume which pleads for liberty as an incentive for the maximum creativity, be it minutely organized.

Felix Nicolau
 "Hiperion" University, Bucharest
 Romania

Molităvnic, Bălgrad, 1689, édition soignée, étude introductive et glossaire d'Ana Dumitran, Alin-Mihai Gherman et Dumitru A. Vanca, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2009, 1086 p.

Les éditions critiques des livres de culte orthodoxes du XVI-ème siècle ont retenu l'attention des philologues et des historiens du livre. Mais pour le XVII-ème siècle, les recherches contemporaines ont porté avec priorité sur les réalisations des grandes personnalités et sur les œuvres représentatives.

Ainsi, une équipe de spécialistes d'Alba Iulia œuvre-t-elle depuis plus d'une décennie à élargir l'horizon de connaissance de la culture du XVIIe-ième siècle, surtout de Transylvanie. Nombre d'études préparatoires publiées par Ana Dumitran⁶, Alin-Mihai Gherman⁷ et le prêtre Dumitru A. Vanca viennent témoigner des recherches approfondies dans le domaine de l'histoire du texte, des traductions (partielles) en roumain et de ce que représentent les imprimeries en roumain de Transylvanie dans le processus consistant à imposer la langue roumaine vernaculaire dans le culte orthodoxe. Après l'édition *Diaconstvele*⁸ s'ensuivit l'édition *Molităvnic, Bălgrad, 1689* (Molităvnic, 1689), qui respectent strictement toutes les recommandations scientifiques de la technique de l'édition. Nous sommes en présence d'une excellente récupération et ça vaut la peine de s'y pencher, puisqu'elle s'impose comme un modèle d'édition d'un texte roumain de culte.

Ce qui est impérieusement nécessaire pour l'histoire de la culture roumaine ancienne et, en particulier, de la littérature religieuse des Roumains, c'est l'impression de telles éditions critiques des livres de culte en roumain au cours des siècles révolus⁹ (et pas seulement de ces derniers siècles, puisqu'il faut connaître aussi les prototypes slaves et grecs sur lesquels reposent leur traduction et leur constitution), comportant des études approfondies qui permettent de comparer les textes manuscrits et imprimés, de la même sphère thématique, à une certaine période. Instruments de travail de première portée, de telles études éditoriales ont le mérite de mettre exergue des écrits conservés dans un nombre réduit d'exemplaires, souvent oubliés dans des dépôts moins accessibles. Cette préoccupation entraîne nombre de chercheurs, puisque portant sur les domaines les plus divers de l'histoire de la culture roumaine, dans son ensemble. Ainsi, la recherche des écrits religieux (et de ceux utilisés plus particulièrement dans le culte) est-elle essentielle pour la connaissance en détail de l'évolution de la langue roumaine littéraire et, dans l'expression fruste utilisée par les copistes, des soi-disant « dialectes littéraires » (G. Ivănescu) ou « variantes littéraires régionales » (I. Gheție).

Seule la constitution d'une base documentaire sûre et aussi ample que possible, l'analyse et l'impression d'un nombre aussi grand que possible de textes, permettra de suivre le cours de l'écriture en roumain le long des siècles, depuis le XVIe-ième siècle (Ivănescu établit le début des traductions en roumain au XVe-ième siècle).

Les bases de la langue roumaine littéraire ont été jetées « par un groupe de textes comportant des traductions de livres de culte [orthodoxes, n.n., Z.M.] importants et élémentaires, *l'Apôtre* et *le Psautier* en premier lieu »¹⁰. La reconstitution des étapes

⁶ Ana Dumitran, *Români din Transilvania între provocările Reformei protestante și necesitatea reformării ortodoxiei (mijlocul sec. XVI – sfârșitul sec. XVII). Contribuții la definirea conceptului de reformă ortodoxă*, dans „Annales Universitatis Apulensis S.Historica”, 2002; idem, *Entre orthodoxie et réforme – l'appartenance confessionnelle de l'archiprêtre Ioan Zoba de Vinț*, dans le volume *Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, éditeurs Maria Crăciun et Ovidiu Ghitta, Cluj-Napoca, 1995, p. 140–148 et autres.

⁷ Alin-Mihail Gherman, *Nivelele lecturii textului în Noul Testament de la Bălgrad*, dans „Apulum” XXXV, 1998; *Evanghelie învățătoare (Govora, 1642)*, édition soignée, étude introductive, notes et glossaire de Alin-Mihail Gherman, Bucarest, Editura Academiei Române, 2011 et autres.

⁸ Dumitru A. Vanca, *Rânduiala diaconstvelor. Liturghia românilor ardeleni în sec. XVII* (édition soignée, étude introductive), Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2009. Une analyse attentive de l'édition, dans l'étude de Cătălina Velculescu, *Diaconstvele de la Alba Iulia și Liturhiera lui Antim Ivireanul*, dans „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, Iași, XLVII, 2010, p. 23–31.

⁹ C'est l'archimandrite dr. Policarp Chițulescu qui est en train d'élaborer une telle édition critique pour le *Livre liturgique* de saint Anthime d'Ibérie.

¹⁰ Eugen Munteanu, *Postface* à Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, II-ème édition, revue, soignée de Eugen Munteanu et Lucia-Gabriela Munteanu, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2012, p. 389.

d'unification de la langue roumaine littéraire va au-delà de l'intérêt strictement philologique ou de l'histoire de la langue roumaine. Elle s'inscrit parmi les arguments de l'unité des Roumains de Roumanie et de ceux des environs, unité qui existe *de facto*. Cette réalité peut s'expliquer par le mécanisme de diffusion par écrit et de répétition orale identique des textes de culte en roumain dans l'espace orthodoxe.

La formulation linguistique en roumain, répétée lors des différents services religieux à l'église et, par le prêtre, aux Services officiés sur demande des fidèles, outre le fait d'assurer la compréhension des messages orthodoxes, contribuait pleinement à la transmission de certaines formes (normées ou en cours de se conformer à la normativité) de la langue roumaine écrite aux locuteurs, ce qui a garanti, par le truchement de l'église, « l'unité de la langue roumaine ». Autant de raisons d'ordre général qui nous poussent à soutenir l'édition de tous les textes manuscrits ou la réédition des textes imprimés, parce que chacun, pris à part, est unique. La répétition identique n'est représentée que par le « tirage » typographique et, même dans cette situation, des différences sont souvent signalées au sein de la même édition, surgies accidentellement ou à la suite de tirages supplémentaires.

Ce préambule de plaidoyer en faveur de la multiplication des éditions des livres de culte roumains des siècles derniers a été déterminé par la possibilité d'offrir un exemple de ce type par l'édition du *Molităvnic, Bălgrad, 1689*.

L'étude introductive de cette édition de Alba Iulia représente une contribution essentielle des collaborateurs, qui ont différentes formations professionnelles. L'association d'historiens, de théologiens, de philologues connaisseurs de l'écriture roumaine ancienne est bénéfique pour l'élaboration d'une étude complète, qui envisage l'objet analysé de tous ces points de vue. Ainsi, dans l'étude monographique élaborée dans la partie introductive de leur édition critique, dans les chapitres *Considérations historiques* (p. 14–28), *Considérations philologiques* (p. 28–43) et *Considérations théologiques* (p. 44–60), les trois auteurs analysent-ils avec une rigueur scientifique exemplaire (et, oserons-nous dire, exhaustive) toutes les informations relevant de la personnalité du Popa Ioan de Vinți, de ses collaborateurs, la situation politique et confessionnelle complexe de Transylvanie pendant la seconde moitié du XVIIe siècle, pour se pencher enfin sur la connaissance directe du texte par une analyse philologique et théologique.

Dans le cas des imprimeries de Bălgrad en roumain, de la seconde moitié du XVIIe siècle, l'analyse a suivi la trajectoire des principes, de l'activité et des réalisations d'une personnalité connue dans un large espace, le prêtre Ioan de Vinți, dont les initiatives et imprimeries ont contribué à l'impact majeur d'introduction de la langue roumaine dans le culte orthodoxe, en particulier dans la liturgie. Les contributions documentaires, reposant sur de nouveaux documents et de nouvelles références à la politique ecclésiastique du prêtre Ioan de Vinți reconstituent la véritable trajectoire d'une personnalité controversée aussi bien à l'époque que durant les siècles suivants. Mais le jugement de valeur historiographique dispose actuellement de multiples moyens d'information, de sorte que la confrontation des informations fait ressortir des conclusions formulées autrement. Parce que l'analyse qui transcende des domaines différents d'activité de l'époque et la nouvelle image, depuis la perspective des conséquences que certaines actions ont eues pour la postérité, finit par cataloguer de manière inédite des initiatives « interprétables » ou seulement « masquées » pour leurs contemporains et pour les historiographes qui ne respectent que « la lettre » du texte.

La personnalité de Ioan Zoba de Vinți a été difficile à déchiffrer et à configurer, au cours de ces derniers siècles. Ses habilités diplomatiques et ses modalités de soutenir l'utilisation de la langue roumaine dans l'Eglise orthodoxe ont attiré des accusations d'obédience aux calvinistes. Maintenant, les incriminations formulées à son adresse sont envisagées avec une réserve prudente, dans ce qu'elles auraient eu/auraient pu avoir comme effet le prosélytisme. La publication et l'analyse *in extenso* des textes proprement dits de

culte prouvent qu'il a été conséquent aux dogmes de l'église orthodoxe, tout en utilisant des principes mis au service du peuple roumain.

À savoir, le principe de l'utilisation de la langue parlée dans le culte orthodoxe a bénéficié de l'impulsion que le prêtre Ioan a mis en pratique dans l'esprit et dans le dogme orthodoxe¹¹, il a su le transposer dans la réalité, facilitant ainsi, à ses concitoyens la *compréhension* des textes des prières et des services de culte. Le rapport éditeur – utilisateur a été exercé dans deux directions : a) pour le clergé, le texte imprimé en roumain, avec nombre d'explications typiconales, représentait une normativité du service, très nécessaire et importante dans la pratique orthodoxe et b) pour le fidèle, c'était la participation commune à la prière, dans ce qui constitue son sens, le motif de l'invocation, la façon de formuler la demande d'aide, de pardon, de dévotion etc., mais aussi les formules de remercier le Seigneur pour Son soutien et Sa protection. Il est vrai que certains termes étaient encore des xénismes en roumain, à savoir les mots slavons dont le sens ne s'était pas encore imposé (*blajenie* « bonheur », *gubav* « lépreux »), tout comme d'autres continuent d'appartenir au vocabulaire spécifique de culte (*podobie*, *pripeală*, *sedealnă*, mais aussi *sacrament*), ou ils étaient tout simplement des termes « exotiques » (du genre *chipares* « cyprès », *macaveu* « membre du mouvement de libération des juifs », *vasilisc* « reptile affreuse »). Il convient de mentionner que des termes régionaux d'autres origines ont également été utilisés, lesquels étaient bien connus dans la zone : *a astruca* « enterrer », *copârșeu* « cercueil », *mășcoi* « âne », *polată* « palais », *a priceștui* « communier », *a procleți* « excommunier, jeter l'anathème », *ticălos* « vaurien » etc. Le fait que des mots slavons sont repris tels quels (d'un code étranger au texte) s'explique par la niveau de la traduction et la stéréotypie de marquer le début et la fin des sacramentaux par les abréviations des prières en langue slave. Il convient de mentionner comme très important le fait que les éditeurs attirent l'attention sur une réalité qui n'est pas toujours prise en compte, à savoir que, alors que « en Valachie, on est en présence d'un prolongement de l'utilisation du slavon dans les écrits [pendant la seconde moitié du XVII-ème siècle, n.n., Z.M.], en Transylvanie il s'agit d'un retour à cette utilisation » (Molităvnic, 1689: 32), auquel on a fait appel pour des raisons tactiques, « le slavon étant vu comme une garantie de l'orthodoxie des textes » et comme une forme de résistance aux « innovations » de la Réforme (Molităvnic, 1689: 32–33).

En vue de la continuité de la langue roumaine en Transylvanie, l'utilisation du langage vernaculaire dans le culte a eu une importance cruciale pour l'évolution commune de la langue des autres provinces habitées par les Roumains. La langue roumaine utilisée dans l'église a contrecarré essentiellement la démarche du pouvoir politique et administratif allogène qui œuvrait à créoliser la langue, faisant appel, le long des siècles à tous les moyens susceptibles de dénationaliser la population roumaine. Avant le XVII-ème siècle, il convient de mentionner l'existence d'une tendance interne de l'écriture roumaine, à savoir l'utilisation (dans les manuscrits) des formulations en roumain des textes religieux orthodoxes (après la période corésienne ou indépendamment d'elle). Tendance à laquelle Popa Ioan de Vinț a conféré la forme de diffusion uniforme, la plus accessible, par l'impression. Il a mis en circulation le texte sacré *imprimé* en langue roumaine, simultanément dans des centaines d'exemplaires diffusés dans toutes les localités roumaines. Ces exemplaires de textes imprimés ont été intensément utilisés et à long terme. En témoignent le nombre réduit d'exemplaires conservés jusqu'à présent, tout comme l'existence de copies manuscrites des

¹¹ « On a beaucoup écrit sur son activité et *pas toujours en connaissance des textes* (notre soulignement, Z.M.) à l'impression desquels il a participé », (Molităvnic, 1689), chap. *Considérations philologiques*, p. 29.

textes imprimés, qui multipliaient les exemplaires après des années d'utilisation ininterrompue¹².

La propre activité du prêtre Ioan de Vinț, consistant à élaborer, à traduire et à faire imprimer les textes, tel que l'affirmé de manière documentée les éditeurs, a gagné en ampleur par la collaboration avec d'excellents professionnels, parmi lesquels Chiriac Moldoveanu, dont la contribution à la parution d'autres œuvres notables de la culture roumaine (par exemple la *Bible*, 1688) est attestée. Ils ont élaboré, séparément ou ensemble, des traductions et des adaptations des textes essentiels pour officier le service divin et pour tout ce qui était nécessaire aux fidèles. Il y a plusieurs années, je mentionnais que les différentes variantes de vieux textes religieux roumains représentaient des retraductions¹³. Voici pourquoi l'autorité du texte diffusé par Popa Ioan de Vinț revient entièrement à celui-ci. L'analyse comparée de la traduction roumaine avec le texte slave de 1635 du *Molitfelnic* de Valachie illustre aussi la possibilité de l'accès direct à un texte prototype de la typographie de Câmpulung. La continuité de tradition orthodoxe est soutenue par le même texte des prières « que nous retrouvons dans des manuscrits transylvaines plus vieux » (*Molităvnic*, 1689: 33, chapitre *Considérations philologiques*), mais aussi par l'appel direct, pour la traduction, aux éditions de Petru Movilă de Kiev et Lvov¹⁴, de la première moitié du XVIIe-ième siècle, qui ont représenté une ouverture vers l'explication ample, à l'intention des membres du clergé, du *typika*, en vue de l'unification du mode de déroulement des cérémonies religieuses.

Le chapitre de considérations théologiques est éloquent, puisque les jugements s'inscrivent dans une perspective comparée qui clarifie un segment très important relevant de l'histoire du livre ecclésiastique en langue roumaine. Les imprimés de Coresi sont analysés avec une connaissance parfaite des différences confessionnelles par rapport aux dogmes. Par exemple, la littérature de spécialité sera en mesure d'expliquer, des arguments théologiques à l'appui, le fait que *Molitvenic românesc (cca 1567–1568)* « en ce qui concerne le contenu doctrinaire et la structure [...] sont tout à fait étrangères à l'esprit orthodoxe. Outre l'importance culturelle pour les débuts de l'imprimerie roumaine, il serait difficile d'identifier des connexions entre le texte corésien et l'ordonnance liturgique de l'Eglise Orientale » (*Molităvnic*, 1689: 47, chapitre *Considérations théologiques*). Les historiens de la culture roumaine disposent maintenant d'arguments pour comprendre pourquoi ces imprimés du XVIe-ième siècle n'ont pas circulé dans les autres provinces roumaines. En même temps, toutes les prémisses existent pour une compréhension complète et pour une évaluation à la juste valeur de la contribution de Popa Ioan de Vinț, qui a fait imprimer de 1683 à 1689, « cinq livres d'une importance capitale pour le triomphe de la langue roumaine dans le culte. Dont trois ont un caractère strictement liturgique : *Ceaslovețul*, 1685, *Rânduiala Diaconstvelor*, 1687 et *Molitfelnicul*, 1689 » (*Molităvnic*, 1689: 49–50). Son œuvre la plus importante est *Evhologhion ce să dzice Molităvnic* (f.1^r). Chacun des Sacrements du Baptême, du Mariage, de l'Ordre et de la Sainte Onction, mais aussi les Services des Fiançailles, de la Bénédiction des Eaux et le Service funèbre (avec les

¹² Pr. Paul Mihail, *Molitfelnicele de la mănăstirea Runcu din Ardeal comparate cu alte manuscrise din epocă*, dans „Mitropolia Ardealului”, XXIX, 1984, nr. 9–10, p. 663–677.

¹³ Zamfira Mihail, „Rétirer la traduction”, un procédé de la littérature religieuse roumaine, dans *Etudes byzantines et post-byzantines*, vol. V, Bucarest, Editura Academiei Române, 2006, p. 497–508.

¹⁴ À consulter *Manuscris trilingv*, volume qui rassemble les études de Cătălina Velculescu, Zamfira Mihail, Ileana Stănculescu et Ovidiu Olar, Bucarest, Editura Paideia, 2010. Voir aussi Paul Mihail, Zamfira Mihail, *L'Œuvre de Pierre Movilă en langue roumaine. Témoignage inédit du XVIIIe – XIXe siècles*, dans *In Honorem Gabriel Ștrempele la 80 ani*, Satu-Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2006, p. 460–478.

différences marquées en fonction de l'âge, du sexe, du rang de celui qui est décédé ou s'il est membre du clergé ou laïque) font le sujet de l'analyse détaillée, en perspective comparée.

Nous qualifions d'emblématique la conclusion des considérations des trois auteurs dévoués à cette réédition et nous la faisons nôtre dans son intégrité : « Avec un texte net de toute immixtion confessionnelle, enraciné dans la tradition liturgique de l'Orient et ouvrant les horizons vers un discours homilétique ancré dans la culture et la science de son temps, le *Molitfelnic* de Bălgrad confirme de filon spirituel et culturel de l'Orthodoxie transylvaine » (*Molităvnic*, 1689: 60). Reste à espérer que l'équipe de spécialistes, éditeurs du *Molităvnic 1689*, reconnue pour ses contributions de haute tenue scientifique, complète la série des rééditions, en faisant imprimer aussi d'autres ouvrages de culte orthodoxe en langue roumaine, du XVII-ème siècle, parus à Alba Iulia.

Zamfira Mihail

*Institut d'études sud-est européennes, Bucarest
Roumanie*

Roxana MUNTEANU, Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2012, 326 p.

Contribuția de față, reprezentând varianta ușor remaniată și îmbunătățită a tezei de doctorat, se situează în sialul altor lucrări de mare relevanță atât pentru studiile lingvistice, cât și pentru cele de poetică și hermeneutică aplicată, semnate de „integraliști” clujeni, precum Emma-Tămâianu Morita, Lolita Zagaevschi-Cornelius, Oana Boc, Maria Ștefănescu, Cornel Vâlcu, Cristina Pop, Simion Doru Cristea.

Cartea Roxanei Munteanu ilustrează un vechi și mereu actual deziderat al cercetării literare, formulat cu peste un secol în urmă, și care viza conjugarea științelor limbii cu științele literaturii și ale culturii. După cum se știe, începând cu Școala formală rusă, cercetarea literaturii este de neconceput în afara cercetării limbii, însă realizarea optimă a acestui deziderat depinde de modelul lingvistic utilizat, în corelație directă cu modul de a înțelege și defini limbajul. Studiile cercetătorilor integraliști de la Cluj (lingviști, poeticieni, filosofi ai limbajului), care se întemeiază pe lingvistica integrală și lingvistica textului elaborate de Eugeniu Coșeriu, demonstrează, pe diferite paliere ale cercetărilor sau dezbaterilor teoretice, că integralismul este în măsură să furnizeze viziunea și cadrul epistemologic cel mai potrivit pentru abordarea limbajului operelor literare. Integralismul este îmbrățișat numai după serioase și sofisticate exerciții de evaluare a acestei paradigme cu ceea ce secolul al XX-lea a avut mai puternic: de la propunerile structuralismului la cele ale generativismului, de la semantica cognitivă la lingvistica pragmatică, de la antropologie și poetică până la hermeneutica filosofică și filosofia artei.

Cartea *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc* pornește, de asemenea, de la lingvistica integrală și de la lingvistica textului, conjugate însă adecvat – după cum o cer textele literare cu potențial simbolic-mitic – cu teoria blagiană a metaforei, reinterpretată în spațiul *poeticii culturii*, dezvoltată în mod particular în România de către lingvistul și poeticianul Mircea Borcilă. La aceste principale premise se adaugă perspectivele poeziei naratologice și ale hermeneuticii (în viziunea lui Paul Ricoeur, mai ales), precum și unele date venind dinspre științele imaginarului, psihanaliza elementelor etc., ca să ne oprim la reliefurile teoretice cele mai pregnante. Cu aceste temeuri teoretice, cartea propune o abordare fără precedent a câtorva romane contemporane românești de vârf, aparținând lui Nicolae Breban (*Drumul la zid*), Dumitru Radu Popescu (*Vânătoare regală*) și

Ștefan Bănulescu (*Cartea Milionarului*), toate situabile în perimetrul textualității literare de tip simbolic-mitic.

Privită global, cartea *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc* reprezintă și o demonstrație a superiorității poeticii integraliste față de alte poetici de inspirație lingvistică (formală, structural-semiotică, generativistă etc.), întrucât nici o altă poetică nu pare la fel de capabilă să descrie și să evalueze fenomenul *poeziei* atât pe latura lingvistico-estetică, cât și pe latura mitico-simbolică și larg culturală. Opțiunea pentru *poetica antropologică a culturii* (în termenii și viziunea profesorului Mircea Borcilă, șeful Centrului de Studii Integraliste de la Cluj) nu se face fără confruntarea și compararea prealabilă a mai multor tipuri de poetică (în special naratologică) cu unele concepții hermeneutice conjugate cu poetica (aparținând cu precădere lui Paul Ricoeur), precum și cu unele ramuri ale hermeneuticii miturilor, ca *mitocritica* și *mitanaliza* (în fundamentarea lui Gilbert Durand). Dacă de la celelalte tipuri de poetică autoarea preia (precum de la Ricoeur) ceea ce îi servește direcției de cercetare pe care și-a fixat-o, de mitocritică și de mitanaliză se desparte în termeni fără echivoc, din cauza viziunii total diferite pe care le au acestea asupra imaginarului și elementelor lui subsecvente (mituri, simboluri etc.). De fapt, prin această decizie, autoarea evocă – fără să insiste – un tip de vulnerabilitate specifică studiilor culturale aplicate literaturii, vulnerabilitate a cărei origine se află în ignorarea esenței lingvistice a faptelor culturale și literare.

Un al treilea aspect important al performanței științifice atinse de autoare în lucrarea *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul românesc contemporan* este reprezentat de excelența demersului hermeneutic aplicat unor „texte eminente” (în termenii lui Gadamer, doar asemenea texte merită atenția hermeneuticii!) din literatura română contemporană. Se remarcă cu deosebire respectarea consecventă a unui principiu hermeneutic îndrăgit de Hans-Robert Jauss, conform căruia istoria literară trebuie să includă și istoria receptării literaturii. Analizele făcute celor trei romane sunt coroborate – și acest lucru se întâmplă pe tot parcursul tezei – cu rezultatele altor explorări, realizate fie pe terenul criticii de întîmpinare, fie în exegeze de anvergură ale prozei românești contemporane. Răbdarea (benedictină) cu care autoarea a citit și evaluat diversele interpretări anterioare ale romanelor, citând aproape orice putea fi citat în sprijinul înțelegerii proprii, nu este depășită decât de priceperea cu care își întrerupe discursul propriu pentru a face loc, atunci când e cazul, vocii altor exegeți. Din perspectiva acestui ultim punct de vedere, demersul hermeneutic realizat de doamna Roxana Munteanu reprezintă și un moment de bilanț (provizoriu, ca orice bilanț întreprins pe acest teritoriu) și de sinteză a lecturii superspecializate a romanelor *Drumul la zid*, *Vânătoare regală*, *Cartea Milionarului*.

Lucrarea este structurată în patru mari secțiuni: I. *Funcții textuale metaforice ale drumului în romanul „Drumul la zid”* (p. 56–82); II. *Strategii metaforice la nivelul macrotextual* (p. 83–125); III. *Anthropos, Cosmos și Logos în „Cartea Milionarului”* (p. 126–175), și IV. *Modele cronotopice* (p. 177–281), precedate de o consistentă *Prefață*, semnată de Mircea Borcilă (p. 11–17), ca și de două capitole cu caracter propedeutic: *Premise* (p. 18–33) și *Circumscrierea nucleelor generative* (p. 45–55).

În *Premise*, doamna Roxana Munteanu își motivează, mai întâi, alegerea scriitorilor interpretați prin tipul de roman creat: antimimetic sau fals-mimetic, „mitic”, „corintic”, apropiat de romanul faulknerian (mai cu seamă romanul lui D.R. Popescu) dar și de „realismul magic” etc. Acest tip de proză pretinde, susține dânsa, o lectură specială, mai precis o (re)lectură ghidată și (in)formată de *poetica antropologică a culturii*: „am găsit în proiectul unei poetici a culturii – dintr-o perspectivă ce urmează a fi precizată [...] – cadrul teoretic pentru această lectură specială. Considerăm că instrumentele și conceptele oferite aici permit iluminarea interioară a textelor și desfășurarea pleneră a ceea ce ele sunt: creații culturale prin cuvânt. De asemenea, vom arăta că textele alese se încadrează într-o anumită

tipologie, simbolic-mitică. Astfel, prin analizele noastre încercăm să contribuim la fundamentarea unui fragment în cadrul acestui vast proiect, și anume poetica simbolic-mitică” (p. 20).

Reinstituirea perspectivei juste asupra limbajului în general și asupra limbajului poetic în special este urmată de necesara și obligatoria „trecere de la «competența expresivă» la «competența poetică», de la lingvistica textului (având ca obiect posibilitățile generale de sens) la poetică (având ca obiect creația de lumi), cele două discipline întâlnindu-se în spațiul comun al semanticii textului” (p. 37).

De altfel, așa cum va declara autoarea în paragraful ce urmează, „acesta ar fi punctul unghiular în care doctrina integralistă se deschide înspre metaforologia blagiană, oferindu-i în același timp și o bază conceptuală viabilă” (*ibidem*). Pe urmele și parțial în termenii lui Mircea Borcilă, doctoranda găsește că, în fapt, „conexiunea axială” Coșeriu-Blaga reprezintă aici „fundamentul întemeierii unei poetici a culturii, ca o teorie generală a creativității umane sau ca sferă translingvistică a creativității poetic-culturale” (p. 37–38).

În cadrul epistemologic evocat, autoarea identifică (urmând parametrii „poeziei discursive” în viziunea lui Mircea Borcilă), la nivelul de adâncime al textului poetic, *nucleele generative*, iar la nivelul de suprafață, *dinamica metaforică*, ultima implicând trei tipuri de strategii: *diaforică*, *endoforică* și *epiforică*. În trecerea de la lingvistica textului la poetică, se ocupă de *Funcțiile textuale metaforice ale drumului din „Drumul la zid”* (p. 56–82), capitol cu care, practic, se deschide demersul de poetică a culturii și de hermeneutică a sensului, care reprezintă miza principală a acestei lucrări și spațiul ei de maximă relevanță.

Dacă în primul capitol de hermeneutică aplicată, opțiunea autoarei pentru modelul teoretic al funcțiilor metaforice elaborat de Lolita Zagaevschi-Cornelius este de cel mai bun augur, nu același lucru l-am putea spune despre alegerea textului brebanian ca domeniu de aplicație, text suspectat de „inflație metaforică”. După cum se știe, în artă, excesul trădează întotdeauna o insuficiență, însă „inflația metaforică” nu este nici pe departe singura insuficiență a textului brebanian. Anumite oscilații ale autoarei în descrierea și identificarea câmpurilor referențiale specifice își au originea în vulnerabilitățile de fond ale romanului investigat, însă acestea nu sunt de natură să afecteze atingerea țintei propuse, respectiv, demonstrarea tezei potrivit căreia „metafora în planul sensului nu există pentru ea însăși, ci pentru a contribui la sensul textual, integrându-se într-o structură corespunzătoare rețelei de sens din palierul respectiv” (p. 80).

Secțiunea a doua a cărții, *Strategii metaforice la nivelul macrotextual*, este consacrată investigării *nucleelor generative*, urmărite la nivelul de suprafață al textelor prin descrierea strategiilor specifice dinamicii metaforice în trei subcapitole: *Diaforicul – ecuația identificatoare*, *Endoforicul – perspectivarea trans-semnificațională* și *Epiforicul – transgresiunea orizontică*. Consecințele acestei fertile opțiuni sunt elocvente în cel de-al doilea mare capitol al secțiunii pe care o discutăm, intitulat *Trasee metaforice în „Vânătoarea regală”*. Din punctul nostru de vedere, acesta este primul dintre multele capitole captivante sub aspectul informațiilor culturale și literare implicate în analize, în asociere cu un stil exegetic bine stăpînit, probând, pe alocuri, un veritabil rafinament al interpretării.

Identificarea și clasificarea *câmpurilor referențiale* în funcție de izotopiile *Anthropos*, *Cosmos* și *Logos* au ca domeniu de aplicație un roman singular al literaturii române, *Cartea Milionarului* de Ștefan Bănulescu. De câmpurile referențiale organizate în funcție de cele trei izotopii doctoranda se ocupă în secțiunea a treia a cărții (*Anthropos*, *Cosmos* și *Logos* în *Cartea Milionarului*), mai extinsă decât primele două. Deosebit de interesante în secțiunea a treia sunt capitolele *Cartea – scriitura salvatoare* (p. 154) și *Epifania Logos-ului* (p. 156-159).

Sub aspectul deschiderii cultural-literare, de mare însemnătate – în ansamblul lucrării, nu doar în această secțiune – mi se pare a fi interpretarea elementelor de intertextualitate (de altfel implicate în proiectul de lingvistică a textului), destul de numeroase și consistente în

operele supuse analizei (poate și pentru că intertextualitatea este asumată în mod programatic și de către prozatorii români contemporani).

Secțiunea a patra a lucrării, cea mai amplă, intitulată *Modele cronotopice*, este consacrată studierii sensurilor textelor literare la cel de-al treilea palier semantic, cel reprezentat de „modelele cronotopice globale”. Termenul *modele cronotopice* se revendică din conceptul de *cronotop* al lui Mihail Bahtin (definit ca „ansamblu spațio-temporal”), ca și din dezvoltarea acestuia de către cercetătorul român Ion Istrate, de la care autoarea preia înțelesul de „model de construcție referențială globală a lumii textului, redimensionat în imaginar” (p. 177).

Analizele subsecvente acestor modele teoretice sunt edificatoare din mai multe puncte de vedere. Ca de atâtea ori când este vorba despre interpretările concrete de text, autoarea se întrece pe ea însăși prin suplețea stilului exegetic, precizia detaliilor și caracterul sugestiv al subtilurilor date numeroaselor secvențe ale amplului său demers hermeneutic. Remarcabile sunt: *Îmbolnăvirea timpurilor*, *Carnavalescul lumii*, întreg capitolul *O altă ordine a lumii* (consacrat romanului *Vânătoarea regală*), precum și „*Generalul*” *Glad*, *Împărăteasa fără împărăție*, *Demiurgul decăzut: Polider* (vizând *Cartea Milionarului*), dar și *O lume în așteptare*, „*Însemnarea*” *alesului*, *Eternizarea în efigie* (fixate pe analiza romanului *Drumul la zid*).

Concluziile lucrării *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc* repertoriază principalele rezultate atinse în demersul întreprins, subliniind faptul că „funcția simbolic-mitică” se dezvoltă în cel mai pregnant mod la „nivelul configurării globale a modelelor cronotopice”, motiv pentru care autoarea revine – în contextul unei sinteze recapitulative – cu o suită de reprezentări grafice ale cronotopilor α , β și γ în cele trei romane analizate. Fără a putea intra în detalii, două sunt concluziile de bază ale acestei concentrate recapitulări: „modelul de construcție referențială se dovedește a fi, în mare parte, unul simbolic” în romanele analizate și: „există o legătură intimă între aceste modele cronotopice și sensul metaforic ipostaziat, deoarece lumile ficționale nu pot fi gândite decât prin corelarea cu sensul creat, cu o latură plastică, sensibilă a acestuia” (p. 285). La acestea se adaugă, în final, câteva fine „disocieri stilistice” (în termenii autoarei, în ceea ce privește, credem că ar fi vorba mai degrabă de *disocieri stilistico-poetice*), pe care le face cu privire la tipul de „realism magic” pe care l-ar ilustra fiecare dintre prozatorii analizați. Conform acestor disocieri, *Vânătoarea regală* s-ar încadra în „real-fabulos”, *Cartea Milionarului* ar pendula „între un real multiplicat și (un real, n.n.), în aceeași măsură, «suspendat»”, iar *Drumul la zid* ar pune în lumină un tip de „infra-real” (p. 286–288).

Legitimitatea demersului științific, conferită de buna articulare a fundamentelor teoretice, mulțimea, varietatea și finețea interpretărilor micro- și macrotextelor literare reprezintă tot atâtea elemente care atestă importanța cărții *Elemente de poetică simbolic-mitică în romanul contemporan românesc*, semnată de Roxana Munteanu.

Lucia CIFOR

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România

Patrice PAVIS, **Dictionary of Theatre**, translated by Nicoleta Popa-Blanariu and Florinela Floria, Iași, “Fides” Publishing House, 2012, 492 p.

Crucial name in the field of European theatre studies, Patrice Pavis enters the Romanian cultural space with one of the most relevant books published in 2012. The event is possible due to Nicoleta Popa-Blanariu and Florinela Floria, Ph.D. lecturers at Vasile

Alecsandri University of Bacău, who recently translated his *Dictionary of Theatre* (Iași, “Fides” Publishing House, 2012). Edited with the support of the French Institute, the paper provides the specialists the possibility of getting in touch with the latest European trends, becoming an extremely useful instrument in the research activity.

Pavis’ book turns out to satisfy the readers’ expectations. The articles in the dictionary fully cover the main terms belonging to the theatre discourse, including persuasive explanations and useful information for a detailed understanding of the phenomenon. From “abstraction” to “vaudeville”, the book contains the main notions characteristic to the world of theatre. Be they amateurs or specialists, readers can find what they need here. Precise and, at the same time, practical, *Dictionary of theatre* is, nonetheless, a crucial book. The main feature of this translation is rigour. Obeying the specific rules, the translators create a well-structured book which covers some clear-cut elements regarding the articles included: the present forms in English, French, German and Spanish, the etymology of the term, its brief evolution, the most important opinions on it, then the analysis, the classification and the definition, plus suggestive examples from the universal dramaturgy. It results a solid description of that term, which proves not only the excellent knowledge of French and the translation abilities of the authors, but also their solid philological training and the ability of analyzing, in detail, difficult nuances of meaning, sometimes absent in Romanian. Moreover, the extended bibliography in the end of the paper proves that only few French speakers can translate such a book.

Few examples prove the quality of the translation. “Théâtre des femmes” is translated as “the theatre of women”, which, according to the author, means something else than “women theatre” (made by women or written for women) or “feminist theatre” (which involves an ideological connotation). Avoiding the trap of translating *ad-litteram*, Nicoleta Popa-Blanariu and Florinela Floria take the liberty of interpreting the terms so that they can be easily understood by the Romanian reader. In other words, they forge the terms, adapting them to the specific of Romanian. Dealing with the existence of differences between the way men and women think, feel and write, the translators choose an equivalent which does not exist in French, but is highly expressive for the Romanian reader: “The answer to this question is as ambiguous as an Oltenian answer: there is definitely a difference, but it is rather difficult to point it out and to turn it into a rule (p. 404). The option for “Oltenian” is not only welcomed, but also necessary since it involves a little bit of humour, useful for better understanding the difficulty of distinguishing between a male and female type of writing literature.

The article dedicated to “narrative analysis” is another instance proving the professionalism of the translators. Having as a starting point the meaning of the concept in prose, they trace the evolution of the term in theatre where it comes to be something else. Nicoleta Popa and Florinela Floria make the necessary distinctions, underlining the significant nuances, specific to theatre. After briefly noticing the stage of the research, Patric Pavis gets into details and describes aspects concerning narrative analysis, concluding that the term is insufficient to really explain a play: “Anyway, identifying the narrative structures is not able to really reveal the richness of the show. That is why, the narrative analysis is nothing but a restrictive part of theatre studies” (p. 23).

It goes without saying that the translation of this book is necessary. Beyond it, Patric Pavis’ *Dictionary of Theatre* is a seductive show of ideas, casting, at the same time, concepts, author and translators. A book partially denying George Steiner’s well-known assertion: “traduttore, traditore”, because Nicoleta Popa-Blanariu and Florinela Floria do not betray the spirit of the original, offering the Romanian reader its initial intention. To sum up, *Dictionary of Theatre* can be defined as an essential contribution for theatre studies.

Adrian Jicu

“Vasile Alecsandri” University of Bacău
Romania

James PHELAN, **Reading the American Novel 1920–2010**, Wiley-Blackwell, 2013, 270 p.

James Phelan's reading of mainly 20th century American novels is a diachronic one, stating both the assumption and, later on, the conclusion that "the novel, despite occasional claims about its imminent death, has flourished in the United States" (p. 19), throughout the last hundred or so years. Bearing that in mind, the reader faces a lengthily explained choice of stories (about two and a half pages long) that sets out to keep track of the genre's genealogy. In view of that, everyone is likely to agree with the said story assortment, ranging from Edith Wharton's 1920 *The Age of Innocence* to the 21st century *Freedom* (2010) by Jonathan Franzen. Having the readers agree with the views of the writer is symptomatic of the text, whose inner workings are allegedly experienced almost at first-hand. I mean that the writer's rhetoric consists in a first-person address that didactically empathizes with his audience: "I would recommend that you read through it now, but do not worry if you do not take it all in" (p. 30). Furthermore, he invites everybody to do the same, as far as he himself is concerned: "In applying the criteria, I found that I still needed to make judgment calls, and I would like to share some of my reasoning about those judgments" (p. 19). The ultimate proof of this empathic manoeuvring is the discarded alternative title, duly mentioned, perhaps with a view to highlighting the dramatized want of congruity between goals and their achievement: "*What a Broad Overview of Twentieth-Century American History, Especially Its Literary History, Some Principles of Rhetorical Reading, and the Detailed Analyses of Ten Diverse and Impressive Works Suggest about the American Novel, 1920–2010*" (p. 2).

To sum up the intentions of the author, he covers the literary history of the United States over a 90 year period. He offers "a trenchant approach to reading the novel" (p. 1) and, basically, the readers witness to what he calls a 'rhetorical' interpretation of ten canonical novels. Alongside the already mentioned two, there are, of course, eight more: *The Great Gatsby* (1925) by F. Scott Fitzgerald, *A Farewell to Arms* (1929) by Ernest Hemingway, *The Sound and the Fury* (1929) by William Faulkner, *Their Eyes Were Watching God* (1937) by Zora Neale Hurston, *Invisible Man* (1952) by Ralph Ellison, *Lolita* (1955) by Vladimir Nabokov, *The Crying of Lot 49* (1966) by Thomas Pynchon and, finally, *Beloved* (1987) by Toni Morrison.

James Phelan's discourse consists in the interplay between the socio-historic context and the construction of the narrative text. The big picture that explains the production of the aesthetic text lists the relation between 'history - literary period - literary work, the role of genre, periodization and the concept of the dominant', etc. By rhetorical interpretation, the Ohio University academic means tracking down the novel genre's "dominant thematic, political, and ethical concerns; its evolving conventions, forms, structures, and techniques; its diverse cultural effects; and its shifting status within American culture". I presume, everything is done in order to "recognize that any novel that gains a significant readership can have such effects by altering a culture's perceptions and understandings of itself" (p. 7). My guess-work with respect to the aim of James Phelan's literary criticism has everything to do with the large percentage of readers each and every one out of these ten novels, we are insistently told, has statistically had. Consequently, the ten novels which made the writer's final cut are consistent with the profile of political and cultural milestones in American (literary) history.

The above-mentioned cogency – that constrained us, for instance, to acknowledge the good judgment of primary sources selection – is denotive of the critical language and of the persuasive technique successfully employed by the text, at least as far as I am concerned. I believe in this reading because it serves as a teaching aid, as well as a comprehensive view of narrative fiction, chiefly, in terms of its matter of fact involvement with social reality.

Allegedly, the latter is made up (i.e., invented!) out of familiar cultural practices, i.e., phenomena among which literature is somewhat casually listed: “the element of any phenomenon – a basketball team, a historical event, a literary work” (p. 9). The names of current basketball stars, LeBron James or Dwyane Wade, are also thrown in, probably to render familiar the plea of literary criticism.

The didactic purpose of the book is self-explanatory. Its professed practical approach to thinking about literature is firmly set in the tradition of, commonly, American pragmatism and, distinctively, of some later developments, such as the symbolic interactionism. *Reading the American Novel 1920–2010* argues the need for... reading literature and instances the ten cases that best expound the belief that storytelling and, implicitly, the novel genre provide what is essentially a public service. Explicitly, they typify the probabilistic failures of social knowledge. What happens is that experiential understanding of the world is delivered by aesthetic (for instance, the novel) and cultural narratives (e.g., the media coverage of events). Not to mention that the same communication of knowledge, sometimes both aesthetic and cultural, rarely construes ‘reality’ candidly, being, in fact, rather inclined to ideologically report the unfolding of whatever events. Probably, there is no better way to relativize the scientific practice of literary criticism than to state that: “rhetorical reading’s interest in the ethical dimension of our reading experience leads to a distinction between the ethics of the telling and the ethics of the told” (p. 34).

Simultaneously, storytelling and, emphatically, the novel are openly described as such (narrative knowledge instances) themselves. Indeed, all of James Phelan’s listed books convey a sense of socially committed optimism that legitimizes their otherwise futile aesthetic statement, alongside all other artistic enterprises, which make sense culturally. In other words, narrative fiction encapsulates and circulates knowledge, “knowledge [that] can, and according to pragmatists should, produce a healthy awareness of human fallibility; but it should not, and indeed cannot, produce universal scepticism”¹⁵. Namely, narration and its understanding are both circumscribed to the belief that “the meaning of [...] things is derived from, or arises out of, the social interaction that one has with one’s fellows”¹⁶. In a nutshell, I find Phelan’s text revealing of the American self-confidence that one cannot set apart literary ‘reality’ from the way this ‘reality’ is shaped by one’s needs and interests. What is more, his academic angle on fiction corroborates the absence of the truth’s correspondence to hard fact realness with the narrative convention of this social reality, as it is circulated by the 20th century novel genre. This leads to an American and (yet) sophisticated way of perceiving literature and its legitimizing environment.

If used and advertised properly, this culture-specific reference frame stands a chance of rescuing universal fiction (the novel genre) from current popular disregard. Anyway, the neglect is inherent in the highbrow and confidential reading strategies, particularly the (continental) academe is well-known to have fostered in its 20th century theory ridden past.

Irrespective of this all-American philosophical legitimation, the book helps the above-mentioned ‘one’ to learn the tricks of the aesthetic and politic trade most, if not all, novels deal in. Of course, it is suggested that the genre’s ideological and narratological practices are commercial, in the sense that, once it has become printed text, the story is yet another post-capitalist commodity, up for sale and public consumption. Therefore, the text argues that the one exposed to narrative fiction has to be aware of the “ethical, affective, and thematic significance” (p 259) of “the larger social and political history” (p. 258). These issues are necessarily touched upon in the popular novels. In fact, social and political awareness seems to be a pre-requisite of contemporary fiction, a gimmick meant to secure the interest of the

¹⁵ H. Putnam, *Pragmatism. An open Question*, Oxford U.K. Cambridge U.S.A.: Blackwell, 1995, p. 68.

¹⁶ H. Blumer, *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*, Berkeley: University of California Press, 1986, p. 2.

21st century readers. I presume it is something of a ploy because the on-going aesthetic writing is rarely naïve enough to believe in its own scrupulously fair reporting of reality.

Transparently enough, James Phelan himself chooses to make a point out of the “sociohistorical conditions” (p. 238) diagnosed in his rhetorical readings. In this respect, the book’s sequence of chapters is conveniently meaningful: never actually stated, the opinion on the current condition of the novel genre the critic embraces is plain to see. One only has to consider, for example, the very title of the eleventh chapter, which is, fittingly, also the last one – “*Freedom* (2010): Realism after Postmodernism”. Something of a closing statement, this elliptically phrases what I find to be his beliefs: the metafictional return of the genre to the traditional social commitment of storytelling. Which, James Phelan suggests, has already happened since the demise of postmodernism he takes notice of, together with readers and fellow critics. The fictional discourse seems inclined to go back in time and functionally reverse the post/modernist poetics, so influential in the second half of the 20th century. The author concludes that this kind of ‘realism’ (some branded ‘19th century’ like; others ‘speculative’ – as in rhetorically postmodernist) is not yet able to provide valid replacement, consistent with James Phelan’s own prior definition of a “new dominant” (p. 237). However, the “impatience” (p. 237) with the celebrated literary practice of post-structuralism (i.e., postmodernism) is growing stronger and nobody still claims this old cultural paradigm’s stock phrase. Finally, this rejection of its vocabulary and practice makes it, to all extent and purposes, obsolete if not dead.

In conclusion, James Phelan’s work is an optimistic reading of the novel genre’s present and of what he proves to have been its (unknown for most) glorious past, in the 20th century. *Reading the American Novel 1920–2010* targets a professional readership, also known as students and teachers (of literature), but its elaborated, New World critical language is advisable to all those in need of further explanation about the latest American blockbuster too.

Onoriu Colăcel
“Ștefan cel Mare” University of Suceava
Romania

Vincent PIEDNOIR, Cioran avant Cioran. Histoire d’une transfiguration, Préface de Jacques Le Rider, Suivi d’un entretien inédit d’Emil Cioran avec Ben-Ami Fihman, Gaussen, 2013, 223 p.

Vincent Piednoir s’est fait connaître comme spécialiste de Cioran en 2009, quand parut à Paris, aux Editions de l’Herne, le remarquable Cahier *Cioran*, dont il assura la co-direction avec Laurence Tacou. Ensuite, en 2011, année du centenaire de la naissance d’Emil Cioran, il co-traduisit en français la seconde partie du dernier essai de Cioran rédigé en roumain, *Îndreptar pătimaș II (Bréviaire des vaincus II)* et établit et annota un volume de *Lettres (1961–1978)* d’Emil Cioran à Armel Guerne, ouvrages également publiés chez L’Herne.

Cette fois, nous sommes en présence d’une monographie très dense, qui se distingue tant par la finesse de l’analyse que par son style, plutôt rarement rencontré dans ce type d’écrits, et qui en rend la lecture des plus gratifiantes. L’ouvrage retrace le parcours de Cioran depuis l’année de sa naissance (1911) jusqu’à celle de «l’entrée dans la langue française» (1949). La période roumaine, en somme – celle du Cioran d’avant la «naissance» du Cioran «français» -, considérée à partir de quelques dates essentielles et en tenant compte du contexte historique roumain et des idées qui y avaient cours.

En plus d'une abondante bibliographie (roumaine, française et autre), *Cioran avant Cioran* est aussi le fruit d'une importante documentation dans les archives. Tout cela a rendu possible ce livre qui révèle des éléments de la (bio)bibliographie roumaine du philosophe, longtemps restés ignorés en France et qui après sa mort commencèrent à filtrer sans que le lecteur non-roumanophone eût accès aux textes en cause, ni connût leur mobile ou leur contexte. Mais cet aspect documentaire n'est pas le seul mérite du livre, qui propose aussi une exceptionnelle interprétation de l'ensemble de l'œuvre (roumaine et française) de Cioran. A titre d'exemple, ces quelques lignes tirées de l'*Introduction*, qui à elles seules renseignent si bien sur la pensée et l'écriture de l'essayiste roumain d'expression roumaine et française: «Cioran a exprimé l'absolu désenchantement de l'homme contemporain, son scepticisme à l'égard de l'Histoire – l'impossibilité à laquelle il se sait acculer d'espérer *en toute lucidité*. Brillants paradoxes, haine du système, défiance envers le dieu Progrès; goût immodéré pour la négation, la provocation, l'ironie; fluctuations assumées entre rage et résignation; désir de recouvrer *l'essentiel* et peur de s'y perdre; amour du fragment, de la formule, du *mot* qui frappe l'esprit pour l'inciter à se retourner contre soi: l'œuvre française de Cioran livre une peinture si impitoyable de l'aventure humaine que, sans l'humour bienfaisant et la vaste culture dont elle est imprégnée, on en pourrait difficilement supporter les effets dévastateurs» (p. 14, c'est Vincent Piednoir qui souligne; la remarque est aussi valable pour les citations suivantes).

La thèse principale du livre est que l'expérience roumaine de Cioran fut décisive et fondatrice et qu'elle appelle à une reconsidération attentive de ses origines: „Qu'il ait désormais sa place au Panthéon des grands écrivains français du XXe siècle ne justifie nullement qu'on l'ampute de ses racines roumaines – même si tel fut, peut-être, son vœu le plus cher, écrit l'auteur» (p. 15).

C'est pourquoi il se propose de déceler le «réseau de correspondances subtiles [entre le Cioran roumain et le Cioran français] qui, pour être souterrain, n'en est pas moins réel» (p. 16). Récusant d'emblée la naissance «par enchantement» d'un «grand Cioran», en 1949, quand l'écrivain abandonna le roumain, Vincent Piednoir présente l'œuvre française de l'écrivain comme résultat d'une «métamorphose» et d'une «renaissance» (p. 16), voire d'une «transfiguration» (comme le titre de son livre l'indique), qui ne sauraient être détachées de ce qui les a précédées et en quelque sorte fait naître.

Vincent Piednoir considère qu'on ne peut prendre la mesure de la «radicalité de la rupture survenue durant les années d'Occupation» (p. 17), ayant préparé le changement de langue, sans avoir auparavant mis au clair des questions comme: la conversion à l'action politique de Cioran en 1933, sa conviction d'alors que l'hitlérisme était exemplaire, son soutien au Mouvement légionnaire, son mépris de la démocratie et l'admiration pour les dictatures (p. 16). Pour ce faire, le chercheur examine chronologiquement tous ces aspects, en les intégrant dans leur contexte historique, culturel et politique, avant de s'interroger sur la façon dont Cioran travaillera et sera travaillé par son passé. «Y a-t-il eu confrontation, dépassement ou, au contraire, louvoisement, dissimulation?» (p. 17), s'interroge Vincent Piednoir, qui affirme ne pas vouloir accabler Cioran, ni l'excuser, même s'il avoue conserver face à l'écrivain «un attachement profond» (p. 18).

Philosophe de formation, Vincent Piednoir se montre donc particulièrement attentif à la façon dont les conceptions de Cioran ont été nourries non seulement par ses lectures, mais encore et surtout par l'Histoire et les interprétations tirées de celle-ci. D'ailleurs, à la lumière des révélations de Vincent Piednoir, Jacques Le Rider, dans sa *Préface*, compare l'évolution de Cioran à celle du siècle qu'en grande partie il parcourut et il affirme que les écrits de l'essayiste roumain «n'ont rien d'intemporel: ils sont au contraire travaillés d'un bout à l'autre par les passions du XXe siècle: déchaînés dans sa première période, dominés dans la seconde». Ceci permet à Jacques Le Rider de soutenir également que le parcours de Cioran «est un cycle de mort et de renaissance», que son «classicisme [...] fut une conquête et une

victoire sur le chaos néoromantique de sa vie antérieure [et] que la langue française fut pour lui l'antidote (et parfois la potion amère) qui devait le guérir de sa tendance de jeunesse à la logorrhée morbide» (p. 12).

Le premier chapitre, «1911. De l'inconvénient d'être né... Roumain» – en référence non seulement au titre d'un des livres les plus lus de Cioran, mais aussi et plus largement à la conception que l'essayiste avait de la naissance comme catastrophe – permet à Vincent Piednoir, avant qu'il n'évoque l'enfance de l'écrivain à Rășinari et son adolescence à Sibiu, de faire un grand détour par l'Histoire roumaine depuis le XIXe siècle et jusqu'à la naissance de la Grande Roumanie, qui occupe l'essentiel de ce premier chapitre de l'ouvrage (p. 22-44). Si on se rappelle que Cioran entretenait avec son pays natal une relation que Vincent Piednoir décrit comme étant «passionnelle, sinon pathologique» (p. 22), on comprend mieux l'opportunité de ce chapitre, qui révèle ou rappelle des aspects inédits non seulement pour le lecteur étranger, mais aussi roumain, et qui lui fera mieux comprendre ce qui a précédé et suivi la naissance de la Grande Roumanie, que celle de Cioran avait devancée de quelques années. Selon l'auteur de *Cioran avant Cioran*, le démantèlement de l'Empire d'Autriche-Hongrie et le rattachement de la Transylvanie au Vieux Royaume de Roumanie est un «contexte crucial, pour qui souhaite appréhender le parcours de Cioran, ainsi que la singulière constitution de son univers mental saturé de contradictions, de rejets et de projections fantasmatiques. Car avant de revêtir l'anonymat d'une dimension existentielle, l'inconvénient d'être né fut d'abord, pour l'essayiste, celui d'être né... dans une „petite culture”» (p. 21).

Vincent Piednoir considère que «le cheminement à la fois singulier et chaotique de la Roumanie» au début du XXe siècle fut source d'une identification assez violemment éprouvée par Cioran, de sorte que «l'amour et le mépris démesurés qu'il ressentait pour son pays étaient *indissociables* de ceux qu'il éprouvait pour lui-même» (p. 45).

Dans le chapitre 1928. *Le sceau du désespoir*, Vincent Piednoir présente le parcours universitaire de Cioran (1928-1932), déroulé à Bucarest. L'auteur montre un Cioran jeté à corps perdu dans ses lectures à la Bibliothèque des Fondations Royales, ses débuts dans la presse dès ses 20 ans (*Mișcarea, Gândirea, Calendarul*), avec des articles autant politiques que philosophiques, inspirés pour la plupart par la doctrine de Spengler. On voit un Cioran fort préoccupé par le contexte de la naissance de la Grande Roumanie et ses significations, intérêt que Vincent Piednoir résume par ces questions: «Qu'est-ce qu'être Roumain? La Roumanie est-elle en droit de s'honorer d'une culture digne de ce nom? Quel sens représente-t-elle - ou pourrait-elle représenter – dans l'histoire? Son passé et son présent la préparent-ils à devenir un *destin*?» (p. 57).

Et, de nouveau, le lecteur est convié à un exposé très documenté du contexte (politique, culturel, idéologique) dans lequel s'inscrivaient ces questions dans l'entre-deux-guerres, avec une insistance sur la naissance de la Jeune Génération et le Mouvement légionnaire.

Vincent Piednoir consacre ensuite le chapitre 1933. *En faveur de la barbarie* à la période allemande de Cioran et au passage que celui-ci opère alors d'un mépris explicite de la politique à une adhésion non moins évidente à celle-ci. Pour ce faire, l'auteur analyse avec beaucoup d'acuité les articles que Cioran envoie, depuis Berlin et Munich, où il se trouve en tant que boursier, à Bucarest (au journal *Vremea* notamment), entre 1933–1934, ainsi que les lettres qu'il destine à sa famille et à des amis à la même période.

Sous le titre 1941. *L'année charnière*, Vincent Piednoir passe en revue les livres roumains de Cioran, de *Pe culmile disperării*, publié en 1934, «adieu fiévreux à l'existence» et *Lacrimi și sfinți*, publié en 1937, à *Amurgul gândurilor* (1940), en passant par le très politique *Schimbarea la față a României* et son «pendant spirituel», *Cartea amăgirilor*, «exhortation à ne pas succomber avant d'avoir lutté», tous deux parus en 1936. A travers des analyses très fines de chacun de ces livres, dont il résume la portée pour l'avenir de

l'écrivain, l'auteur suit le «cheminement intérieur du jeune Cioran [qui] est au fond mystérieux. Pas l'ombre d'un apaisement substantiel, durable; le dégoût succède à l'enthousiasme; la vigueur, à l'abattement: tout se précipite en lui au diapason d'une vitalité capricieuse, fluctuante, rebelle à l'équilibre. Résolument apolitique et fataliste, puis brusquement obnubilé par la perspective de transformer son pays coûte que coûte – Cioran traverse aussi, en 1936-1937, une violente crise religieuse» (p. 143).

Arrivé à Paris à l'automne 1937, à la faveur d'une bourse d'étude, Cioran se verra obligé, quelques années plus tard, de faire le bilan de sa vie roumaine et d'affronter les incertitudes du présent. *Îndreptar pătimas*, dernier livre rédigé en roumain, livre d'exil, livre charnière, laisse percer «un profond sentiment d'échec et de mélancolie» (p. 160) et *Despre Franța*, composé en 1941 et publié seulement en 2009 en traduction française (*De la France*, traduction d'Alain Paruit) et en 2011 en roumain, permet à l'écrivain de conforter son goût de la décadence et de le comparer à la déchéance française pendant l'Occupation. Vincent Piednoir ne manque pas de relever dans ce dernier livre une phrase programmatique et prémonitoire: «La France attend un Paul Valéry pathétique et cynique, un artiste absolu du vide et de la lucidité», ce que Cioran ne tardera pas de devenir dès son premier livre français, *Précis de décomposition* (p. 160).

Le dernier chapitre de *Cioran avant Cioran, 1949. L'entrée dans la langue française*, commence par la remarque de Vincent Piednoir que «la grande rupture» survenue en 1949, pour être bien réelle, fut pour Cioran moins le fruit d'une illumination, comme l'écrivain allait le clamer pas la suite, qu'une «mise entre parenthèses des étapes du cheminement intérieur qui l'avait en réalité conduit à prendre cette décision [celle de renoncer au roumain]» (p. 161). Hormis la langue d'expression, seuls l'attitude et le ton changent vraiment dans son œuvre à partir de 1949: plus de «flamme messianique» (p. 166) ni volontarisme à partir de cette date, mais le scepticisme et le détachement. Sur le mode du souvenir, néanmoins, le passé roumain de l'écrivain survit bien dans son œuvre française. Quoi de plus naturel alors que de tenter de comprendre «la manière d'écrire le souvenir» (p. 168) et de voir comment le Cioran français s'engage «dans une authentique confrontation à ses propres fourvoiements passés» (p. 165). Vincent Piednoir se demande plus spécifiquement «selon quelles modalités l'essayiste s'est [...] souvenu, *en langue française*, du 'fou' qu'il fut jadis – *en langue roumaine*» (p. 172). Et il y apporte une réponse en interprétant l'écriture sur-travaillée de Cioran et l'«assèchement du verbe» qu'il cultivait, comme une tentative incessante de «ruiner tout contenu», équivalant donc à un «*assèchement de la pensée*» (p. 173). Si Cioran jeta son dévolu sur l'aphorisme, ce ne fut sans doute pas un choix dépourvu d'importance non plus, mais une manière de combattre le totalitarisme du système, donc «de faire table rase» (p. 174).

En guise de remarques conclusives, Vincent Piednoir soutient que Cioran n'a jamais cessé de se battre afin de ne «jamais devenir un *littérateur*». S'il aime les mots, ce serait parce qu'ils sont pour lui «une ascèse, l'arme ou l'instrument dont il use pour saper ses obsessions», ces obsessions auxquelles il ne pouvait échapper, comme les *Cahiers* en témoignent. «Une mémoire hypertrophiée paraît l'avoir accompagné son existence durant – provoquant, comme par réflexe, l'irrespirable état qui a nom *ruminatio*n» (p. 175). Remarquant et analysant les ressorts d'une identité cioranienne «perpétuellement en crise» (p. 178), Vincent Piednoir examine aussi avec attention les contradictions de Cioran (p. 176 et suivantes) et son irrésolution intérieure (p. 188) et revient sur les significations du changement de langue: «Changer de langue, c'est [...] se défaire de ses rages, de ses violences, de son verbe bouillonnant d'exaltations; c'est s'imposer, telle une ascèse, une prise de recul salutaire et possiblement porteuse d'apaisement; c'est se créer l'espace intérieur nécessaire à la vision de soi-même comme un autre – *un autre qui serait encore, aux frontières de la mémoire, une partie de soi*» (p. 180).

Le dernier mot de Vincent Piendoir, hésitant entre «incertitude» et «conviction», laisse la place à une interrogation qui peut quelque peu surprendre: et si le Cioran français, ce «sage», soupirait-il secrètement après le «fou» qu'il avait été ? (p. 189)

En fin de volume, le lecteur trouvera une savoureuse interview de Cioran par l'écrivain et journaliste vénézuélien Ben-Ami Fihman, réalisée en 1978 et restée jusqu'ici inédite en français. On (ré)apprend, entre autres, que pour Cioran l'arrivée en France ne constitua pas un changement profond, mais qu'elle donna lieu à une nouvelle «formulation» (p. 193). Cioran revient également sur le dramatisme et les conséquences de ses insomnies, sources de son «dépaysement métaphysique total» (p. 195) et de sa perte des illusions, qui ont favorisé son éveil précoce et la fatale «perception du néant» (p. 195). L'écriture? Certainement une thérapeutique: «On n'écrit pas pour transmettre quelque chose, mais uniquement pour s'en défaire. [...] les mots, auxquels je ne crois pas dans l'absolu, j'y crois en pratique, en ce sens qu'ils m'ont aidé. Ce sont des auxiliaires: ils remplacent les cachets ou le traitement. [...] Pour moi, écrire est un ultimatum envoyé à l'existence» (p. 199-200).

Ses contradictions ? Les assumer pour rester soi-même et être vraiment original: «il est certain que je me contredis souvent. J'en suis conscient. [...] Mais je le fais exprès: j'ai écrit le texte dans tel état et l'autre, dans tel autre état. [...] je serais malhonnête d'arranger les choses pour ne pas me contredire» (p. 203).

La négation (violente)? Une façon de se purifier. La connaissance, enfin? «Destructrice» (p. 213), affirme en toute conviction celui qui ne se considère pas un philosophe.

Pour conclure notre rapide compte-rendu, retournons à la *Préface* de Jacques Le Rider, qui se termine par cette phrase, en accord avec laquelle plus d'un lecteur de ce livre devrait se trouver: «Après avoir lu Vincent Piednoir, on n'admire plus Cioran aussi naïvement que naguère, mais on est plus que jamais fasciné par son destin et par son œuvre» (p. 12).

Gina Puică

*Universităţii «Ştefan cel Mare» de Suceava, Roumanie
Universităţii de Strasbourg, France*

Ala SAINENCO, **Ritm în limbaj (analiza liricului)**, Iaşi, Editura PIM, 2013, 222 p.

Textul a fost supus investigaţiei lingvistice începând cu primele referinţe legate de limbă integrate filozofiei şi terminând cu sofisticatele teorii lingvistice moderne. Modelele fundamentale pentru lingvistica textului, după cum menţiona E. Coşeriu, sunt textele literare, iar lingvistica textului în sine nu este chemată să spună ce reprezintă valoare textuală, ci doar s-o justifice. Or, „toate «efectele» unui text rezultă din textul însuşi (inclusiv, contextele sale), prin relaţiile semantice actualizate în el” (E. Coşeriu, *Teze despre tema „Limbaj şi poezie”* // E. Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, Iaşi, Editura Universităţii „A.I. Cuza”, 2009, p. 163).

Concepută dintr-o perspectivă lingvistică, monografia *Ritm în limbaj (analiza liricului)*, propune o cercetare prin care valoarea artistică a unui text poate fi confirmată la nivel de ritm.

Investigaţia vizează, în principal, câteva aspecte: originea limbajului şi legătura acestuia în filogenează cu ritmul; perpetuarea ritmului în creaţia umană; ritmul şi creaţia lingvistică (analiza prozei). În legătură cu primul aspect, autoarea se întreabă „în ce moment interferează limba şi ritmul şi în ce moment interferenţa lor se perpetuează în timp” (p. 5). Iar răspunsul la această întrebare este căutat în cunoscutele teorii privind originea limbajului

uman, care sunt abordate însă dintr-o altă perspectivă, urmărindu-se legătura dintre ritm și limbaj. Se constată în acest sens, din analiza teoriilor respective că:

– „limba nu este în mod necesar, în momentul apariției sale, un mijloc de comunicare interumană și nici măcar mijloc de comunicare, ci are, în primul rând, o existență în sine. Cu rădăcinile în înțelepciunea poetică și în poezie, ea nu este, în același timp, un simplu vehicul al poeziei; limbajul cu funcția accentuată de logos fantastic este poezie în sine; poezia este, de fapt, forma originară a limbajului” (Giambattista Vico) (p. 10);

– „desprinsă din vorbire, melodia devine, în timp, manifestare separată a spiritului, în forma originară «nu a existat un alt fel de muzică decât melodia, nici un alt fel de melodie decât sunetul variat al vorbirii, accentele alcătuiau cântarea, cantitățile formau măsura și se vorbea atât prin sunete și prin ritm, cât și prin articulații și elemente sonore»” (Jean-Jacque Rousseau) (p. 22);

– „«nu orice vorbire ritmată o numim poezie și nu orice sunet ritmat îl considerăm muzică este pentru că perceperea noastră estetică s-a schimbat», iar între etapa când poezia era o necesitate a activității de muncă și cea când ea devine creativitate voluntară și conștientă, între momentul când omul trăia plăcerea cuvântului și a muzicii se întind mii de ani. Sigur este însă ritmul a încântat dintotdeauna sufletele umane” (Karl Bücher) (p. 30);

– „omul primar posedă însă și ceea ce, convențional, poate fi numit instinctul de a vorbi: tendința de a reproduce sunete, de a exersa organele vorbirii care a dus, mai târziu, la apariția limbii. «Dacă încerc să învăț un șir de silabe, vocale etc. fără ritm, ci ca îmbinări de două unități cu accent identic, va trebui să depun un efort susținut pentru a nu fi indus într-un ritm (horeic sau iambic). Dacă însă prind acest ritm, nu mă mai pot debarasa de el»” (Alexandr L. Pogodin) (p. 32);

– „cea mai importantă manifestare a sensibilității viscerale este legată de ritmuri. Alternanța somnului cu veghea, a digestiei cu apetitul, toate cadențele fiziologice formează o urzeală pe care se înscrie întreaga activitate. [...] Munca umană, chiar și cea mai elementară și cea rudimentară este însoțită de ritmuri: ciocănitul, cioplirea, [...] iar mișcarea ritmică îi permite omului să devină creator de forme” (André Leroi-Gourhan) (p. 40-41).

Putem constata împreună cu autoarea câteva perspective de cercetare în linia de evoluție a ritmului (p. 34):

– interpretarea filosofico-idealistică a lui Giambattista Vico: „limbajul în funcția accentuată de logos fantastic este poezie”;

– interpretare fonologică a lui Jean-Jacque Rousseau: „nicio melodie decât sunetul variat al vorbirii”;

– interpretare materialistă a lui Karl Bücher: omul trăia/trăiește „plăcerea unui ritm al muncii și cel al cuvântului”;

– interpretare ontologică a lui Alexandr L. Pogodin: „tendința spre ritm se află în însăși natura umană”;

– interpretarea fiziologică, paleontologică, psihologică a lui André Leroi-Gourhan: „cea mai importantă manifestare a sensibilității viscerale este legată de ritmuri”.

Pornind de la „cele două activități – de cunoaștere și de creație – ce se află într-o determinare reciprocă” (după cum nota Giambattista Vico), autoarea propune un studiu exhaustiv al ritmului, urmărind împreună cu Matila C. Ghyka, „extinderea continuă a conceptului dinspre geometrie, spre muzică și apoi dinspre muzică spre arhitectură și arte plastice” (vezi p. 43–46), demonstrând prin nenumărate aspecte ceea ce menționa încă André Leroi-Gourhan: „în toate societățile formele coexistă și prezintă gradații imperceptibile” (p. 41).

Autoarea prezintă o metodă inedită de interpretare a ritmului în limbajul artistic, care reprezintă, în fond, o răsturnare de perspectivă prin raportarea ritmului poeziei la ritmul prozei (p. 65).

Ipoteza pe care și-o asumă și autoarea este cea formulată de Pius Servien: „operabilă și din perspectiva ritmului, distincția dintre poezie și proză nu ține de prezența – absența acestuia și nici de faptul că poezia e bine ritmată, pe când proza are doar tendințe spre ritm. Adevărata distincție între proză și vers trebuie căutată în ideea de mișcare sonoră liberă și mișcare sonoră controlată. A afirma însă că în proză există o mișcare sonoră liberă nu înseamnă a afirma absența ritmului. Dimpotrivă, acceptând că orice formă de manifestare a limbajului este ritmată (proza fiind o manifestare creativă), afirmăm, implicit, că proza are un ritm, acesta însă nu este un ritm aprioric, similar ritmului poeziei” (p. 65).

Unele „conștientizări lingvistice ale ritmului”, care reprezintă, în esență, postulate ale calculului ritmului – „limbajul se prezintă însă ca o structură deja organizată”; „fiecare limbă impune restricții prin structura sa individuală, oferind libertăți doar în limitele tiparelor stabilite istoric” [p. 68]; „din frecvența preponderentă a unui sau altui sunet și, implicit a anumitor trăsături pertinente, se pot deduce trăsături perceptibile ale limbii” (p. 69); „structura internă a fonemelor creează printr-un ritm perceput, motivări ale semnelor lingvistice, sugerând impresii auditive și asocieri de semnificații” (p. 71) –, repere fundamentale în construirea metodei de calcul al ritmului în proză. Autoarea ajunge, astfel, la concluzia că „reliefarea matematică a ritmului impune luarea în calcul a numărului de silabe și a numărului de accente de intensitate ca elemente de construcție a ritmului” (p. 83).

Metoda de studiu aplicată la textele de referință, selectate de autoare (*Ce mult te-am iubit* de Zaharia Stancu, *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *O săptămână din jurnalul unui om la fel de singur ca Dumnezeu* de Gellu Dorian) presupune câteva etape: transcrierea numerică a textului segmentat în versuri („înțelegându-se prin vers, în accepția cea mai largă, o unitate naturală cuprinsă între două pauze”, p. 84); substituția sistemului clasic de notare a silabelor prin sistemul numeric; numărarea silabelor, începând cu silaba accentuată până la ultima neaccentuată; deducerea numărului tonic (numărul de accente de intensitate cuprinse în fiecare unitate melodică) și a numărului aritmetic (numărul de silabe cuprinse în cadrul unităților melodice), precum și a frecvenței silabice, care pune în evidență nucleul accentual preponderent și servește drept suport în calcularea coeficientului de ritmicitate a textului. Astfel, pentru fiecare text supus analizei autoarea face o rescriere în versuri, o transcriere numerică, calculează frecvența, propune „un succint comentariu linear pentru a media raportarea la tema de subiect a poemului” p. 93.

Demersul istoric al ritmului, interpretarea ritmului, calcularea numerică a ritmului, comentariile, schemele graduale ale numărului tonic și aritmetic fac ca această lucrare să fie citită, dar și decodificată, descifrată, calculată.

Lucrarea Alei Sainenco *Ritm în limbaj (analiza liricului)* demonstrează că ritmurile biologice determină ritmurile în limbaj și creează armonia în limbă.

Gândit profund, de la structurare până la realizare grafică, studiul impune, după cum afirmă și autoarea, un *ritm nou* în interpretarea textelor literare.

Viorica Popa
Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți
Republica Moldova

Petronela SAVIN, **Romanian Phraseological Dictionary. The Onomasiological Field of Human Nourishment**, Iași, Institutul European, 2012, preface by Stelian Dumistrăcel, 262 p.¹⁷

The *Romanian Phraseological Dictionary. The Onomasiological Field of Human Nourishment* by Petronela Savin is “the first Romanian phraseological dictionary dedicated to an onomasiological family”, as it was stated by Stelian Dumistrăcel in the preface to the volume published by The European Institute Publishing House in 2012. The research field of the dictionary consists of the expressiveness of the Romanian language, especially of the Romanian Phraseology. The integration of works which have exegetic nature and rely on an exhaustive documentation in terms of folk language proves to be an important approach regarding the Romanian modern lexicography, reflected by the complexity of the cultural anthropological, historical, stylistic and comparative perspectives.

The phraseological dictionary marks a step forward in the research based on the author’s doctoral thesis, “Romanian Phraseology on Human Nourishment”, defended at the Faculty of Letters, of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași. The phraseological corpus related to the human nourishment analyzed in the doctoral thesis is now interpreted by the construction of a “cultural dictionary”, with the meaning given by A. Ray and S. Delesalle, a dictionary able to provide answers to many socio-cultural questions.

Onomasiology is seen as a valuable method of analysis, taking the form of a linguistic discipline which exposes valuable results in the current research. The German linguistics defines onomasiology as a discipline that studies the names of concepts in a certain language. In this case, it combines *Romanian Phraseological Dictionary* with fields methods to delineate the lexical class (paradigm) within which they can rigorously analyze the semantic relationships. Onomasiological structures play an important role in the investigation of the phraseological material about the human nourishment in the *Romanian Phraseological Dictionary*, as a way to reshape the area of research from a contributive point of view, defining and describing a well-developed methodology of analysis.

The work goes far beyond the simplicity of the collection of phraseological structures that are separately treated and alphabetically ordered. It successfully builds the research as a coherent system. It is beneficial for the current linguistic space to be provided with an answer to the question asked by Eugeniu Coșeriu regarding the universality of culture, by taking into account the various requirements of linguistic researches. This dictionary has the answer to this question as an objective. The organization of the dictionary takes into account the wider context of cultural anthropology, the development of cognitive frames and fixed in Romanian at the food phraseology cultural models.

The onomasiological approach proposed by Petronela Savin is obviously mentalist and individualistic and it involves deep semantic structures, hypothetically “cultural”. This method requires many metalinguistic options: content analysis, etymological study of phraseological units.

The first part of the dictionary proposes an organization of the corpus on *onomasiologic nuclei* such as *food, beverages, actions, anatomic structures of the human*

¹⁷This dictionary was financially supported by the project POSDRU/89/1.5/S/49944 “Developing innovation skills and increasing the research impact through post-doctoral projects” conducted at “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași, and by the PD project no. 582 “Romanian Phraseological Dictionary. The Onomasiological Field of Human Nourishment”, financed by UEFISCDI via the National Plan, PN II (2007–2013), conducted at “Vasile Alecsandri” University of Bacău.

body, tools, equipment regarding nourishment. Each category is divided into sections. For example, the food category consists of *edible plants and their preparations, milk and milk products, honey, meat and meat products, eggs* etc. Each category includes food images which present a phraseological value. For each image of food, a separate article is defined, so as to present the corresponding phraseological structures, which are categorized by their meaning, semantics.

The second part of the dictionary aims at organizing the material by making phraseological structures subordinate to the relevant features of the signifying image. For example: *food image with cultural significance, food image – term of comparison, good taste – mark of the positive, bad taste – mark of the negative, lack of nutritional quality – image of non-value, accessibility – image of laziness, inadequacy of context – representation of the mismatch, rarity as an image of value* etc.

Each direction of meaning corresponds to phraseological units in the field of nutrition, which leads to the creation of a complex system of representations in order to prove that the application of general principles of the metaphorically transfer is achieved.

Therefore, the dictionary highlights the basic concepts of the Romanian people's mentality, which is a productive tool which provides preconditions to the study of languages. According to Stelian Dumistrăcel, this dictionary's relevance consists of "its comparative approach to the study of phrases belonging to the « repeated discourse », from the perspective of the key role played by such phrases in the architecture of building the discourse".

This dictionary shows the study of food phraseology in an integrated perspective of anthropology of culture which offers the opportunity to explore the most intimate mechanisms of reflection of reality in the language.

The work can be presented as a useful tool for both linguists and general public, because it deals with the expressiveness of the Romanian language.

Florinela Floria
 "Vasile Alecsandri" University of Bacău
 Romania

Mihaela SECRIERU, Bibliografie signalitică de didactică a limbii și literaturii române (1757–2010), 3. vol., Iași, Editura PIM, 2011, 1454 p.

Rezultatele activității umane, indiferent de domeniul în care se realizează se înscriu – direct sau indirect, prin asumare sau, dimpotrivă, prin detașare pe linia unor tradiții, a unor acumulări anterioare, care, în succesiune temporală, fundamentează progresul. Lucrarea *Bibliografie signalitică de didactică a limbii și literaturii române (1757–2010)*, semnată de prof. univ. dr. Mihaela Secieru, este edificatoare, în acest sens, cel puțin dintr-un punct de vedere profesional cum este cel al didacticii: „avem o tradiție, notează autoarea însăși, [...] pe care trebuie să o administrăm extrem de inteligent, pentru că ceea ce suntem astăzi vine evolutiv doar din tradiție, [...] să valorifici tradiția [înseamnă] să disociezi tradiția pozitivă de cea perimată și pe cea pozitivă să o valorifici creativ” (vol. I, p. 9).

Demersul premergător acestei apariții a presupus câteva etape, deductibile din însăși structura cărții: înregistrarea cronologică a lucrărilor publicate în domeniu; operarea cu un criteriu care ar permite sintetizarea pe direcții majore de cercetare; analiza acestor direcții și înregistrarea contribuțiilor tuturor autorilor – toate acestea cu finalitatea prezentării unei

imagini de ansamblu. Rezultatul acestor necesare operații realizate cu multă știință și acribie s-au materializat într-o lucrare monumentală, despre care, parafrazându-l pe B.P. Hasdeu, putem spune: este o carte care, pe lângă faptul că ne învață, ne face să cugetăm peste cele cuprinse în ea. În acest sens, lucrarea de față oferă liste de surse bibliografice pentru posibile perspective de investigare: de la nivel pre-primar, primar, gimnazial, liceal și până la cel universitar; de la nivelul standard al didacticii generale a limbii și literaturii române, la nivelul didacticilor speciale a românei ca limbă străină, a românei pentru copii cu diferite deficiențe și nevoi speciale; de la posibilitatea de exploatare cronologică și alfabetică până la cea tematică, urmată de un index; de la perspectiva sincronică a unor probleme la perspectiva diacronică a unor interpretări exhaustive; de la cunoașterea fragmentară la redefinirea/reconturarea terminologiei specifice.

Fără a pretinde, în ciuda dimensiunii și cuprinderii extraordinare de informație, că asistăm la o prezentare exhaustivă a domeniului în care se ancorează, autoarea lucrării propune ca acest demers să fie considerat drept unul de „inițiere și finalizare, deocamdată parțială, a unor studii de didactica limbii și literaturii române” (vol. I, p. 20), sugerând tocmai perspectiva de operă deschisă în sensul posibilității perpetue de completare. Îndemnul autoarei de a fi contactată prin e-mail privind eventualele contribuții ale unor autori în domeniul didacticii limbii și literaturii române, care nu au fost consemnate în *Bibliografia signaletică* de față, subliniază modernitatea autoarei raliată la cercetarea contemporană axată pe comunicare, colaborare, coordonare. Remarcăm însă și faptul că autoarea consideră că „nu se poate vorbi de o abordare exclusiv sincronică în nicio disciplină și că nicio experiență didactică nu poate fi ipostaziată în exemplu de abordare justă, eficientă” în acest domeniu și fiindcă experiența didactică însăși se modifică corespunzător unor noi exigențe și modele impuse de societate, trebuie să avem în vedere, în primul rând, un astfel de demers tezaurizator, de consemnare a direcțiilor de evoluție și cercetare a unei discipline, pentru a ști în mod științific încotro trebuie să ne îndreptăm efortul de dezvoltare științifică a acelei discipline. Iar dacă ținem cont de afirmația lui Th. Carlyle că „pentru a cunoaște un lucru, un om trebuie mai întâi să iubească acel lucru, să-l simpatizeze: adică să fie virtual legat de el”, trebuie să remarcăm plăcerea autoarei de a stăruii în didactica limbii și literaturii române. Ne referim mai întâi la prezentarea succintă a unei astfel de bibliografii, apărută în suportul de curs de *Didactica limbii române*, pentru studenții Facultății de Litere, publicat la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași încă în 2003 și înregistrat pe câteva pagini, și insistența prin care autoarea ajunge la o *Bibliografie* atât de exhaustivă și de mare întindere, încât nu are nevoie de prezentare, căci, pur și simplu, copleșește: volumele unu și doi având fiecare peste de 400 de pagini, iar volumul al treilea peste 600 de pagini. Trebuie să remarcăm faptul că autoarea este specialistă atât în domeniul filologic, cât și în cel al științelor educației, lucrările semnate de autoare în ambele domenii fiind recunoscute în plan național, aceste recunoașteri fiind și premise ale valorii oricărui lucrări viitoare.

Noua lucrare care ni se propune, *Bibliografie signaletică de didactică a limbii și literaturii române (1757–2010)* își justifică importanța din mai multe puncte de vedere: științific, prin prezentarea unei sinteze de referințe bibliografice, care abordează subiectul predării limbii și literaturii române de la primele gramatici românești până în anul 2010; didactic, dorindu-se explicit o schimbare în percepția specialiștilor și a oamenilor școlii față de problemele importante ale didacticii limbii și literaturii române; biblioteconomic, fiind primul inventar de lucrări, care înregistrează cronologic/tematic/alfabetic toate contribuțiile în domeniul didacticii limbii și literaturii române.

Lucrarea este consolidată de câteva studii plasate în debutul volumelor I și al II-lea: *Prolegomene la o știință a didacticii limbii și literaturii române; Evoluții ale didacticii limbii materne în România; Prezentarea volumului al II-lea, pe secțiuni* etc. Structura lucrării reflectă o coerență bazată pe o logică strictă. De exemplu, capitolul *Metodicile de predare a limbii și literaturii ca lucrări de sinteză – abordare diacronică* conține aspecte ce țin de

evoluția didacticii limbii și literaturii române, pe care autoarea le cronologizează în trei etape (I – *etapa veche (de la începuturi până în anii 1948)*, II – *etapa intermediară (1948/50 – 1989)*, III – *etapa nouă (de după 1989 până în prezent)*), precum și *Prezentarea volumului al II-lea, pe secțiuni*, cu note despre *atestare, considerente cantitative și calitative*, detalii, amănunte metodice și concluzii. Autoarea reușește în mod clar și salutar să definească o nouă perspectivă de abordare a didacticii limbii și literaturii române; să valorifice noile dimensiuni ale didacticii; să promoveze opinii și idei „fără granițe și fără prejudecăți istorice”; să demonstreze necesitatea identității în diversitate. Prin elaborarea volumului intitulat *Bibliografia signalitică de didactică a limbii și literaturii române (1757–2010)*, după cum consemnează autoarea, urmărește și alte două abordări conexe: „necesitatea existenței unei baze documentare exhaustive în didactica oricărei discipline, care va permite abordări holistice, integrative și prin aceasta științifice ale oricăror dimensiuni de cercetare necesare la un moment dat; și reinstaurarea disciplinelor didactice ca știință” (vol. I, p. 98). Volumele încurajează ca orice tip de cititor să distingă reperele de constituire a didacticii limbii și literaturii, primele linii de evoluție în didactica limbii române; să recunoască etapele de evoluție a terminologiei didactice, să evalueze temele pentru susținerea gradelor didactice în concordanță cu posibile referințe bibliografice, recomandate punctual pentru fiecare subiect. În acest domeniu controversat azi în abordare, unii văzându-l ca o reipostaziere a științelor primare, limbă și literatură, punctate slab cu elemente didactice, alții, dimpotrivă, la fel ca Mihaela Secrieru, ca un domeniu de profesionalizare reală în domeniu prin apelul la știința numită didactică și nu la științele primare, autoarea propune teme de lucrări, modalități de abordare și repere și standarde calitative conforme cu gradul de științificitate cerut în aceste situații.

Lucrarea se distinge printr-un demers de profunzime în ceea ce privește filozofia care trebuie să stea la baza obținerii gradelor didactice în România propunând și o programă de sinteză, „care va rămâne actuală atâta timp cât învățământul românesc, atomist disciplinar, nu va găsi o nouă filozofie educațională mai bună și mai performantă” (vol. II, p. 7), organizată pe precizări de politică a proiectării, competențe de specialitate (din punct de vedere științific și metodic), conținuturile cunoașterii lingvistice, bibliografie. Mai mult: propunerile de teme de lucrări științifice de gradul didactic I, bibliografia fundamentală de Didactică a limbii și literaturii române, abordând critic și prevederile legale privind gradul didactic I, Criterii de elaborare și evaluare a lucrării metodic-științifice pentru obținerea gradului didactic I, fișa de evaluarea a activităților didactice în cadrul inspecțiilor curente, demonstrează, pe bună dreptate, că, în învățământul preuniversitar, cadrele didactice care doresc să obțină gradele didactice II și I, trebuie să probeze competențe cognitive și didactice creative și personale, standardizate astfel încât prin parcurgerea lor să fie asigurat progresul real al școlii românești în profesionalizarea didactică. Așa cum remarcă autoarea, cine dorește accederea la grade didactice trebuie să demonstreze capacitatea: „de a analiza de ce și cum se predă un anumit conținut, care este anamneza lui didactică în manualele școlare de-a lungul timpului, cum au evoluat ideile didactice ale metodicienilor în legătură cu predarea acestui aspect de-a lungul timpului, ce prevederi au fost în programele școlare succesive, cum au depins aceste abordări de curentele pedagogice ale epocii sau de hotărâri politice, regimuri sau partide, cum sunt predate astăzi aceste noțiuni și cum ar trebui predate pentru a se constitui într-o resursă cognitivă valoroasă și actuală” (vol. II, p. 26) și nu cunoașterea conținuturilor științifice primare de limbă și literatură care au fost evaluate și reevaluate și la titularizare și la definitivat și la obținerea gradului didactic al doilea. Modul de structurare a volumului al II-lea pe secțiuni ne permite, în primul rând, să facem cunoștință, prin intermediul autoarei, cu primele lucrări ce tratează probleme de didactică a limbii și literaturii române; a se compara: prima gramatică (considerată și manual) care apare în anul 1757, prima lucrare metodică pentru gimnaziu și liceu care apare în 1840, primele lucrări metodice de limba și literatura română pentru învățământul liceal care apar în anul 1939, primele studii de didactica literaturii române care apar în anii 1958–1960, primele

referințe la predarea limbii și literaturii române prin instruire programată care apar în 1964 etc., iar aceste prime lucrări sunt semnul de unde se poate începe cu adevărat un drum științific în cercetarea didacticii limbii și a literaturii române.

În același timp, această prezentare de o manieră comparativă conturează subdomeniile de interferență în didactica limbii și literaturii române (probleme de predare a limbii române – manualele școlare – metodici – programe școlare – instruirea programată), iar, în subsidiar, permit deducerea domeniilor de interes în timp pentru specialiștii avizați. Deducem, astfel, că până în 1950 apar primele gramatici, considerate și drept primele cărți didactice de limbă. După 1950, apar lucrări „de politică a educației prin limbă ca disciplină școlară, după 1960 crește interesul pentru abordarea problematicii cultivării limbii române literare, prin publicarea a cel puțin unu-două titluri anual pe această tematică” (vol. II, p. 39). Spre anul 2004 și următorii se observă tendința de interpretare pragmatică a limbii, tendință în curs și azi prin noua Gramatică a Academiei Române. Cel puțin câteva aspecte ale acestei lucrări pot fi calificate drept inedite: *Bibliografie signaletică de didactică a limbii și literaturii române (1757–2010)* este un răspuns în avans la posibilele evoluții ale disciplinei în deceniile care urmează, respectiv instaurarea masteratelor didactice și nevoia reală de informație corectă și completă în domeniu; o tezaurizare a referințelor bibliografice (1757–2010), misiune ce revine în fapt Academiei Române, dar care nu o are în vedere în mod particular, ci în mod subsidiar bibliografiei generale de lingvistică românească de care se ocupă prin unul din colectivele sale de cercetare; o taxinomie tematică a lucrărilor de didactică a limbii și literaturii române care a permis pentru prima dată în evoluția sa și o identificare clară a direcțiilor de cercetare, fapt realizat în premieră absolută de autoarea lucrării, un document fundamental pentru cadrele didactice ce doresc să obțină gradele didactice și o sursă de documentare în predarea limbii și literaturii române de către toți specialiștii școlii și ai universităților.

Viorica Popa
Universitatea de Stat „Alecru Russo”, Bălți
Republica Moldova

Maria SELIG, Gerald BERNHARD (eds), **Sprachliche Dynamiken. Das Italienische in Geschichte und Gegenwart**, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2011, 255 p.

Volumul de față reunește studiile de italianistică susținute la Universitatea din Marburg, în ianuarie 2008, în cadrul unei conferințe legată de evoluția limbii italiene și percepția vorbitorilor despre schimbările din limbă. În această lucrare au fost inserate doar lucrările care au urmărit aspectele semantice, sintactice și lexicologice ale limbii italiene, iar studiile literare și cele de didactică au constituit alte două volume editate separat.

Studiile de lingvistică publicate în acest volum abordează aspecte diferite ale discursului sau ale structurii lingvistice în limba italiană. Astfel eseul Sabine Heinemann *Artikelallomorphie im Altitalienischen oder: il – eine Erfolgsgeschichte* analizează paradigma de dezvoltare a formei articolului hotărât în mai multe variante dialectale ale limbii italiene vechi. Schimbarea de poziție dominantă a variantei de bază *lo* în *il* nu urmează un traseu de dezvoltare cu forme ce pot fi interpretate, ci, mai degrabă, implică o pauză de dezvoltare. Un alt articol care urmărește fenomenul morfosintaxei limbii italiene este cel al lui Martin Becker *Modus und expletive Negation in der Geschichte des italienischen Disparitätsvergleichs* care analizează utilizarea modului și a negației în construcții de tipul

più x che sau *più x di quanto/di quello*. Pentru italiana veche și pentru varianta literară până în secolul al XIX-lea el observă o diviziune clară alternanța modurilor conjunctiv/indicativ și neutilizare expletivei cu indicativul. Dacă aceste două articole au urmărit o evoluție istorică, Sarah Dessì Schmid (*Inquietudine terminologica e categoriale: per un approccio onomasiologico al sistema aspettuale dell'italiano*) propune o nouă descriere lingvistică a unor fapte de limbă. După ce sintetizează mai multe puncte de vedere destul de controversate, referitoare la o fenomenul categorizării aspectului, autoarea ridică întrebarea dacă nu cumva în această dezbateră nu este necesară o reorientare fundamentală. Abordările anterioare, în majoritatea limbilor romanice, au insistat pe o separare clară între aspect (gramatical) și „Aktionsart” (adică aspectul lexical). Totuși cele două nu sunt într-o opoziție absolută, ci mai degrabă formează un continuum. De aceea, ni se propune un alt model de clasificare pe două nivele: „internă” „externă” sau determinare „contextuală” a structurii interne a timpului acțiunii și un al doilea nivel în care aceste trei tipuri de determinări să fie împărțite în funcție de diferite perspective.

Următoarele două articole sunt dedicate problemelor de lexic și lexicologie. Ludwig Fesenmeier (*Kontinuität und Wandel: Zur Syntax und Semantik von **conoscere** und **sapere***) evocă o problemă de istorie semantică, și anume diferențele semantico-sintactice dintre doi termeni moșteniți din latină: *conoscere* și *sapere*. Amândouă verbele există în limbile romanice. Sunt analizate diferențele dintre cei doi termeni în două corpusuri de texte: OVI (corpus al vechii italiene) și un corpus de texte jurnalistice. Autorul observă că între cele două lexeme există deosebiri semantice fundamentale. Astfel *cognoscere* este orientat spre obiectul cunoașterii și spre o cunoaștere obiectivă, pe când *sapere* trimite la subiectul care realizează actul de cunoaștere și la gradul de exhaustivitate a cunoașterii din partea subiectului. Contribuția lui Gabriele Beck-Busse (*'Unruhe' im Lexikon: Drei Vollständige Wörterbücher im Vergleich*) urmărește diferențele dintre diferite lucrări lexicografice bilingve. Sunt analizate trei dicționare în care este urmărit modelul de descriere al limbii italiene: spre exemplu, în dicționarul german-italian publicat de FranCesco Valentini, F.A. Weber și Henriette Michaelis, între 1830-1880 descoperim o preocupare a lexicografilor pentru variațiile diasistematice și diacronice, precum și pentru polisemie, omonimie și sinonimie., spre deosebire de un alt dicționar, german-portughez, al lui Henriette Michaelis în care sunt dezvoltate cu totul alte metode de descriere și lematizare.

Următorul grup de articole urmărește procesul dinamicii lingvistice în ce privește situațiile de comunicare, familiile de limbi și normele lingvistice în contextele de comunicare. Contribuția lui Jochen Hafner și Wulf Oesterreicher (*Dynamiken der Mehrsprachigkeit: Könogreich Neapel und Sizilien (16./17. Jahrhundert) – ein programmatischer Aufriss*) urmărește dezvoltarea limbii literare sau limbii standard în diferite situații de comunicare, într-un context multilingv.

Contribuția lui Daniele Baglioni *Die 'unruhige' Sprache eines Barockabenteurers: die Briefe des 'Sultans' Jachia an die Großherzöge der Toskana (1617–1635)* analizează scrisorile sultanului Jachia către ducele de Toscana. Sultanul cere sprijin ducelui pentru a-l ajuta să ocupe tronul otoman. Aceste scrisori ilustrează influența limbii italiene în spațiul mediteranean și rolul ei de *lingua franca* pentru această zonă mediteraneană răsăriteană. De asemenea, autorul evidențiază particularitățile morfologice, sintactice și stilistice din aceste scrisori care au drept cauze atât lipsa de competență lingvistică în cunoașterea limbii italiene, cât și de influența limbii materne (în acest caz, limba greacă). După părerea lui Daniele Baglioni limba din aceste scrieri nu respectă norma toscană a limbii din secolul al XVII-lea și de aceea el consideră că în aceste scrisori ar fi de fapt o formă independentă, intermediară între cea literară și cea colonială venețiană, medievală, târzie. Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea demonstrează utilizarea limbii italiene ca *lingua franca* în Levant.

Articolul lui Eduardo Blasco Ferrer și Giorgia Ingrassia, *Irrequietudine e inquietudine sarda. L'annoso problema della normalizzazione del sardo*, prezintă istoria eforturilor de a

standardiza varianta sardă a limbii. Autorii propun o împărțire în două perioade a eforturilor de standardizare, fiecare caracterizate de obiective specifice. Cele două perioade sunt marcate de războiul civil din secolul al XIX-lea care a marcat autonomia Sardiniei și mijlocul secolului al XX-lea dominat de discuții despre standardizare și afirmarea identității culturale.

Thomas Krefeld, în articolul său, *Lost in variation? Auch der Suche nach der verlorenen Synchronie*, încearcă să răspundă la întrebarea dacă variațiile lexicale necesită o reorientare fundamentală în ceea ce privește justificările teoretice. Autorul își propune să combine modelul sistematic al variațiilor lingvistice cu percepția variației de către vorbitor.

Annette Gerstenberg, în *Zwischen Muttersprache und Philologie: Eine Befragung zur Dynamik des Sprachverhaltens von Italianistik-Studierenden mit italienischer Herkunft in Bochum*, analizează specificul lexical al studenților italieni veniți la Universitatea din Bochum.

Laura Sergo evidențiază în studiul ei, *Wissenschaftsstile und Übersetzung: Angleichungen und Konflikte*, tradițiile textuale culturale în textele specializate din domeniul arheologiei și istoriei artei.

În ultimul articol din acest volum, *Inquietudini linguistiche dello scienziato nell'era 'post-accademica'*, realizat de Ursula Reutner și Sabine Schwarze este urmărită evoluția limbii latine în contextul actual al predominanței englezei ca limbă de știință și ca limbă a mediului virtual de comunicare.

Marius-Radu Clim

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*

Iulian TOMA, Gherasim Luca ou l'intransigeante passion d' être,
Paris, Editions Honoré Champion, 2012, 301 p.

The Editions Honoré Champion published last year the monograph *Gherasim Luca ou l'intransigeante passion d'être* of the researcher Iulian Toma, where he offers a critical analysis of all literary creation of Gherasim Luca, one of the most fascinating figures of Romanian and international vanguard movement. Jewish poet, born in Romania and established in France in 1952, Gherasim Luca represented the rebel and uncompromising Spirit of Surrealism, and he transferred it on his own existence which he broked voluntarily by throwing himself into the Seine without any explanation.

The monographic research of Iulian Toma was preceded by two other books on the poetic work of Gherasim Luca : *Gherasim Luca l'impestif* (1998) by Dominique Carlat (who examines only the texts written in French), and *Gherasim Luca* (2004) by Petre Răileanu (who focuses on the Romanian writings). The critical approach of Iulian Toma distinguishes itself by taking into account the work of Gherasim Luca in its entirety, and by considering that there is an indissoluble relation between the Romanian and the French period. As a result, the author opted for the systematic exploration of all writings of Gherasim Luca, some of them neglected or unknown by other researchers. Besides, to make available in French the Romanian texts (published or unpublished) of Gherasim Luca, Iulian Toma also does an important job of translator, which is one of the essential aspects of his monograph.

The book is structured in nine chapters which follow closely the evolution of the poetic work of Gherasim Luca : his first surrealist experiences under the aegis of the magazine “Alge” (1930–1933), the stage of the commitment to proletarian struggle (1933–1938), followed by the first Parisian stay (1938-1940), the stage of the Surrealist Group of

Bucharest (1940–1947) and, finally, the Parisian stage of the “phonetic cabala” which fascinated the philosopher Gilles Deleuze.

It is necessary to point out first of all the intention of the author to clarify the historical context of the creation of Gherasim Luca, in other words to explore the main dynamics of his life. For example, the episode of the imprisonment of the group “Alge” in July 1933 is analysed in accordance with the political context: the nationalist “hysteria”, the semi-official anti-Semitism, the general opposition counters the so-called “artistic bolshevism” of the artistic vanguards, etc. The author also discusses the communist commitment taken by Luca in his articles published between 1934 and 1937 in *Cuvantul liber* and other Romanian magazines, where he rejects nonetheless the “Socio-Realism”. In accordance with Gherasim Luca's own words, his departure in Paris in 1938 was rather an escape by fright of the possible retaliation of the anti-semitic government Goga-Cuza, especially after he had written his anti-Hitlerian articles. Back in Romania in 1940, after the occupation of Paris by the Germans, he was affected by official racial laws which removed the Jews the right to participate in public meetings and condemned them to forced labor. After 1945 he made desperate efforts to leave Romania, first illegally, then as an immigrant in Israel, where he prepared his departure for Paris. However, while the major events in the biography of Luca Gherasim are carefully reviewed, the episode of his suicide is only mentioned; moreover, we learn little about the relation between his life and his work, which creates frustration in the reader captivated by the book title.

Another notable aspect of Iulian Toma's monograph is its flexible approach, each stage of the poetic work of Luca Gherasim being analyzed using a different interpretative framework that the author regards as appropriate to serve its purpose. For example, the early poems are placed under the sign of a search for identity, and here the author uses the conceptual dissociation between *récit* and *discours* (Benveniste, Genette, etc.), to conclude that the epico-lyrical poems belonging to this period, strongly marked by the signs of subjectivity, are part of the second category. Most are based on the same narrative pattern: the crackdown by the power of any rebellious behavior. The protagonist-narrator represents the type of the misfit, the outcast in conflict with the bourgeois order, even if the idea of class struggle does not appear explicitly yet. A second important theme of this period is love, a whole series of poems being pure fantasy scenarios governed by the libido. According to the author, the major text of this stage in the literary creation of Gherasim Luca is *Roman de dragoste*, which combines harmoniously the themes of social revolt and inner adventure. Here, the interpretative framework adopted is the Freudian-Marxist theory (Reich, Marcuse, Fromm, etc.), which analyzes the repressive role of society in relation to sexuality.

Another interesting chapter in the study of Iulian Toma is dedicated to the so-called “proletarian poetry”, theorized and practiced by Gherasim Luca in the 30s. Considering the historical context of the emergence of Proletkult and the ideas expressed on the controversial proletarian poetry, he examines the articles devoted to this problem by Luca. The main idea of these articles is that a revolutionary poetry must exist, but it should not be confused with pure propaganda, that is to say, without aesthetic value.

The most important of the monograph is in the last two chapters where Iulian Toma examines the poetic work of Gherasim Luca after 1940, which reflects his “non-Oedipal” perspective on existence. Like Freud, Gherasim Luca defines “Oedipal man” as dominated by the castration complex and the trauma of birth. But if Freud considered the Oedipus complex as an inevitable given, Gherasim Luca believes in the possibility of overcoming it by a kind of dialectical leap inspired by the principle of “negation of negation” of Hegel. The “methods” used to make this dialectical leap are the exercises of mental simulation of suicide (*Moartea moartă*, 1945) and of systematic delirium in order to incessantly guide desire to another object. The phonetic poems written after 1947 follow, according to Iulian Toma, from the same “non-Oedipal” perspective on existence, to which is added the influence of

Kabbalah and occultism. Starting with *Héros-Limite* (1953), the poetic activity of Gherasim Luca becomes an “ontophonie”, where the word is broken down to release the plurivocity of senses.

One could of course consider that the book of Iulian Toma studies Gherasim Luca's poetic work somewhat separately from the context of Romanian and international Surrealism, as well as the fact that it presents the different stages of his literary evolution independently, and not as parts of a whole. Also, the interpretation of his poetry almost exclusively in relation to its theoretical premise might seem inadequate and inflexible. The researcher could have tried to see for example if the subversive poetry of Gherasim Luca is not related to his condition as “étranjuif” or if his suicide is not a consequence of his “non-Oedipal” perspective on existence.

Beyond this impression, the monograph of Iulian Toma is certainly a deep and comprehensive analysis of the poetry of Gherasim Luca given that it explains clearly and pertinently its most important aspects.

Ovidiu Morar
“Ștefan cel Mare” University of Suceava
Romania